

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เศรษฐกิจการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในภาคใต้ของประเทศไทย

ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง

Free-Grazing Duck Farming in Southern Thailand under Changes

โดย

ภาสกร ธรรมโชติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

เจษฎา รัตนวุฒิ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

อารีรัตน์ ทศดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เศรษฐกิจการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในภาคใต้ของประเทศไทย
ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง

Free-Grazing Duck Farming in Southern Thailand under Changes

โดย

ภาสกร ธรรมโชติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี
เจษฎา รัตนวุฒิ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี
อารีรัตน์ ทศดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

สนับสนุนโดยกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ

สถาบันคลังสมองของชาติ

(ความคิดเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

รายงานการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงในเขตภาคใต้ตอนบน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในการศึกษาระบบการผลิต ระบบตลาด ต้นทุนและผลตอบแทน ความเชื่อมโยงของห่วงโซ่อุปทานการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ ศึกษาปัจจัยเสี่ยงและผลกระทบของปัจจัยเสี่ยงต่อการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ และ ศึกษาแนวทางการปรับตัวและการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ โดยผลการศึกษสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ระดับการศึกษาของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมาจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา อายุของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 48 ปี ในขณะที่เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์ในการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งโดยเฉลี่ย 9 ปี ในภาพรวมแรงงานของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานในภาคเกษตรเป็นหลัก โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งเป็นอาชีพหลักและเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งเป็นอาชีพเสริมโดยส่วนใหญ่ เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพอื่นนอกเหนือจากการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง ประกอบอาชีพทำนา

2. แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้ เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งมีแหล่งที่มาของรายได้หลัก และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้ก่อนหักค่าใช้จ่ายจากภาคเกษตรโดยแหล่งที่มาของรายได้ส่วนใหญ่มาจากการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 49.16 ระบุว่ารายได้จากการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งที่ลดลง

3. รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง หนี้สินและการออม ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายจ่าย ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคและบริโภคในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมาของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งพบว่า หมวดค่าใช้จ่ายที่สูงสุด 3 อันดับแรกได้แก่ ค่าอาหารสด เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 78.2 มีหนี้สิน สำหรับหนี้สินโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 59.70 ของหนี้สินเป็นการกู้ยืมเพื่อการเกษตรไปประกอบการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง แหล่งเงินกู้ยืมเพื่อการเกษตรแหล่งเงินกู้หลักคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่มีการออม คิดเป็นร้อยละ 53.22

4. พื้นที่ในการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง การเลี้ยงเปิดส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงบนที่นาคนอื่น โดยสาเหตุที่หันมาเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งเพราะรายได้ดี การติดต่อใช้พื้นที่ในการเลี้ยงผ่านทางเครือข่ายและครอบครัว เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งมีเส้นทางการเลี้ยงไปตามจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา ตามรอบการทำนาของแต่ละพื้นที่

5. จำนวนเปิดไล่ทุ่ง ในภาพรวมมีการเลี้ยงเปิดโดยเฉลี่ย 1,188.60 ตัวต่อการเลี้ยง 1 รอบ โดยส่วนใหญ่เลี้ยงเปิดอยู่ในช่วง 500-1,000 ตัว การเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในภาคใต้ ประกอบด้วย การเลี้ยง 4 แบบ ได้แก่ เป็นการเลี้ยงเปิดปลดระวาง การเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งตั้งแต่ลูกเปิดจนกระทั่งปลดเปิด แบบที่สอง คือ การเลี้ยงลูกเปิด แบ่งขายเปิดสาว และเก็บเปิดไว้เลี้ยงจนกระทั่งปลดเปิด แบบที่สาม คือ การเลี้ยงเปิดสาวจนกระทั่งปลดเปิดและแบบสุดท้าย คือ การเลี้ยงเปิดปลดจากฟาร์มเลี้ยงไขเปิดแบบปิด

หรือซื้อจากเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งรายอื่น ๆ ซึ่งการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่พบมากที่สุด คือ คิดเป็นร้อยละ 52.42 เพราะมีต้นทุนไม่สูง ไม่พบว่าไม่มีการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในลักษณะระบบลูกแล้วเหมือนภาคอื่น ๆ

6. ต้นทุนและผลตอบแทนในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง จากการสำรวจเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างใน 1 รอบการเลี้ยง พบว่าต้นทุน ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งประกอบด้วยต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ โดยการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ไม่ต้องลงทุนมากในส่วนของต้นทุนคงที่ ในส่วนของต้นทุนผันแปรพบว่าต้นทุนหลักเป็นค่าอาหารและอาหารเสริม และค่าลูกเป็ด เป็ดสาว หรือเป็ดปลดระวางต้นทุนเฉลี่ยต่อรอบต่อตัวอยู่ระหว่าง 75.76-209.81 บาท ในส่วนของผลตอบแทนจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง รายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเฉลี่ยต่อรอบต่อตัวอยู่ระหว่าง 512.55-1,423 บาท

7. การจำหน่ายไข่เป็ดและห้วงโซ่อุปทานผู้เลี้ยงเป็ด สำหรับไข่เป็ดเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งส่วนใหญ่จะส่งไข่สดให้กับผู้ค้าไข่ ทั้งผู้ค้าที่อยู่ในพื้นที่ และผู้ค้าไข่ที่มารับซื้อนอกพื้นที่ ไม่มีเจ้าประจำ รองลงมา คือ ส่งร้านค้าในหมู่บ้าน / สหกรณ์ อันดับที่สาม คือ ส่งไข่เป็ดให้กับร้านเบเกอรี่ในท้องถิ่น อันดับสี่นำไปแปรรูปเป็นไข่เค็ม จำหน่ายให้กับผู้บริโภคโดยตรง ผู้ค้าไข่นั้นเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ในกระบวนการกลางน้ำ

โดยผลวิเคราะห์ที่ได้จากการศึกษาการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในพื้นที่จังหวัดสงขลา พัทลุง และ นครศรีธรรมราช สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง โครงสร้างในระดับครัวเรือนของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งยังคงสะท้อนวิถีการทำงานเกษตรไทยในอดีตโดยผู้ชายเป็นผู้นำในการทำเกษตรกรรม โครงสร้างอายุของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่เมื่อเทียบกับอาชีพเกษตรกรรมอื่นๆ พบว่าโครงสร้างอายุโดยส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยกลางคนที่กำลังเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในด้านผลิตภาพในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจะส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในระยะยาวของอาชีพเกษตรกรจึงยังคงมีความเสี่ยงน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพเกษตรกรอื่นๆ

2) เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีการพึ่งพิงภาคเกษตรอยู่ในอัตราที่สูง ลักษณะโครงสร้างครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นครัวเรือนขนาดเล็ก แรงงานของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรโดยเฉพาะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นหลัก สะท้อนให้เห็นว่าอัตราการพึ่งพิงภาคเกษตรค่อนข้างสูง

3) อาชีพเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและอาชีพทำน่ายังคงมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างมากในลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันและเกื้อกูลกัน ในลักษณะความสัมพันธ์แบบประกอบกัน เนื่องจากต่างเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่การผลิตที่เกื้อกูลกัน นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่นอกจากเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นอาชีพหลักยังมีการทำนาเป็นควบคู่กันไปด้วย

4) การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งพึ่งพิงแรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก จากการศึกษาพบว่าการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลักไม่นิยมการจ้างแรงงานนอกครัวเรือนเนื่องจากโดยส่วนใหญ่ในปัจจุบันการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยเฉลี่ยประมาณ 1,188 ตัว การจ้างแรงงานนอกครัวเรือนจะเกิดขึ้นในกรณีที่มีการเลี้ยงเป็ดจำนวนมาก

5) แหล่งที่มาของรายได้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งไม่หลากหลาย เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีแหล่งที่มาของรายได้ส่วนใหญ่มาจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ส่วนรายได้อื่นๆ มาจากการปลูกพืชชนิดอื่นและการเลี้ยงสัตว์ อาชีพการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจะมีความเสี่ยงหากมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ปัจจัยสำคัญในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

หนึ่งมาจากค่าครองชีพที่สูงขึ้นและรายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ลดลงเนื่องจากปัจจัยทางธรรมชาติที่ทำให้ผลผลิตที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งลดลง

6) ข้อตกลงในการใช้พื้นที่นาในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีลักษณะไม่เป็นทางการและเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและเจ้าของที่นา จากการศึกษาพบว่าการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงบนที่นาคนอื่นเป็นหลัก ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกับเจ้าของที่นาเป็นไปอย่างไม่เป็นทางการมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตไข่เป็ดของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในลักษณะเป็นการให้โดยความสมัครใจ

7) ลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่พบโดยส่วนใหญ่เป็นการซื้อเป็ดปลดระวางมาเลี้ยง เนื่องจาก เป็นการซื้อเป็ดปลดระวางมาเลี้ยงโดยจะใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงสั้นกว่าลักษณะการเลี้ยงเป็ดแบบอื่นและมีต้นทุนต่ำกว่า

8) การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีต้นทุนคงที่ค่อนข้างต่ำ ผลตอบแทนค่อนข้างดี ต้นทุนหลักๆ ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งประกอบด้วยต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ ค่าลูกเป็ด/เป็ดสาว/เป็ดปลดระวาง ในส่วนของต้นทุนผันแปรพบว่าต้นทุนหลักเป็นค่าอาหารและอาหารเสริมซึ่งจะต้องทำการซื้อให้เป็ดกินในช่วงที่เป็นลูกเป็ด การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ที่ดีสามารถยังชีพได้และมีเหลือเก็บ

9) ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่นาและแหล่งน้ำเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและผลผลิตที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง โดยในการเลือกพื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งให้ความสำคัญกับความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในที่นาที่เกษตรกรจะใช้ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นอย่างมากเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของอาหารจะส่งผลต่อผลผลิตไข่เป็ดไล่ทุ่ง พื้นที่ในการเลี้ยงควรอยู่ใกล้แหล่งน้ำและลุ่มน้ำ เนื่องจากแหล่งน้ำมีความจำเป็นในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและวิธีการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น อากาศที่ร้อนขึ้น ภัยแล้ง เป็นอุปสรรคในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเนื่องจากภัยแล้งทำให้ไม่มีน้ำ รองลงมาได้แก่ ที่นาที่มีอยู่จำกัด และ ที่นาขาดความอุดมสมบูรณ์

ในภาพรวมความเสี่ยงที่เกิดขึ้นทางเกษตรกรรมของการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างในเขตภาคใต้ตอนบนจะเป็นความเสี่ยงทางด้านการผลิต รองลงมาเป็นความเสี่ยงทางด้านการเงิน และ ความเสี่ยงทางด้านทรัพยากรมนุษย์ และความเสี่ยงทางด้านสถาบัน ตามลำดับ

ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในด้านการผลิตพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งระบุว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีความเสี่ยงในระดับปานกลาง รองลงมาได้แก่ พื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีความเสี่ยงในระดับปานกลาง และขาดความสมบูรณ์ของอาหาร มีความเสี่ยงในระดับปานกลาง

ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในด้านสถาบันพบว่าในภาพรวมมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งระบุว่า นโยบายของรัฐไม่ส่งเสริมการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย รองลงมาได้แก่ กฎระเบียบในการเคลื่อนย้ายสัตว์ มีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย

ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในด้านการเงินในภาพรวมมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย ขาดแคลนเงินทุนมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย ภาระหนี้สินมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย ขาดสินเชื่อ มีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย และผลตอบแทนไม่คุ้มค่ามีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย

ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งด้านทรัพยากรมนุษย์ ในภาพรวมมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย การขาดการรวมกลุ่มมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย ความไม่เข้มแข็งของกลุ่มผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย อำนาจต่อรองระหว่างผู้เลี้ยงกับพ่อค้าคนกลางมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย

เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่เนื่องจากมีความเสี่ยงทางการผลิตสูงกว่าด้านอื่น ดังนั้นเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต้องการให้รัฐบาลช่วยสนับสนุนด้านการเลี้ยง เช่น ลดต้นทุนการผลิต แจกพันธุ์สัตว์ รองลงมาได้แก่การฉีดวัคซีนให้เป็ดฟรี เพราะค่าใช้จ่ายในการฉีดวัคซีนค่อนข้างสูง

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและวิธีการปรับตัวสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) **การลดลงของพื้นที่นาและแหล่งน้ำ** การลดลงของพื้นที่นาและแหล่งน้ำเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้มีการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

(2) **ที่นาขาดความอุดมสมบูรณ์ของอาหารที่จะใช้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง** ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่ที่จะใช้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งใช้เลือกพื้นที่ในการเลี้ยง นอกจากนี้ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งยังเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อผลผลิตของเป็ดไล่ทุ่ง

(3) **ความเสี่ยงที่เกิดจากโรคระบาด** โดยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ระบุว่าไม่เคยประสบกับปัญหาโรคระบาด อย่างไรก็ตามถึงแม้สถานการณ์ปัจจุบันความเสี่ยงที่เกิดจากโรคระบาดโดยเฉพาะโรคใช้หวัดนกจะมีไม่มากแต่ผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งยังต้องเฝ้าระวังและเข้าใจถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นรวมทั้งแนวปฏิบัติ

(4) **การใช้สารเคมีในนาข้าว** การใช้สารเคมีในนาข้าวอาจส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งระบุว่าในบางพื้นที่เจ้าของพื้นที่นามีการใช้สารเคมีในนาข้าว ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมีในนาข้าวคือจะทำให้เป็ดตาบอด เป็ดตายและเป็ดป่วย

(5) **การอพยพเข้ามาของนกปากห่างในพื้นที่** นกปากห่างที่อพยพเข้ามาในพื้นที่จะเข้ามาเก็บกินหอยเชอร์รี่ซึ่งเป็นอาหารสำคัญของเป็ดไล่ทุ่งส่งผลให้หอยเชอร์รี่ซึ่งเป็นศัตรูของต้นข้าวหมดไปในขณะเดียวกันทำให้แหล่งอาหารที่สำคัญของเป็ดไล่ทุ่งลดน้อยลงไปด้วย

(6) **การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง** ในปีที่ทำ การสำรวจภัยแล้งมีส่งผลกระทบต่อผลผลิตของเป็ดไล่ทุ่ง ในระยะยาวปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะทวีความรุนแรงมากขึ้น

แนวทางในการปรับตัวและการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีดังนี้

แนวทางการปรับตัวและการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง มีดังนี้

การปรับตัวต่อความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งพบว่ายังมีข้อจำกัดโดยส่วนใหญ่เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งยังปล่อยตามธรรมชาติ หรือปล่อยตามสภาพไม่มีการปรับตัวใดๆ แนวทางในการปรับตัวที่พบ เช่น การสูบน้ำเข้าพื้นที่นา การปรับเปลี่ยนมาเลี้ยงแบบขังคอก การลดจำนวนเป็ดในการเลี้ยงในแต่ละรอบ ในภาพรวมยังขาดการปรับตัวที่จะสามารถรับมือกับปัจจัยต่าง ๆ

1) การสนับสนุนด้านการเลี้ยง เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกัน โดยหน่วยงานของรัฐควรให้การสนับสนุนด้านการเลี้ยง เช่น เงินทุน วัคซีน องค์ความรู้ต่าง ๆ เช่น การลดต้นทุน การจัดบันทึกฟาร์ม เป็นต้น

2) การอนุรักษ์ พัฒนา ปรับปรุงทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำในพื้นที่ เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีการเลี้ยงที่กระจายไปตามพื้นที่ต่างๆ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำในพื้นที่และปริมาณน้ำในพื้นที่ โดยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและปัญหาร้ายแรงได้ส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรน้ำในพื้นที่ แนวทางที่มีการดำเนินการในปัจจุบันของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งคือการสูบน้ำเข้าพื้นที่นา การพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งน้ำในพื้นที่จึงมีความสำคัญเพื่อให้เกษตรกรโดยทั่วไปและเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีน้ำเพียงพอ

3) การส่งเสริมให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งประกอบอาชีพเสริมเพื่อรองรับความเสี่ยงจากการผลิต ความเสี่ยงในการผลิตที่เกิดขึ้นจะทำให้รายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งลดลงเนื่องจากผลผลิตไข่ที่ลดลง เพื่อลดผลกระทบดังกล่าวเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งควรได้รับการส่งเสริมให้มีอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ในช่วงที่ผลผลิตไข่ลดลงหรือช่วงที่หยุดพักการเลี้ยง

4) การจัดทำสำมะโนผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ต้องการและกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง จากการสำรวจพบว่าข้อมูลในเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในแต่ละพื้นที่ไม่มีความชัดเจน เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงของจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในแต่ละปีก่อนข้างมาก นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ยังไม่ลงทะเบียนจำนวนหนึ่ง ทำให้ข้อมูลเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีความคลาดเคลื่อน การจัดทำพื้นที่ที่เหมาะสมในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและควบคุมการระบาดของโรคได้อีกแนวทางหนึ่งเพื่อให้อาชีพการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งยังคงอยู่กับวิถีเกษตรกรรมของไทย มากกว่าการส่งเสริมให้เกษตรกรเลิกเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแล้วหันไปเลี้ยงในระบบปิดแทน

5) การให้ความรู้ในด้านการตลาดและการแปรรูปผลผลิต เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเกษตรกรขาดความรู้ด้านการตลาด และการแปรรูปผลผลิต เพื่อสามารถวางแผนการผลิตได้ถูกต้อง และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลผลิต

6) การสนับสนุนให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง เพื่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งสามารถเตรียมความพร้อมและมีแนวทางในการปรับตัวเพื่อรองรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในอาชีพการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง การพึ่งพิงรายได้จากภาคเกษตรค่อนข้างสูง ความไม่หลากหลายของแหล่งรายได้ ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการผลิต อำนาจต่อรองในตลาด เนื่องจากการศึกษาพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการปรับตัวเพื่อรองรับความเสี่ยงในแต่ละด้าน โดยเฉพาะมาตรการจัดการความเสี่ยงด้านการผลิต

Free- Grazing Duck Farming in Southern Thailand under Changes

Pasakorn Thammachote*, Jessada Rattanawut and Areerat Tosadee

Email: pasakorn.tham@gmail.com, jassada.r@psu.ac.th,

areerat.to@psu.ac.th

Abstract

This research was conducted to assess free-grazing duck farming in upper southern Thailand under changes. The objectives of this study are (1) to study the free-grazing duck farming situation in upper southern Thailand including cost and benefits of free-grazing duck farming, market channels and supply chain (2) to assess risks and factors which affects free-grazing duck farming in upper southern Thailand. (3) To identify methods which help mitigate or alleviate risks in free-grazing duck farming. The study surveyed data from 124 free-grazing duck farmers in three provinces which are Nakorn Sri Thammarat, Phattalung and Songkhla Provinces. The in-depth interviews with free-grazing duck farmers and stakeholders in free-grazing duck farming were conducted to identify methods which help mitigate or alleviate risks in free-grazing duck farming.

The study found that free-grazing duck farming in upper southern of Thailand provides appropriated returns and benefits to free-grazing duck farmers. Overall free-grazing duck farming has low agricultural risks. Limitation of rice field and availability of free-grazing duck's food in the rice fields are two major threats in free-grazing duck farming.

The study finally provide policy recommendations in order to create sustainable free-grazing duck farming which are (1) promotion of free-grazing duck farming by local authorities (2) development and preservation of water resources in the area of free-grazing duck farming (3) promotion of alternative crops or animals for free-grazing duck farmers to diversity income risk. (3) promotion of registration in free-grazing duck farming in the area and collect accurate data for effective policy decision making (5) promotion of marketing and Food processing Knowledge to free-grazing duck farming (6) promotion of free-grazing duck farming risks' awareness among free-grazing duck farmers

เศรษฐกิจการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในภาคใต้ของประเทศไทยภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง
ภาสกร ธรรมโชติ* เจษฎา รัตนวุฒิ และอารีรัตน์ ทศดี

Email: pasakorn.tham@gmail.com, jassada.r@psu.ac.th,
areerat.to@psu.ac.th

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงในเขตภาคใต้ตอนบน วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษา (1) ระบบการผลิต ระบบตลาด ต้นทุนและผลตอบแทน ความเชื่อมโยงของห่วงโซ่อุปทานการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ (2) ศึกษาปัจจัยเสี่ยงและผลกระทบของปัจจัยเสี่ยงต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ และ (3) ศึกษาแนวทางการปรับตัวและการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ โดยการสุ่มตัวอย่าง เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจำนวน 124 ครัวเรือน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีแบบเฉพาะเจาะจง แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเครือข่ายการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลา โดยผลการศึกษสามารถสรุปได้ดังนี้

การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในภาคใต้เป็นการเลี้ยงเป็ดปลดระวางเพราะมีต้นทุนไม่สูงและได้ผลตอบแทนเร็ว การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีต้นทุนคนที่ค่อนข้างต่ำ ผลตอบแทนค่อนข้างดี เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีการพึ่งพิงภาคเกษตรอยู่ในอัตราที่สูง อาชีพเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและอาชีพทำน่ายังคงมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างมากในลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกัน แหล่งที่มาของรายได้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งไม่หลากหลาย

ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่นาและแหล่งน้ำเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและผลผลิตที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งประกอบด้วย (1) การลดลงของพื้นที่นาและแหล่งน้ำ (2) ที่นาขาดความอุดมสมบูรณ์ของอาหารที่จะใช้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง (3) ความเสี่ยงที่เกิดจากโรคระบาด (4) การใช้สารเคมีในนาข้าว (5) การอพยพเข้ามาของนกปากห่างในพื้นที่ (6) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ในภาพรวมความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นความเสี่ยงในระดับต่ำ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งยังไม่มีแนวทางการปรับตัวที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ แนวทางการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีดังนี้ 1) การส่งเสริมการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง 2) การอนุรักษ์ พัฒนา ปรับปรุงทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำในพื้นที่ 3) การส่งเสริมให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งประกอบอาชีพเสริมเพื่อรองรับความเสี่ยงจากการผลิต 4) การจัดทำสำมะโนผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ต้องการและกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง 5) การให้ความรู้ทางด้านการตลาดและการแปรรูป เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต 6) การสนับสนุนให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

คำนำ

รายงานการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงในเขตภาคใต้ตอนบนภายใต้ชุดโครงการ "การเสริมสร้างความเข้มแข็งงานวิจัยเชิงนโยบายเกษตร" สนับสนุนโดยกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสถาบันคลังสมองของชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษากระบวนการผลิต ระบบตลาด ต้นทุนและผลตอบแทน ความเชื่อมโยงของห่วงโซ่อุปทานการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ ศึกษาปัจจัยเสี่ยงและผลกระทบของปัจจัยเสี่ยงต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ และศึกษาแนวทางการปรับตัวและการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้

คณะผู้วิจัยโครงการนี้ขอขอบพระคุณ กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สถาบันคลังสมองแห่งชาติ และหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งประกอบด้วย สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพัทลุง สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครศรีธรรมราช สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพัทลุง รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ได้ให้ข้อมูลที่มีคุณค่าแก่งานวิจัยนี้ นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ข้อเสนอแนะและคำแนะนำที่มีคุณค่าแก่งานวิจัยนี้มาโดยตลอด

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานผลการวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ในเรื่องการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงในเขตภาคใต้ตอนบนและการจัดการความเสี่ยงในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต่อไป

คณะผู้วิจัย

ตุลาคม 2559

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ii
Abstract	vii
บทคัดย่อ	viii
คำนำ	ix
สารบัญ	x
สารบัญตาราง	xii
สารบัญภาพ	xiii
บทที่ 1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	3
1.3 ระเบียบวิธีวิจัย	3
1.4 ขอบเขตการศึกษา	5
1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย	5
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	6
บทที่ 3 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน	13
3.1 การเลี้ยงเป็ดในประเทศไทย	13
3.2 รูปแบบการเลี้ยงเป็ดไข่	14
3.3 การเลี้ยงเป็ดไข่ในภาคใต้	17
บทที่ 4 ผลการศึกษา	25
4.1 ข้อมูลทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	25
4.2 รายได้ แหล่งที่มาของรายได้ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้ หนี้สินและการ ออมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	29
4.3 รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	55
4.4 สภาพการเลี้ยง ระบบการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง โครงสร้างการตลาด ลักษณะการซื้อขาย	34
4.5 โครงสร้างการตลาด ลักษณะการซื้อขาย ความเชื่อมโยง ห่วงโซ่อุปทาน การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	45
4.6 การศึกษาความสัมพันธ์และเปรียบเทียบตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคมของ เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	52

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 ผลการศึกษาปัจจัยเสี่ยงและแนวทางการจัดการความเสี่ยง	55
5.1 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเสี่ยงเปิด	55
5.2 การปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต่อปัจจัยเสี่ยงที่เกิดขึ้น	62
5.3 แนวทางการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	64
บทที่ 6 สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ	68
6.1 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	68
บรรณานุกรม	73
ภาคผนวก	76
สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน	76
แบบสอบถาม	79

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 4.1	ข้อมูลตัวอย่างเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา	26
ตารางที่ 4.2	ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา	26
ตารางที่ 4.3	อายุของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ประสบการณ์ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	27
ตารางที่ 4.4	แรงงานของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	27
ตารางที่ 4.5	ข้อมูลอาชีพหลัก อาชีพเสริม อาชีพอื่นๆ นอกเหนือจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	28
ตารางที่ 4.6	ข้อมูลทางด้านสุขภาพของสมาชิกครอบครัวเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	28
ตารางที่ 4.7	ข้อมูลโรคในครัวเรือนเกษตรกร	29
ตารางที่ 4.8	แสดงรายได้และแหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือน	29
ตารางที่ 4.9	แสดงรายได้และแหล่งที่มาของรายได้ในภาคเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	29
ตารางที่ 4.10	แสดงแหล่งรายได้ และที่มาของรายได้นอกภาคเกษตร	30
ตารางที่ 4.11	ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้	30
ตารางที่ 4.12	ค่าใช้จ่ายเพื่ออุปโภคและบริโภค ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมาของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	31
ตารางที่ 4.13	หนี้สินของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	31
ตารางที่ 4.14	วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม	32
ตารางที่ 4.15	แหล่งเงินเชื่อการกู้ยืม	32
ตารางที่ 4.16	การออมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	32
ตารางที่ 4.17	แหล่งเงินออมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	33
ตารางที่ 4.18	วัตถุประสงค์ในการออม และนำเงินออมไปใช้	33
ตารางที่ 4.19	พื้นที่ถือครอง	34
ตารางที่ 4.20	สิทธิในการถือครองพื้นที่	34
ตารางที่ 4.21	การเริ่มเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง และผู้รับช่วงต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	34
ตารางที่ 4.22	สาเหตุที่ไม่มีคนรับช่วงต่อ	35
ตารางที่ 4.23	พื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	35
ตารางที่ 4.24	ข้อตกลงในการใช้พื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งบนที่นาของคนอื่น	36
ตารางที่ 4.25	เหตุจูงใจในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	36
ตารางที่ 4.26	รายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกับการยังชีพ	36

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 4.27	ปัจจัยในการเลือกพื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	37
ตารางที่ 4.28	การติดต่อใช้พื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	37
ตารางที่ 4.29	การจับจองพื้นที่นา ปัญหาความขัดแย้ง ลักษณะการเดินทางในพื้นที่การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	38
ตารางที่ 4.30	พื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดในรอบ 1 ปี	39
ตารางที่ 4.31	จำนวนเป็ดไล่ทุ่งที่เกษตรกรเลี้ยงในรอบ 1 ครั้ง	39
ตารางที่ 4.32	ลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	40
ตารางที่ 4.33	ลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	40
ตารางที่ 4.34	การจ้างแรงงานในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	41
ตารางที่ 4.35	สายพันธุ์เป็ดที่เลี้ยง	41
ตารางที่ 4.36	ปัจจัยที่ทำให้ปลดระวางเป็ด	42
ตารางที่ 4.37	การดำเนินการเมื่อเป็ดปลดระวาง	42
ตารางที่ 4.38	ต้นทุนในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแบ่งตามลักษณะการเลี้ยง	43
ตารางที่ 4.39	รายได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	45
ตารางที่ 4.40	ความถี่ในการขายไข่เป็ด การจัดการไข่เป็ด การจำหน่ายไข่เป็ด	45
ตารางที่ 4.41	ราคาตอบแทนที่ได้จากเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	46
ตารางที่ 4.42	ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดผลผลิตไข่	46
ตารางที่ 4.43	ความสัมพันธ์กับพ่อค้าคนกลางระบบลูกเล้า	47
ตารางที่ 4.44	เครือข่ายผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในมุมมองของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	47
ตารางที่ 4.45	การเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจำแนกตามเพศของเกษตรกร	52
ตารางที่ 4.46	แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและประสบการณ์ในการเลี้ยง	52
ตารางที่ 4.47	การเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจำแนกตามการเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพหลักหรือเสริม	53
ตารางที่ 4.48	การเปรียบเทียบลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีอิทธิพลต่อต้นทุนเฉลี่ยต่อรอบต่อตัวและรายได้รายได้เฉลี่ยต่อรอบต่อตัว	53
ตารางที่ 4.49	การเปรียบเทียบลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต่อต้นทุนและรายได้เฉลี่ยต่อรอบต่อตัว	54

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 3.1	ลักษณะการเลี้ยงเปิดแบบขังในโรงเรือน	17
ภาพที่ 3.2	ฝูงเปิดที่เลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง	18
ภาพที่ 3.3	หอยกะพงที่ใช้สำหรับการเลี้ยงเปิด	19
ภาพที่ 3.4	การเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งหลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จ	19
ภาพที่ 3.5	แสดงคอกเปิดไล่ทุ่ง	20
ภาพที่ 3.6	ฝูงเปิดไล่ทุ่งที่กำลังให้ผลผลิต	21
ภาพที่ 3.7	ลักษณะการเลี้ยงลูกเปิดไล่ทุ่ง	22
ภาพที่ 3.8	ฝูงเปิดสาวที่พร้อมให้ไข่	23
ภาพที่ 3.9	รถที่ใช้สำหรับการเคลื่อนย้ายฝูงเปิดไล่ทุ่ง	24
ภาพที่ 4.1	ผังแสดงเครือข่ายการผลิตเปิด	52

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

การเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพที่ได้มีการเลี้ยงมาอย่างยาวนาน เป็ดไข่เป็นสัตว์ปีกที่นิยมเลี้ยงกันแพร่หลายในประเทศไทย และมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจโดยเฉพาะในชนบทของไทย การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจึงนับได้ว่าเป็นวิถีชีวิตของเกษตรกรไทย โดยในทางการเกษตรกรรมการเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะการเลี้ยงเป็ดไข่ที่มีไข่เป็ดเป็นผลผลิตที่ถูกนำไปใช้ในการแปรรูปเป็นอาหารชนิดต่างๆ เช่น ไข่เค็ม ขนมหวาน และการปรุงอาหารในครัวเรือน โดยในอดีตการเลี้ยงเป็ดมักจะนิยมเลี้ยงกันในพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์เพราะมีอาหารเป็ดที่อุดมสมบูรณ์ ในส่วนของการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในอดีตยังไม่เป็นที่แพร่หลาย จนกระทั่งระบบชลประทานของประเทศไทยพัฒนาขึ้นทำให้เกษตรกรสามารถปลูกข้าวได้ปีละหลายครั้ง เนื่องจากการเก็บเกี่ยวข้าวในแต่ละพื้นที่ไม่พร้อมกัน ทำให้มีทุ่งนาที่สามารถต้อนรับเลี้ยงได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี การเลี้ยงเป็ดไข่แบบไล่ทุ่งจึงมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งใช้เงินลงทุนไม่มากนักและมีต้นทุน และค่าใช้จ่ายต่างๆ ต่ำกว่าการเลี้ยงเป็ดในระบบฟาร์ม โดยเกษตรกรจะปล่อยเป็ดในทุ่งนาที่เพิ่งเก็บเกี่ยวเสร็จเพื่อให้เป็ดกินเมล็ดข้าวที่อยู่ในทุ่งนาและหอยเชอร์รี่ ซึ่งเป็นการช่วยลดค่าอาหารเป็ด ในขณะที่เดียวกันขบวนการได้ประโยชน์จากการที่เป็ดกินหอยเชอร์รี่ช่วยลดจำนวนศัตรูของต้นข้าว มูลเป็ดยังช่วยปรับปรุงดินของพื้นที่นา ซึ่งจะช่วยลดการใส่ปุ๋ยของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวด้วย โดยทั่วไปการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแหล่งที่สำคัญของประเทศจะอยู่แถบภาคกลางและภาคเหนือตอนล่าง เนื่องจากการเลี้ยงเป็ดแบบไล่ทุ่งจะพบมากในพื้นที่ที่มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก

การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งส่วนใหญ่มีการเลี้ยงกันมากในภาคกลาง อันดับสองได้แก่ ภาคใต้ ในส่วนของภาคใต้ ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์ ในปี 2557 ระบุว่าจังหวัดพัทลุงเป็นจังหวัดที่มีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่เลี้ยงเป็ดไข่ไล่ทุ่งมากที่สุดจำนวน 370 ครัวเรือน รองลงมาได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 312 ครัวเรือน และจังหวัดสงขลาจำนวน 94 ครัวเรือน โดยจังหวัดพัทลุงมีการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมากที่สุดจำนวน 170,399 ตัว รองลงมาได้แก่จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 104,537 ตัว และจังหวัดสงขลา จำนวน 15,691 ตัว ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมากในแต่ละปี ประกอบกับข้อมูลจำนวนเป็ดที่ขึ้นทะเบียนมีความคลาดเคลื่อนและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เนื่องจากมีการแจ้งจำนวนเป็ดตามจำนวนที่นำเข้าเลี้ยงเมื่อมีเป็ดตายไม่มีการบันทึก หรือแจ้งหรือมีการย้ายเป็ดมาจากที่อื่นไม่มีการขออนุญาต ทำให้ข้อมูลมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ มีเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งบางส่วนไม่ลงทะเบียนกับปศุสัตว์ในพื้นที่ ข้อมูลรายปีอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

อย่างไรก็ตามเนื่องจากสภาพชนบทของไทยในปัจจุบันเริ่มเปลี่ยนเป็นสังคมเมืองและมีการเจริญเติบโตในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงการปลูกข้าวไปเป็นการปลูกพืชชนิดอื่น ทำให้เกษตรกรมีความสนใจในอาชีพการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งลดลง ส่งผลให้วิถีชีวิตดั้งเดิมแบบชาวนาไทยเริ่มหายไป ประกอบกับการระบาดของไข้หวัดนกในประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา ได้ส่งผลกระทบต่อวงการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งซึ่งเป็นวิถีการเลี้ยงดั้งเดิมของไทยและส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งทำให้ขาดรายได้ การแพร่ระบาดของไข้หวัดนกได้ส่งผลให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งบางส่วนเลิกการเลี้ยง

เปิด ซึ่งส่งผลให้ผลผลิตเปิดไต่ลดลงในช่วงนั้น การเลี้ยงเปิดไต่ทุ่งถูกมองว่าเป็นจุดด้อยเนื่องจากการระบาดของไข้หวัดนกทำให้เกิดทัศนคติเชิงลบจากประชาชนทั่วไปต่อการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง (กรมปศุสัตว์, 2555) ประกอบกับนโยบายของราชการ แผนยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาโรคไข้หวัดนกของคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขสถานการณ์ไข้หวัดนกในช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 มีนโยบายที่ส่งเสริมให้ปรับการเลี้ยงเปิดไต่เข้าสู่ระบบฟาร์มปิดเพื่อการควบคุมไข้หวัดนกที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามไม่ได้รับความร่วมมือจากเกษตรกรมากนัก นอกจากนี้ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารพื้นที่เลี้ยงตามธรรมชาติเริ่มลดลงและมีข้อจำกัด อย่างไรก็ตามในปัจจุบันผู้บริโภคยังมีความต้องการเปิดเนื้อและไข่เปิดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ระบบการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่งยังเอื้อต่อการส่งเสริมให้ลดการใช้สารเคมีในนาข้าว โดยช่วยกำจัดศัตรูพืชในนาข้าว เช่น หอยเชอรี่ เป็นต้น ซึ่งเกื้อกูลต่ออาชีพทำนา การเลี้ยงเปิดไต่ทุ่งจึงอาจเป็นทางเลือกหนึ่งที่ช่วยสร้างความมั่นคงของชุมชนให้พึ่งพาตัวเองได้ (ทวีศักดิ์ ส่งเสริม, 2557) ซึ่งสะท้อนให้เห็นผ่านการพึ่งพากันระหว่างชาวนาและเจ้าของเปิดโดยหากการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่งต้องสูญหายไปก็อาจจะส่งผลกระทบต่ออาชีพหนึ่งเนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่การผลิต (คุณากร เต็มปิยะพล และคณะ, 2554)

การผลิตเปิดไต่ทุ่ง ประกอบไปด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันและมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ค่อนข้างซับซ้อน ผลการศึกษากระบวนการผลิตเครือข่ายทางสังคมของเปิดไต่พบว่า เจ้าของและโรงฟักมีบทบาทสำคัญในเครือข่ายทางสังคม (ทวีศักดิ์ ส่งเสริม, 2557) ผลตอบแทนของเกษตรกรเปิดไต่ทุ่งขึ้นอยู่กับผลผลิตไข่ ความสะอาด และต้นทุนค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการเลี้ยง เช่น ค่าขนส่ง ค่าจ้างคนเลี้ยง ค่าน้ำมันที่สูบน้ำเข้านา ผลตอบแทนจากการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง มีความแตกต่างกันมากในแต่ละเจ้าของและพื้นที่การเลี้ยง โดยผลตอบแทนหลักของการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่งคือการขายเปิดสาว การขายเปิดปลดระวาง และการขายไข่เปิด โดยระบบตลาดของเปิดไต่ทุ่งมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายภาคส่วนที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น โรงฟักไข่ โรงเชือด กลุ่มผู้ค้าไข่ เจ้าของเปิด ผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่งเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำหน้าที่กระจายไข่ให้กับพ่อค้าคนกลางหรือพ่อค้าเร่

การเลี้ยงเปิดไต่ทุ่งถือเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สะท้อนแนวคิดการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเกื้อกูลต่ออาชีพทำนา ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในปัจจุบันระบบการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่งมีความจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด สภาพะการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทำให้เกิดความเสี่ยงต่อระบบการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง โดยความเสี่ยงต่อระบบการผลิตเปิดไต่ทุ่ง ประกอบไปด้วยความเสี่ยงทางการผลิต (Production Risk) ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โรคระบาด แหล่งอาหารพื้นที่เลี้ยงตามธรรมชาติเริ่มลดลงและมีอยู่อย่างจำกัดซึ่งส่งผลต่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต ความเสี่ยงในเชิงสถาบัน (Institutional Risk) สืบเนื่องการดำเนินนโยบายของภาครัฐทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง ตัวอย่าง เช่น การระบาดของไข้หวัดนกในไทยในปี 2547 ได้ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่งอย่างมากสืบเนื่องจากภาครัฐที่ต้องการควบคุมโรคไม่ให้แพร่ระบาด ทำให้ต้องมีการจำกัดพื้นที่ในการเลี้ยงเปิดไต่ซึ่งไม่สอดคล้องกับรูปแบบการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่งจึงส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่งเป็นวงกว้าง ความเสี่ยงทางด้านราคา (Price Risk or Market risk) ซึ่งเกิดจากความผันผวนของราคาขายหรือราคาของปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะในปัจจุบันระบบตลาดของเปิดไต่ทุ่ง และไข่เปิดพ่อค้าคนกลางเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดราคาซื้อ ประกอบกับในปัจจุบันประชาชนมีทัศนคติทางลบต่อการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่งภายหลังการเกิดโรคระบาดของไข้หวัดนก (กรมปศุสัตว์, 2555) ความเสี่ยงทางการเงิน (Financial Risk) ซึ่งเป็นผลจากการเข้าไม่ถึงแหล่งทุนหรือการกู้ยืมเงินมาเพื่อลงทุน

ซึ่งปัจจัยเสี่ยงที่กล่าวมาในข้างต้นกำลังส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ดังนั้นการ
จัดการความเสี่ยงหรือการปรับตัวเพื่อรับมือกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นหรือกำลังจะเกิดขึ้นจึงมีความสำคัญ
เนื่องจากตลาดในปัจจุบันยังมีความต้องการบริโภคไข่เป็ด และเป็ดเนื้อค่อนข้างมาก ทำให้ธุรกิจการเลี้ยง
เป็ดไล่ทุ่งยังมีตลาดรองรับและยังเป็นธุรกิจที่สามารถพัฒนาและสร้างความมั่นคงของชุมชนให้ชุมชน
สามารถพึ่งพาตนเองได้และเป็นอาชีพที่เกื้อกูลต่ออาชีพทำนา

งานศึกษานี้เล็งเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมซึ่งก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อระบบ
เศรษฐกิจการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งทั้งในด้านรายได้ รายจ่ายของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในการดำรงชีพ ระบบ
การผลิต ต้นทุนและผลตอบแทน ห่วงโซ่อุปทานของการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง รวมทั้งปัจจัยเสี่ยงและผลกระทบ
ของปัจจัยเสี่ยง แนวทางการปรับตัวและจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้จะ
สามารถนำไปพัฒนาศักยภาพในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและเป็นข้อมูลพื้นฐานในการส่งเสริมการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง
ให้เหมาะสมกับปัจจัยในพื้นที่และภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
และสร้างคุณค่าสูงสุดให้กับห่วงโซ่อุปทานของเป็ดไล่ทุ่ง

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) ศึกษากระบวนการผลิต ระบบตลาด ต้นทุนและผลตอบแทน ความเชื่อมโยงของห่วงโซ่อุปทาน
การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้
- 2) ศึกษาปัจจัยเสี่ยงและผลกระทบของปัจจัยเสี่ยงต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้
- 3) ศึกษาแนวทางการปรับตัวและการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้

1.3 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1.3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งส่วนใหญ่มีการเลี้ยงกันมากในภาคกลาง อันดับสองได้แก่ ภาคใต้ ในส่วนของ
ภาคใต้ ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์ ในปี 2557 ระบุว่าจังหวัดพัทลุงเป็นจังหวัดที่มีจำนวน
ครัวเรือนเกษตรกรที่เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมากที่สุดจำนวน 370 ครัวเรือน รองลงมาได้แก่ จังหวัด
นครศรีธรรมราช จำนวน 312 ครัวเรือน และจังหวัดสงขลาจำนวน 94 ครัวเรือน โดยจังหวัดพัทลุงมีการ
เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมากที่สุดจำนวน 170,399 ตัว รองลงมาได้แก่จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 104,537 ตัว
และจังหวัดสงขลา จำนวน 15,691 ตัว ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีการเปลี่ยนแปลง
ค่อนข้างมากในแต่ละปี ประกอบกับมีเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งบางส่วนไม่ลงทะเบียนกับปศุสัตว์ในพื้นที่
ข้อมูลรายปีอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และไม่สอดคล้องกับข้อมูลของกรมปศุสัตว์

1) การสุ่มตัวอย่าง จำแนกวิธีการสุ่มตัวอย่างตามกลุ่มประชากรดังนี้

เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งใช้ประชากรทั้งหมดจาก 3 จังหวัดภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดพัทลุง 76
ครัวเรือน จังหวัดนครศรีธรรมราช 27 ครัวเรือน และ จังหวัดสงขลา 21 ครัวเรือน ดังแสดงรายละเอียดใน
ตารางที่ 5 โดยมีจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งรวมกันทั้งสิ้น 124 ครัวเรือน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ
Non Probability Random Sampling โดยวิธีแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากการ
เก็บข้อมูลต้องเก็บข้อมูลเชิงลึกที่มีรายละเอียดค่อนข้างมากจากผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง จำเป็นต้องได้รับความ
ร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่

ทุ่ง และผู้รู้ในพื้นที่และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเครือข่ายการผลิตไข่เป็ดในจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลา

2) การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

พัฒนาแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร และทดลองใช้แบบสอบถามที่นักวิจัยพัฒนาขึ้นกับเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเบื้องต้น เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์และความชัดเจนของแบบสอบถาม รวมถึงเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาในระหว่างการสำรวจข้อมูลจริง

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ การรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากแบบสอบถามเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ตัวแทนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยแบบสอบถามมีโครงสร้างข้อมูลที่สำคัญประกอบไปด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

ตอนที่ 2 แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้

ตอนที่ 3 รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง หนี้สินและการออม ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายจ่าย

ตอนที่ 4 ต้นทุนและผลตอบแทนในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

ตอนที่ 5 โครงสร้างการตลาด ลักษณะการซื้อขาย ความเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

ตอนที่ 6 ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

ตอนที่ 7 วิธีการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต่อปัจจัยเสี่ยงที่เกิดขึ้น

ตอนที่ 8 แนวทางการจัดการความเสี่ยงระบบการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเพื่อสร้างสมดุลในการดำรงชีพ

ในขณะเดียวกันยังมีการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ (key informants) เช่น ปศุสัตว์จังหวัด ผู้ประกอบการในเครือข่ายการผลิตไข่เป็ด ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) รวบรวมจากการค้นคว้าเอกสาร หนังสือ งานวิจัย เอกสารวิชาการ และเอกสารเผยแพร่อื่นๆ รวมทั้งข้อมูลจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ฐานข้อมูล จปฐ. สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด เป็นต้น

4) การวิเคราะห์ข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การศึกษา ข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งรวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ จะถูกนำเสนอและวิเคราะห์ในรูปแบบ ข้อมูลตารางความถี่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ต่ำสุด และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างและข้อมูลอื่นๆ ที่จำเป็น

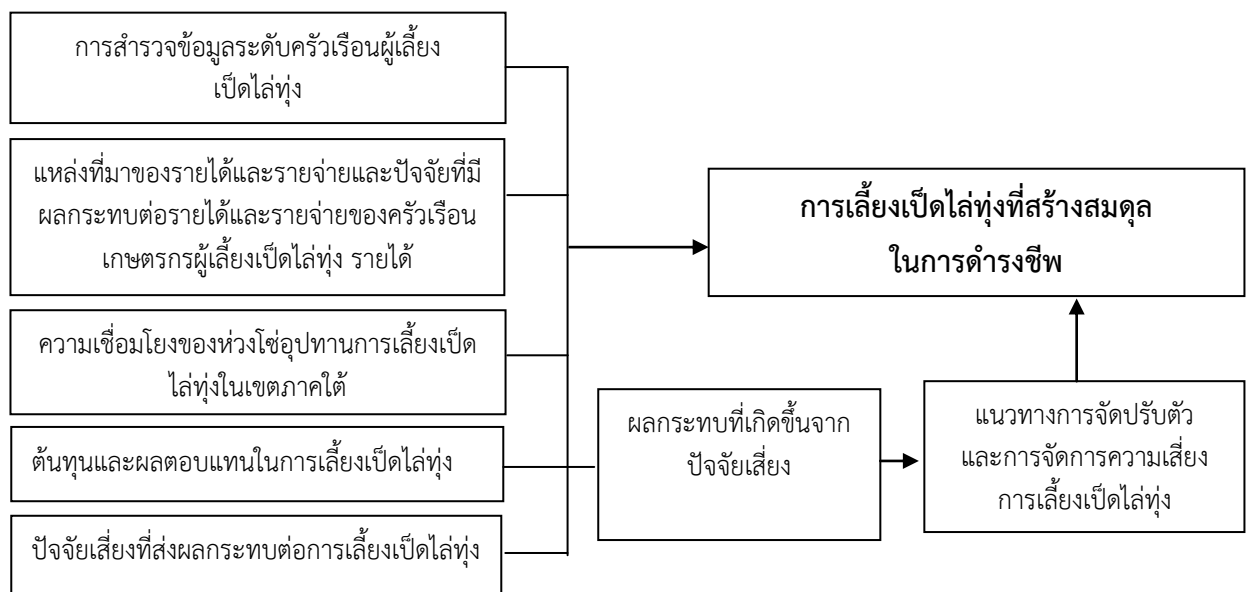
เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อ 2 ในการศึกษาปัจจัยเสี่ยงและผลกระทบของปัจจัยเสี่ยงต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 มาทำการสังเคราะห์เพื่อหาปัจจัยเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อ 3 การศึกษาแนวทางการปรับตัวและการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 มาทำการสังเคราะห์เพื่อหาแนวทางการจัดการผลกระทบที่จะสามารถนำไปสู่แนวทางการจัดการความเสี่ยงระบบการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเพื่อสร้างสมดุลในการดำรงชีพ

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์โครงสร้าง การผลิต การตลาด และวิถีการตลาดการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ ปัจจัยเสี่ยงและผลกระทบของปัจจัยเสี่ยงต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้และแนวทางการปรับตัว การจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ จากการศึกษาพบว่าการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งประกอบด้วยเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ได้ขึ้นทะเบียนและไม่ได้ขึ้นทะเบียน การศึกษาคครอบคลุมเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ขึ้นทะเบียนและไม่ได้ขึ้นทะเบียนจากพื้นที่ในจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา

1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การเลี้ยงเปิดแบบไล่ทุ่ง (Free-grazing or nomadic system) หมายถึง การเลี้ยงเปิดโดยมีวัตถุประสงค์การเลี้ยงเพื่อเป็นการค้า แต่มีลักษณะการเลี้ยงที่แตกต่างไปจากการเลี้ยงลักษณะอื่นๆ (ทวิศักดิ์ ส่งเสริม, 2550) โดยการไล่ฝูงเปิดไปตามแหล่งที่มีอาหาร ซึ่งอาจจะเป็นทุ่งนา ที่เพิ่งเก็บเกี่ยวเสร็จ ซึ่งมีข้าวตกหล่นอยู่ หรือตามแหล่งน้ำธรรมชาติ หนอง บึงต่างๆ ที่มีสัตว์น้ำจำพวกปลา กุ้ง และหอยอยู่มาก ซึ่งเป็นแหล่งหาอาหารหลักของเปิดไล่ทุ่ง ดังนั้นจึงมีการเปลี่ยนสถานที่เลี้ยงอยู่ตลอดเวลาตามช่วงระยะเวลาของการทำนา โดยเฉพาะหลังเก็บเกี่ยวข้าว ผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งจะต้องก่ลูกเปิดให้แข็งแรงเสียก่อน ประมาณ 1-2 สัปดาห์ โดยให้อาหารเสริมในตอนเช้าหรือตอนเย็นก่อนที่จะนำมาเลี้ยงปล่อยทุ่ง ปล่อยให้ลูกเปิดหาอาหารกินเอง (ประภาพร ดาราฉาย, 2554)

การเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งมีความสำคัญต่อระบบนิเวศน์วิทยาในนาข้าว เนื่องจากอาหารของเปิดคือข้าวตก และหอยเชอรี่ ซึ่งทำให้นาข้าวเสียหาย ดังนั้นเปิดไล่ทุ่งจึงมีส่วนสำคัญในการกำจัดศัตรูข้าวและให้ปุ๋ยจากมูล เป็นการพึ่งพากันระหว่างชาวนาและเจ้าของเปิด (ธัญญธร และคณะ, 2549) และหากอาชีพใดอาชีพหนึ่งลดหรือเลิกไปก็จะส่งผลกระทบต่ออีกอาชีพ เนื่องจากต่างเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่การผลิต

ในปัจจุบันการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งมี 3 รูปแบบ ประกอบด้วย

- (1) การเลี้ยงโดยเกษตรกรรายย่อยอิสระโดยเกษตรกรรายย่อยซื้อลูกเปิดมาเลี้ยงเองและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด การเลี้ยงรูปแบบนี้เหมาะกับการเลี้ยงแบบเกษตรพอเพียง หรือเป็นรายได้เสีย โดยนิยมเลี้ยงกันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้
- (2) การเลี้ยงโดยเกษตรกรรับจ้างเลี้ยง การเลี้ยงรูปแบบนี้ผู้ประกอบการจะจ้างคนมาดูแลโดยรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด แรงงานที่จ้างส่วนใหญ่เป็นแรงงานต่างด้าว สามารถเลี้ยงเปิดได้เป็นจำนวนมาก
- (3) การเลี้ยงโดยเกษตรกรรายย่อยที่มีการรับประกันซื้อ การเลี้ยงรูปแบบนี้มีผู้ประกอบการโรงฟักเป็นผู้ประกอบธุรกิจ อย่างไรก็ตามภายหลังเกิดโรคไข้หวัดนกระบาด ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างธุรกิจโดยมีกลุ่มเกษตรกรรายย่อยที่มีศักยภาพหันมาดำเนินธุรกิจนี้แทนผู้ประกอบการโรงฟัก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องเศรษฐกิจการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงสามารถแบ่งออกได้เป็น (1) การศึกษาเกี่ยวกับเปิดไข่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการเลี้ยงเปิดไข่ ต้นทุนและผลตอบแทน ปัญหาและอุปสรรคการเลี้ยงเปิดไข่ และการศึกษาเครือข่ายทางสังคมของผู้เลี้ยงเปิดไข่ในพื้นที่ต่างๆ ในประเทศไทย (2) การศึกษาเกี่ยวกับเปิดไข่ไล่ทุ่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานศึกษาที่เกี่ยวข้องสภาพการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง ต้นทุนและผลตอบแทนการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง เครือข่ายทางสังคมของผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง และการเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนในการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งกับการเลี้ยงเปิดแบบอื่นๆ

การเลี้ยงเป็ดไข่

วัชรินทร์ ชมมณฑา (2527) ธงชัย กิตติพงศ์ไพศาล (2533) ไพโรจน์ ชัยสมตระกูล (2531) รพีรัตน์ ท้วมกรุง (2550) คุณาพล เต็มปิยะพล (2555) สภาพการเลี้ยงเป็ดไข่ ต้นทุนและผลตอบแทน ปัญหาและอุปสรรคการเลี้ยงเป็ดไข่ และการศึกษาเครือข่ายทางสังคมของผู้เลี้ยงเป็ดไข่ในพื้นที่ต่างๆ ในประเทศไทย

วัชรินทร์ ชมมณฑา (2527) ทำการศึกษาสภาพการเลี้ยงเป็ดไข่ ปัญหาและความต้องการของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่ ในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยทำการศึกษาผู้เลี้ยงเป็ดไข่จำนวน 117 ราย ในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ธงชัย กิตติพงศ์ไพศาล (2533) ศึกษาสภาพการเลี้ยงเป็ดไข่และความต้องการทางวิชาการของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยทำการศึกษาจากเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่จำนวน 113 ราย โดยการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์

รพีรัตน์ ท้วมกรุง (2550) ศึกษาปัญหาการเลี้ยงเป็ดไข่และแนวทางการส่งเสริมเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่ในจังหวัดชัยนาท โดยการสัมภาษณ์เกษตรกรจำนวน 181 ราย ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 12 คนโดยวิธีสนทนากลุ่ม ไพโรจน์ ชัยสมตระกูล (2531) ทำการศึกษาสถานภาพการเลี้ยงเป็ดในภาคเหนือตอนบนในพื้นที่ 8 จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย พะเยา ลำปาง แพร่ น่านและอุตรดิตถ์ ในปี 2528 โดยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ฟาร์มเลี้ยงเป็ดที่มีตั้งแต่ 100 ตัวขึ้นไป จำนวน 41 ฟาร์ม

คุณาพล เต็มปิยะพล (2555) ศึกษาเครือข่ายทางสังคมของการเลี้ยงเป็ดไข่ในพื้นที่ภาคกลาง ผ่านห่วงโซ่อุปทานโดยพิจารณาโครงสร้างทางสังคมและความสัมพันธ์ของเครือข่าย โดยการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดจำนวน 477 รายในเขตพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี พระนครศรีอยุธยา และนครปฐม

จากการศึกษา วัชรินทร์ ชมมณฑา (2527) และ ธงชัย กิตติพงศ์ไพศาล (2533) พบว่าการเลี้ยงเป็ดไข่เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดมีทั้งการเลี้ยงเป็ดไข่ที่เป็นอาชีพหลัก โดยมีอาชีพทำนาเป็นอาชีพรองและเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดที่ทำกรเลี้ยงเป็ดไข่เป็นอาชีพรอง โดยมีอาชีพทำนาหรืออาชีพอื่นๆ เป็นอาชีพหลักแตกต่างกันออกไปตามพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา โดยธงชัย กิตติพงศ์ไพศาล (2533) พบว่าส่วนใหญ่การเลี้ยงเป็ดไข่เป็นอาชีพรองโดยมีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก วัชรินทร์ ชมมณฑา (2527) ทำการศึกษาเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่ในอำเภอบางปะกง พบว่าอาชีพหลักของประชากรในเขตอำเภอบางปะกงมีอาชีพเลี้ยงเป็ดไข่ ในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ในส่วนของพันธุ์เป็ดที่นิยมเลี้ยง วัชรินทร์ ชมมณฑา (2527) ไพโรจน์ ชัยสมตระกูล (2531) และ ธงชัย กิตติพงศ์ไพศาล (2533) พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่ส่วนใหญ่นิยมเลี้ยงพันธุ์ลูกผสมกาก็แคมป์เบลล์กับพันธุ์พื้นเมือง โดยวัชรินทร์ ชมมณฑา (2527) พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่ในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยส่วนใหญ่เลี้ยงพันธุ์ลูกผสมกาก็แคมป์เบลล์กับพันธุ์พื้นเมือง ในขณะที่ธงชัย กิตติพงศ์ไพศาล (2533) พบว่าการเลี้ยงเป็ดในพื้นที่อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงเป็ดพันธุ์กาก็แคมป์เบลล์ ไพโรจน์ ชัยสมตระกูล (2531) พบว่าการเลี้ยงเป็ดในภาคเหนือตอนบนในพื้นที่ 8 จังหวัด พันธุ์เป็ดที่นิยมเลี้ยงได้แก่ พันธุ์ผสมกาก็แคมป์เบลล์กับพันธุ์พื้นเมือง

สถานที่หรือพื้นที่ในการเลี้ยงโดยส่วนใหญ่ วัชรินทร์ ชมมณฑา (2527) และ ธงชัย กิตติพงศ์ไพศาล (2533) พบว่าการเลี้ยงเป็ดส่วนใหญ่เลี้ยงในโรงเรือน ธงชัย กิตติพงศ์ไพศาล (2533) พบว่าการเลี้ยงเป็ดส่วนใหญ่เลี้ยงในโรงเรือนเลี้ยงเป็ดที่อยู่ติดข้างบ้าน เกษตรกรโดยส่วนใหญ่เลี้ยงเป็ดไข่ด้วยอาหารผสม โดยใช้รำหยาบ ปลายข้าว และตัวอาหารสำเร็จรูปเป็นวัตถุดิบผสมอาหาร วัชรินทร์ ชมมณฑา (2527) พบว่าการเลี้ยงเป็ดไข่ซึ่งไว้ในโรงเรือนและอยู่บนที่แห้ง สถานที่ตั้งของโรงเรือนอยู่ติดกับที่พักอาศัย โดยอาหารผสมส่วนใหญ่ที่ใช้ในการเลี้ยงเป็ดไข่ได้มาจากการซื้อ ไพโรจน์ ชัยสมตระกูล (2531) ระบุว่านอกจากนี้ ฟาร์มเป็ดส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในบริเวณที่มีการทำนา และอยู่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติ

แรงงานที่ใช้ในการเลี้ยงเป็ดไข่ โดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือน ธงชัย กิตติพงศ์ไพศาล (2533) พบว่าแรงงานที่ใช้ในการเลี้ยงเป็ดในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือน ไพโรจน์ ชัยสมตระกูล (2531) พบว่าการเลี้ยงเป็ดในภาคเหนือตอนบนในพื้นที่ 8 จังหวัด พาร์มขนาดเล็ก จะใช้แรงงานในครัวเรือน ในขณะที่พาร์มขนาดใหญ่จะทำการจ้างแรงงาน

การจำหน่ายผลผลิตเป็ดไข่ผ่านพ่อค้า วัชรินทร์ ชมมณฑา (2527) พบว่าการจำหน่ายเป็ดทำผ่านพ่อค้าโดยพ่อค้ามารับซื้อถึงบ้าน ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงโดยส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาหารมีราคาแพง ราคาไข่เป็ด โรคระบาด และแหล่งทุน วัชรินทร์ ชมมณฑา (2527) พบว่าปัญหาหลักของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่ในอำเภอบางปะกง คือ อาหารมีราคาแพง โรคระบาด และราคาไข่เป็ดที่มีราคาต่ำ ในขณะที่ธงชัย กิตติพงศ์ไพศาล (2533) พบว่าปัญหาในการเลี้ยงเป็ดไข่ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ประกอบไปด้วย ปัญหาโรคระบาด ปัญหาราคาเปิดตกต่ำ และความสะดวกในการขอรับบริการจากสัตว์แพทย์ ทรัพย์รัตน์ ท้วมกรุง (2550) พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่ในจังหวัดชัยนาท มีปัญหาอยู่ในระดับมาก โดยมีปัญหาด้านแหล่งทุน ด้านอาหารและการให้อาหาร และด้านการป้องกันโรค วัชรินทร์ ชมมณฑา (2527) พบว่าโรคที่เป็ดไข่เป็นมากที่สุดในการเลี้ยงเป็ดไข่ ในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา คือโรคเพล็ค รองลงมาคือโรคคอหิวดำ ไพโรจน์ ชัยสมตระกูล (2531) ศึกษาปัญหาในการเลี้ยงเป็ดของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่ในภาคเหนือตอนบนในพื้นที่ 8 จังหวัด พบว่าต้นทุนทางด้านอาหารสัตว์ค่อนข้างสูง และการแข่งขันจากไข่ไก่ และไข่เป็ดจากภาคกลางซึ่งมีราคาต่ำกว่า ในส่วนของความช่วยเหลือจากภาครัฐ เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่ต้องการความช่วยเหลือในเรื่องความรู้ในการเลี้ยงเป็ด รองลงมาต้องการความช่วยเหลือทางด้านเงินทุน

ในส่วนของเครือข่ายทางสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่ คุณาพล เต็มปิยะพล (2555) ทำการศึกษาโครงสร้างทางสังคมและความสัมพันธ์ของเครือข่าย พบว่าเครือข่ายการเลี้ยงเป็ดมีการเกาะกลุ่มอย่างไม่หนาแน่น และการติดต่อกันในเครือข่ายมีขึ้นตอนน้อย โดยพบว่าโรงฟักลูกเป็ดและนายทุนมีความสำคัญในเครือข่ายเนื่องจากมีการเชื่อมต่อกับกลุ่มต่างๆ ในเครือข่ายการเลี้ยงเป็ดในพื้นที่ภาคกลาง

การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

งานศึกษาเกี่ยวกับเป็ดไล่ทุ่งในประเทศไทย ไพโรจน์ เฮงแสงชัย (2549) คุณาพล เต็มปิยะพล และคณะ (2555) กรรณิกา อุตสาสาร (2555) ชิดชนก สินธุสุวรรณ์ (2556) ธัญญธร จรรย์ยานนท์ และคณะ (2548) สุริยพงศ์ วัฒนาศักดิ์ และคณะ (2549) และ ธัญญธร จรรย์ยานนท์ และคณะ (2549) ทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ต้นทุนและผลตอบแทนการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง การเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกับการเลี้ยงแบบอื่นๆ และเครือข่ายทางสังคมของผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง โดย คุณาพล เต็มปิยะพล และคณะ (2555) ศึกษารูปแบบการเลี้ยงและการจัดการเป็ดไข่ในจังหวัดสุพรรณบุรี ออยุธยา และนครปฐม จากการสัมภาษณ์เกษตรกรจำนวน 226 ราย ที่เลี้ยงเป็ดไข่ในรูปแบบโรงเรือนเปิด 49 ราย และแบบไล่ทุ่ง 177 ราย ในส่วนของชิดชนก สินธุสุวรรณ์ (2556) ศึกษาสภาพการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ปัญหาในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง และค่าใช้จ่ายและรายได้ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในจังหวัดปทุมธานี โดยการใช้แบบสัมภาษณ์ จากเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง จำนวน 39 ราย

สุริยพงศ์ วัฒนาศักดิ์ และคณะ (2549) ศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ไพโรจน์ เฮงแสงชัย (2549) ศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนของการเลี้ยงเป็ดไข่แบบฟาร์มปล่อยลานและแบบไล่ทุ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทน และเปรียบเทียบจุดคุ้มทุนในการ

เลี้ยงเปิดไข่แบบฟาร์มปล่อยลานและแบบไล่ทุ่ง ใน ปีการผลิต 2547/2548 โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 16 ราย

ธัญญธร จรรย์ยานนท์ และคณะ (2548) ทำการศึกษารูปแบบและต้นทุนการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในพื้นที่เขต 7 ธัญญธร จรรย์ยานนท์ และคณะ (2549) ได้ทำการศึกษากาการเลี้ยงการจัดการและต้นทุนการผลิตจากอาชีพการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในโซนภาคกลางและภาคตะวันออกโดยศึกษาจากเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไข่ไล่ทุ่งในพื้นที่ 12 จังหวัดและผู้เลี้ยงเปิดเนื้อ จำนวน 3 จังหวัด

ในส่วนของการซื้อขายทางสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง กรรณิกา อุสสาสาร (2555) ศึกษาความสัมพันธ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนหลายระนาบ โดยการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมเกษตรกรจำนวน 14 รายจากหมู่บ้านนางนา อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

ชิตชนก สินธุสุวรรณ (2556) พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไข่ไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่เลี้ยงเปิดไข่ไล่ทุ่งเพราะเป็นอาชีพดั้งเดิมของครอบครัว และส่วนมากเลี้ยงเปิดไข่ไล่ทุ่งร่วมกับการทำนา สุริยพงศ์ วัฒนาศักดิ์ และคณะ (2549) ระบุว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในจังหวัดชัยนาทในปี พ.ศ. 2548 โดยส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากการเลี้ยงเปิด โดยบางส่วนมีรายได้จากการทำนาใกล้เคียงหรือมากกว่าการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง โดย สุริยพงศ์ วัฒนาศักดิ์ และคณะ (2549) พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีผลดีต่อการทำนาเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งเห็นด้วยว่าการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งมีรายได้สูง ผลตอบแทนสูง และมีความเสี่ยงสูงและรายได้ไม่แน่นอน

การเลี้ยงเปิดไข่ไล่ทุ่งมีทั้งการใช้แรงงานครอบครัวและการจ้างแรงงานเพื่อเลี้ยง โดยชิตชนก สินธุสุวรรณ (2556) พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในจังหวัดปทุมธานีส่วนใหญ่มีการใช้แรงงานครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับ สุริยพงศ์ วัฒนาศักดิ์ และคณะ (2549) พบว่าการใช้แรงงานในการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งส่วนใหญ่เป็นการใช้แรงงานในครอบครัว ในขณะที่ธัญญธร จรรย์ยานนท์ และคณะ (2548) พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในพื้นที่เขต 7 การเลี้ยงส่วนใหญ่เป็นการจ้างแรงงานเพื่อเลี้ยง

รูปแบบการเลี้ยงเปิดไข่ไล่ทุ่ง ธัญญธร จรรย์ยานนท์ และคณะ (2548) ทำการศึกษารูปแบบการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในพื้นที่เขต 7 พบว่ามีการเลี้ยงเปิดไข่ไล่ทุ่งมี 2 รูปแบบหลักๆ กลุ่มแรกเป็นการเลี้ยงที่เริ่มต้นด้วยการเลี้ยงลูกเปิดแรกเกิด กลุ่มที่สองเป็นการเริ่มเลี้ยงด้วยเปิดไข่สาวอายุ 5 เดือน ธัญญธร จรรย์ยานนท์ และคณะ (2549) พบว่า ในเปิดไล่ทุ่งไข่มีรูปแบบ การเลี้ยงการจัดการแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เริ่มเลี้ยงลูกเปิดแรกเกิดถึงขายเปิดสาวเริ่มไข่ กลุ่มที่ 2 เริ่มเลี้ยงลูกเปิดแรกเกิดถึงเก็บไข่จำหน่ายและจำหน่ายเปิดปลดระวาง กลุ่มที่ 3 เริ่มเลี้ยงลูกเปิดแรกเกิด ถึงแบ่งขายเปิดสาวส่วนหนึ่ง เปิดที่เหลือเก็บไข่จำหน่ายและจำหน่ายเปิดปลดระวาง และกลุ่มที่ 4 เริ่มเลี้ยงเปิดสาวเริ่มไข่ ถึงเก็บไข่ขายและจำหน่ายเปิดปลดระวาง

การเลี้ยงเปิดไข่ไล่ทุ่งให้ผลตอบแทนดีกับเกษตรกรโดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับเลี้ยงแบบอื่นๆ โดยงานศึกษาของธัญญธร จรรย์ยานนท์ และคณะ (2548) และไพโรจน์ เสงแสงชัย (2549) พบว่า การศึกษารูปแบบและต้นทุนการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในพื้นที่เขต 7 พบว่าการเลี้ยงเปิดไข่แบบไล่ทุ่งให้ผลตอบแทนดีกว่าการเลี้ยงเปิดแบบอื่นๆ ในขณะที่ไพโรจน์ เสงแสงชัย (2549) เปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนของการเลี้ยงเปิดไข่แบบฟาร์มปล่อยลานและแบบไล่ทุ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าการเลี้ยงเปิดไข่แบบไล่ทุ่งให้ผลตอบแทนที่ดีกว่าการเลี้ยงเปิดไข่แบบฟาร์มปล่อยลาน การเลี้ยงเปิดไข่แบบฟาร์มปล่อยลานโดยเริ่มเลี้ยงจากเปิดสาว ให้ผลตอบแทนที่ดีกว่าการเลี้ยงเปิดไข่แบบฟาร์มปล่อยลานโดยเริ่มเลี้ยงจากลูกเปิด แต่การเลี้ยงเปิดไข่แบบไล่ทุ่งโดยเริ่มเลี้ยงจากลูกเปิดให้ผลตอบแทนที่ดีกว่าการเลี้ยงเปิด

ไข่แบบไข่ฟุ้งโดยเริ่มเลี้ยงจากเปิดสาว ในขณะที่คุณภาพ เต็มปียะพล และคณะ (2555) พบว่าการเลี้ยงแบบโรงเรือนในจังหวัดสุพรรณบุรี อยู่ชยา และนครปฐม แม้จะให้รายได้จากการขายไข่เปิดเป็นเวลา 3 เดือน มากกว่าการเลี้ยงแบบไข่ฟุ้ง แต่ต้นทุนในการเลี้ยงสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น เมื่อคำนวณกำไรสุทธิต่อฟอง และกำไรสุทธิต่อต้นทุน การเลี้ยงไข่แบบไข่ฟุ้งจะให้ผลตอบแทนสูงกว่าการเลี้ยงแบบโรงเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ปัญหาที่พบในการเลี้ยงเปิดไข่ฟุ้ง ชิตชนก สินธุสุวรรณ (2556) ศึกษาการเลี้ยงเปิดไข่ฟุ้งในจังหวัดปทุมธานี พบว่ามีการแย่งพื้นที่แปลงนาที่เป็นแหล่งอาหารในการเลี้ยงเปิดและเปิดกินสารเคมีที่ตกค้างในแปลงนา ธีญญธร จรรย์ยานนท์ และคณะ (2548) ทำการศึกษารูปแบบและต้นทุนการเลี้ยงเปิดไข่ฟุ้งในพื้นที่เขต 7 พบว่าการเลี้ยงเปิดไข่ฟุ้งเกษตรกรผู้เลี้ยงมีปัญหาด้านอาหารเนื่องจากไม่สามารถหาพื้นที่เลี้ยงได้ ด้านพื้นที่เลี้ยงหายาก มีการจำกัดพื้นที่เลี้ยง ด้านสุขภาพเปิดมีสภาพอ่อนแอ ด้านแรงงานแรงงานหายาก ไม่ซื้อสัตว์ ไม่อดทน ด้านเงินทุน ขาดเงินหมุนเวียนเนื่องจากลูกค้าจ่ายเงินไม่ตรงเวลา

ในส่วนของเครือข่ายทางสังคมของผู้เลี้ยงเปิดไข่ฟุ้ง กรรณิกา อูสสาสาร (2555) ศึกษาความสัมพันธ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงเปิดไข่ฟุ้งที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนหลายระนาบ โดยการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมเกษตรกรจำนวน 14 รายจากหมู่บ้านนางนา อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ความสัมพันธ์ของผู้กระทำการบนการผลิตเปิดไข่ฟุ้งเป็นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่มีความซับซ้อนและมีหลายระนาบ ซึ่งแตกต่างไปจากเครือข่ายทางสังคมของผู้เลี้ยงเปิดไข่คุณภาพ เต็มปียะพล และคณะ (2555) พบว่ามีการเกาะกลุ่มไม่หนาแน่นติดต่อกันระหว่างเครือข่ายน้อยจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไข่ฟุ้งมีการแลกเปลี่ยนแบบต่างตอบแทนกับชาวนาและชาวสวน นอกจากนี้ เกษตรกรยังมีการแลกเปลี่ยนทางการตลาดกับพ่อค้าคนกลางที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้จัดหาปัจจัยการผลิต คือ เปิดและอาหารสัตว์ โดยมีระบบลูกเล้าเป็นกลไกสำคัญในการจัดการควบคุมการผลิตของเกษตรกร ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรเองก็มีได้ยอมให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรก็ได้เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวเสมอ เพราะการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่มีนกปากห่างอพยพเข้ามาในพื้นที่ รวมทั้งการเพิ่มจำนวนผู้เปิดของเกษตรกรบางราย ทำให้พื้นที่เลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรลดลงซึ่งมาสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรในการแย่งชิงพื้นที่เลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้พบว่าแนวทางในการควบคุมโรคไข้หวัดนก แม้รัฐจะใช้อำนาจในการบังคับใช้กฎระเบียบหรือมาตรการควบคุมโรคไข้หวัดนกกับเกษตรกร แต่กฎระเบียบต่างๆ นั้นก็เต็มไปด้วยช่องโหว่มากมาย แม้ว่าเกษตรกรจะยินยอมปฏิบัติตามมาตรการต่างๆ แต่ยังพบการหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ทั้งการลักลอบเคลื่อนย้ายผู้เปิดไข่ฟุ้ง ธีญญธร จรรย์ยานนท์ และคณะ (2548) ระบุเกษตรกรมีความกลัวที่รัฐบาลไม่สนับสนุนให้เลี้ยงเปิดไข่ฟุ้ง เนื่องจากไม่รู้ไปประกอบอาชีพอะไรและอายุมากแล้ว ในขณะที่ธีญญธร จรรย์ยานนท์ และคณะ (2549) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงเปิดไข่ฟุ้งทั้งในเปิดไข่และเปิดเนื้อพบว่าคล้ายคลึงกัน คือ พื้นที่ในการเลี้ยงจำกัด พันธุ์เปิดหายาก แรงงานหายาก คนงานที่เลี้ยงในฟุ้งทำงานไม่นานและไม่ค่อยซื้อสัตว์ อาหารสำเร็จรูปราคาแพง อาหารในฟุ้งมีน้อย สารเคมีตกค้างในฟุ้งนา ผลผลิตราคาตกต่ำในช่วงโรคไข้หวัดนกระบาด การเคลื่อนย้ายไปที่อื่นทำไม่ได้ เงินทุนน้อยต้องกู้เงินนอกระบบ ส่วนใหญ่ไม่ทราบวิชาการในการเลี้ยงเปิด ปัญหาไข้หวัดนกเป็นอุปสรรคในการเลี้ยงเปิดไข่ฟุ้ง ถ้าให้เข้าโรงเรือนยังไม่มีความพร้อมเรื่องทุน หาซื้อวัคซีนเพลคและอหิวาต์ค่อนข้างยาก ต้องซื้อของต่างประเทศซึ่งราคาแพง

ในส่วนของกรมปศุสัตว์ (2547) ได้ทำการศึกษาแนวทางส่งเสริมเกษตรกรเลี้ยงเปิดเข้าสู่ระบบฟาร์ม พบว่าการส่งเสริมให้เกษตรกรปรับระบบการเลี้ยงเปิดเข้าสู่ระบบฟาร์มมีปัญหาและอุปสรรคเนื่องจาก

เกษตรกรที่มีความต้องการเข้าสู่ระบบฟาร์มมาตรฐานขาดแคลนเงินทุนในการปรับปรุงหรือก่อสร้างโรงเรือน นอกจากนี้การเลี้ยงเปิดโล่งเป็นการเกษตรผสมผสานที่ลงทุนน้อย แต่ให้กำไรมาก การจูงใจเกษตรกรให้เลี้ยงเปิดในระบบฟาร์มจึงทำได้ยาก ข้อมูลจำนวนเปิดที่ขึ้นทะเบียนมีความคลาดเคลื่อนและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เนื่องจากมีการแจ้งจำนวนเปิดตามจำนวนที่นำเข้าเลี้ยง แต่เมื่อมีเปิดตายไม่มีการบันทึกหรือแจ้ง หรือมีการย้ายเปิดมาจากที่อื่นไม่มีการขออนุญาต ทำให้ข้อมูลมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ

ความเสี่ยง

งานศึกษาเกี่ยวกับเปิดโล่งในด้านโรคระบาด ได้แก่ โรคไข้หวัดนกโดยมีเปิดเป็นพาหนะนำโรคซึ่งมีอยู่จำนวนมาก และการศึกษาผลกระทบของโรคไข้หวัดนกต่อการผลิตข้าว เช่น Tiensin (2005) ได้กล่าวว่า ในปี 2547 มีการระบาดของไข้หวัดนก 60 จังหวัด ใน 76 จังหวัดของประเทศไทย และสัตว์ปีกที่พบว่าเป็นไข้หวัดนกส่วนใหญ่ (ร้อยละ 83) คือ ไก่พื้นเมืองและเป็ด และพื้นที่ที่พบการระบาดอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง ภาคเหนือตอนล่าง และภาคตะวันออก จากการระบาดของโรคไข้หวัดนกในประเทศไทยที่ผ่านมา พบว่าเปิดโล่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้เกิดการแพร่กระจายของโรคไข้หวัดนก ในขณะที่ Songserm et.al (2006) รายงานว่าเปิดสามารถรับเชื้อไข้หวัดนกชนิด H5N1 ได้โดยไม่แสดงอาการป่วย ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหรือตัวนำโรค (carrier) ที่ทำให้มีการแพร่ระบาดของโรคไข้หวัดนกไปในหลายพื้นที่อย่างรวดเร็ว ในขณะที่ กรรณิกา อุตสาสาร(2555) กล่าวว่า เปิดโล่งน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการระบาดของโรคไข้หวัดนก เนื่องจากพื้นที่ที่มีประชากรเปิดโล่งมากจะทับซ้อนกับพื้นที่ที่มีจำนวนสัตว์ปีกสูญเสียมาก จึงน่าจะเป็นไปได้ว่าเปิดโล่งเป็นพาหะรับและส่งเชื้อโรคไข้หวัดนกจากนกธรรมชาติไปสู่เปิดหรือไก่ที่เลี้ยงในฟาร์มเปิด เช่นเดียวกับ ทวีศักดิ์ ส่งเสริม(2550) กล่าวว่า แม้เปิดโล่งติดเชื้อไข้หวัดนก แต่ไม่ได้เป็นตัวนำเชื้อเข้าสู่ฟาร์ม และสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการระบาดของไข้หวัดนกมากที่สุดก็คือ คน นอกจากนี้ยังพบว่าการย้ายเปิดโล่งเข้าสู่การเลี้ยงในระบบฟาร์มอาจไม่ประสบความสำเร็จทุกรายและก่อให้เกิดหนี้สินกับเกษตรกรมากขึ้น อีกทั้งยังเสียหายต่อชาวนาที่ต้องเพิ่มต้นทุนในการกำจัดเศษข้าวเปลือกบนพื้นนาและหอยเชอร์รี่จากการที่ไม่มีเปิดโล่งมากำจัดสิ่งเหล่านี้ สำหรับทางออกของปัญหาดังกล่าวแนะนำให้จัดโซนนิ่งเปิดโล่ง ควบคู่กับการเฝ้าระวังโรคไข้หวัดนกน่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุด

Songserm et al. (2006) พบเชื้อไวรัส H5N1 ทั้งในเปิดที่เลี้ยงแบบฟาร์มระบบเปิด แบบเลี้ยงหลังบ้าน และแบบโล่ง แต่ไม่พบเชื้อไวรัส H5N1 ในเปิดเลี้ยงแบบระบบปิด ดังนั้นจึงมีการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเลี้ยงเปิดในโรงเรือนปิดที่มีระบบป้องกันโรค มีการจัดการและการให้อาหารที่ถูกหลักวิชาการมากขึ้น แม้ว่าจะทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น จากการเลี้ยงแบบระบบปิด ผลที่ได้รับถือว่าคุ้มค่าจากการที่ราคาผลผลิตปรับเพิ่มขึ้น

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตกับผลผลิต

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ความสัมพันธ์แบบประกอบกัน (Complementary relationships)

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตกับผลผลิตในด้านเศรษฐศาสตร์เกษตร ประยงค์ เนตยารักษ์, 2550. ระบุว่าในการผลิตสินค้าเกษตร สินค้าเกษตรบางชนิดมีลักษณะเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน บางชนิดมี

ลักษณะแย่งปัจจัยผลิต บางชนิดรวมกันได้ และบางชนิดเกี่ยวข้องกัน ความสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ ข้างต้นจะส่งผลต่อต้นทุนการผลิตและรายรับรวมจากการผลิตของสินค้าเกษตร

การเลี้ยงเป็ดไข่ไล่ทุ่ง เพื่อผลิตไข่เป็ดและการทำงานเพื่อผลิตข้าว มีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์แบบประกอบกัน (Complementary relationships) เนื่องจากการผลิตสินค้าชนิดหนึ่ง ได้ผลิตปัจจัยที่สามารถนำไปใช้เป็นปัจจัยการผลิตในการผลิตสินค้าอีกชนิดหนึ่งได้

การผลิตสินค้าที่มีความสัมพันธ์แบบประกอบกันมีช่วงความสัมพันธ์ของผลผลิตและผลผลิตที่มีลักษณะประกอบกันไม่ยาวนานนัก เนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรชนิดหนึ่งออกมาแล้วได้ปัจจัยการผลิตเพื่อผลิตสินค้าอีกชนิดหนึ่งนั้น ปริมาณปัจจัยการผลิตที่ได้มีจำนวนจำกัด ทั้งนี้การเลือกผลิตสินค้าแบบประกอบกันจะทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ผลิตที่ไม่ได้ผลิตสินค้าที่มีลักษณะประกอบกัน (ประยงค์ เนตยารักษ์, 2550. น 62-63)

บทที่ 3 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานในการเลี้ยงเป็ด

ในบทนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลสภาพทั่วไป และข้อมูลพื้นฐานของการเลี้ยงเป็ดในประเทศไทย และในภาคใต้เป็ดเป็นสัตว์ปีกที่นิยมเลี้ยงกันมากโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคเนื้อและไข่ ในประเทศไทยพบว่าการเลี้ยงเป็ดมากในพื้นที่ทำนา พื้นที่แหล่งน้ำธรรมชาติ และพื้นที่ติดชายทะเล เช่น สมุทรสาคร นครปฐม สุพรรณบุรี อ่างทอง เนื่องจากเป็ดสามารถหาอาหารได้ในพื้นที่ซึ่งเป็นการลดต้นทุนในการเลี้ยง

3.1 การเลี้ยงเป็ดในประเทศไทย

เป็ดที่เลี้ยงในประเทศไทย โดยส่วนใหญ่ได้รับการปรับปรุงพันธุ์มาจากเป็ดมอลลาร์ด (Mallard; *Ana platyrhyncho*) ยกเว้นเป็ดเทศ (Muscovy ; *Cairina moschata*) โดยพันธุ์เป็ดที่เลี้ยงในประเทศไทย แบ่งออกได้เป็น (1) เป็ดพันธุ์เนื้อ (Meat-type duck) จะมีลักษณะเป็นเป็ดที่มีขนาดใหญ่ ตัวใหญ่ และให้เนื้อมาก แต่มีผลผลิตไข่น้อย (2) เป็ดไข่ (Egg-type duck) เป็นเป็ดที่ให้ไข่เป็นผลผลิตหลัก มีขนาดและน้ำหนักตัวไม่มาก

1) เป็ดพันธุ์เนื้อ (Meat Type Duck)

เป็ดพันธุ์เนื้อที่นิยมเลี้ยงในประเทศไทยมีทั้งหมด 5 สายพันธุ์ ประกอบไปด้วย

- เป็ดเนื้อพันธุ์ปักกิ่ง (Pekin Duck) เป็ดเนื้อพันธุ์ปักกิ่งมีต้นกำเนิดจากประเทศจีน เลี้ยงง่าย เจริญเติบโตได้ดีภายในระบบการเลี้ยงแบบโรงเรือนที่มีการจัดการดี
- เป็ดเทศ (Muscovy) เป็ดเทศพบที่ทวีปอเมริกาใต้ ให้เนื้อมาก ให้ไข่น้อย เป็ดตัวผู้และเป็ดตัวเมียมีน้ำหนักแตกต่างกันมาก ประกอบกับการเจริญเติบโตค่อนข้างช้า จึงไม่นิยมเลี้ยงเพื่อการค้า
- เป็ดปิวฉ่าย (Mule Duck) เป็ดปิวฉ่ายเป็นเป็ดพันธุ์ผสมระหว่างเป็ดเทศกับเป็ดธรรมดา เลี้ยงง่าย โตเร็ว ทนทานต่อโรคและสภาพแวดล้อม
- เป็ดพันธุ์ผสมเพื่อการค้า (Hybrid breed) เป็ดพันธุ์ผสมเพื่อการค้าส่วนใหญ่เป็นเป็ดพันธุ์ผสมที่มีพันธุ์เป็ดปักกิ่งผสมอยู่ด้วย เช่น พันธุ์เซอร์วีวอลเลย์ พันธุ์ทีเกล เป็นต้น
- เป็ดเทศพันธุ์กบินทร์บุรี เป็นเป็ดที่มีการปรับปรุงพันธุ์มาจากเป็ดพันธุ์บาร์บารี เลี้ยงง่ายขยายพันธุ์ได้ดี ทนต่อโรคเหมาะกับการเลี้ยงในประเทศไทย

2) เป็ดไข่ (Egg Type Duck)

เป็ดไข่ที่นิยมเลี้ยงในประเทศไทย มีทั้งหมด 4 สายพันธุ์ ประกอบไปด้วย

- เป็ดพันธุ์กากีแคมเบลล์ (Khaki Campbell) เป็ดพันธุ์กากีแคมเบลล์เป็นพันธุ์ที่ถูกพัฒนาขึ้นโดย Adele Campbell ให้ไข่ดก เฉลี่ยประมาณ 300 ฟองต่อปี
- เป็ดพันธุ์อินเดียรันเนอร์ (Indian Runner) เป็ดพันธุ์อินเดียรันเนอร์พบครั้งแรกในแถบประเทศอินโดนีเซีย มีขนาดเล็ก ให้ไข่ฟองโต เฉลี่ยประมาณ 150-200 ฟองต่อปี
- เป็ดพันธุ์พื้นเมือง (Native Ducks) ในประเทศไทยมีเป็ดพันธุ์พื้นเมืองที่นิยมเลี้ยง 2 สายพันธุ์ ได้แก่ เป็ดนครปฐม และเป็ดปากน้ำ เป็นเป็ดพันธุ์พื้นเมืองของไทย อย่างไรก็ตามเป็ดพันธุ์พื้นเมืองในปัจจุบันค่อนข้างหายากเนื่องจากมีการผสมข้ามสายพันธุ์กลายเป็นเป็ดพันธุ์ผสม
- เป็ดพันธุ์ลูกผสมกากีแคมเบลล์กับพื้นเมือง (Kaki and Native Ducks) เป็นเป็ดที่เกิดจากการผสมข้ามสายพันธุ์ เกษตรกรนิยมเลี้ยงเนื่องจาก ทนทานต่อโรคและสภาพแวดล้อมให้เนื้อมากและไข่ดก ประมาณ 260 ฟองต่อปี

กลุ่มสารสนเทศและข้อมูลสถิติ ศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์ (2558) รายงานข้อมูลการเลี้ยงเป็ดทั้งหมดในประเทศไทยมีจำนวน 28,762,259 ตัว แบ่งเป็นเป็ดเนื้อ 9,234,511 ตัว คิดเป็นร้อยละ 32 เป็ดไข่ไล่ทุ่งจำนวน 7,027,178 ตัว คิดเป็นร้อยละ 24 เป็ดไข่จำนวน 6,521,188 ตัว คิดเป็นร้อยละ 23 เป็ดเทศจำนวน 5,481,712 ตัว คิดเป็นร้อยละ 29 เป็ดเนื้อไล่ทุ่งจำนวน 497,670 ตัว คิดเป็นร้อยละ 2

จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดมีจำนวนทั้งสิ้น 422,366 ครัวเรือน แบ่งเป็นครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดเทศจำนวน 328,827 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 72 เป็ดไข่จำนวน 91,159 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 20 เป็ดเนื้อจำนวน 29,894 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 6.57 เป็ดไข่ไล่ทุ่งจำนวน 3,300 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 0.72 และเป็ดเนื้อไล่ทุ่งจำนวน 1,457 ครัวเรือน ร้อยละ 0.32

จากสถิติของกรมปศุสัตว์พบว่า ในปี 2547 ประชากรเป็ดทั่วประเทศลดลงจากปีก่อนหน้าเนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคไข้หวัดนก และจากข้อมูลในปี 2553 พบว่ามีเป็ดไข่ไล่ทุ่งประมาณ 7 ล้านตัว (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์, 2553) ในปี 2546 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงสาธารณสุขได้ร่วมกันประกาศการระบาดของโรคไข้หวัดในประเทศไทยเช่นเดียวกับหลายภูมิภาคของเอเชีย โดยมาตรการของรัฐได้ส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงสัตว์ปีกของเกษตรกรรายย่อยทั่วประเทศ โดยมีมาตรการบังคับให้เกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ปีกทุกประเภทต้องเลี้ยงในระบบปิด (Compartment system) ซึ่งรัฐบาลเชื่อว่าสามารถตัดวงจรการระบาดของโรคไข้หวัดนกได้

3.2 รูปแบบการเลี้ยงเป็ดไข่

อรรวรรณ (2547), Songserm et al (2006), ทวีศักดิ์ ส่งเสริม, (2551) ได้แบ่งรูปแบบการเลี้ยงเป็ดไข่ด้วยเกณฑ์ต่างๆ ดังนี้ อรรวรรณ (2547) แบ่งรูปแบบการเลี้ยงเป็ดออกเป็น 2 ลักษณะ คือการเลี้ยงเป็ดเพื่อการบริโภคในครัวเรือนซึ่งเป็นการเลี้ยงเพื่อบริโภคในครัวเรือน โดยส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงเป็ดพันธุ์พื้นเมือง การเลี้ยงใช้เศษอาหารที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนนำมาเลี้ยงเป็ด และรำข้าวเปลือก และการเลี้ยงเป็ดเพื่อการค้า แบ่งออกเป็น การเลี้ยงแบบไล่ทุ่ง (Nomadic system) ซึ่งเป็นการเลี้ยงโดยปล่อยฝูงเป็ดไปหาอาหารตามแหล่งอาหารต่างๆ เช่น นาข้าวที่เพิ่งเก็บเกี่ยว หรือแหล่งน้ำธรรมชาติ การเลี้ยงแบบฟาร์มปล่อยลาน (extensive system) การเลี้ยงจะเป็นการปล่อยให้เป็ดออกหาอาหารนอกโรงเรือน โดยจะมีลานดินหรือแหล่งน้ำอยู่ใกล้โรงเรือนเป็ด การเลี้ยงในโรงเรือนหรือการเลี้ยงแบบฟาร์มระบบปิด (Intensive System) การเลี้ยงเป็ดในโรงเรือนแบบระบบปิด การเลี้ยงเป็ดในโรงเรือนปิดจะช่วยลดปัญหาเรื่องโรคระบาด Songserm et al (2006) แบ่งการเลี้ยงเป็ดออกเป็น การเลี้ยงเป็นระบบอุตสาหกรรม (Industrial raising system) ซึ่งเป็นการเลี้ยงระบบฟาร์มที่ได้มาตรฐาน การเลี้ยงกึ่งอุตสาหกรรม (Semi-Industrial raising system) เป็นการเลี้ยงแบบระบบฟาร์มเช่นกัน แต่ระดับมาตรฐานน้อยกว่าระบบอุตสาหกรรม การเลี้ยงหลังบ้าน (backyard raising system) เป็นการเลี้ยงเพื่อบริโภคในครัวเรือน การเลี้ยงแบบไล่ทุ่ง (Free grazing or nomadic system) เป็นการเลี้ยงนอกระบบฟาร์มและเป็นการเลี้ยงเพื่อการค้า นอกจากนี้ ทวีศักดิ์ ส่งเสริม (2557) แบ่งรูปแบบการเลี้ยงเป็ดออกเป็น 3 ลักษณะ คือ การเลี้ยงเป็ดเพื่อการค้า (commercial farming) การเลี้ยงเป็ดในฟาร์มขนาดใหญ่จำนวนตั้งแต่ 10,000 ตัวขึ้นไป มี 3 รูปแบบ คือการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง (Nomadic system, Free-grazing system) เป็นการเลี้ยงโดยแบ่งการเลี้ยงออกเป็นสองช่วง คือ หลังการทำนาปรัง และหลังการทำนาปี ปล่อยเป็ดลงทุ่งนาเพื่อเก็บเมล็ดข้าวกิน หลังจากนั้นประมาณ 3 เดือน ค่อยนำเป็ดเข้าโรงเรือน เป็นการประหยัดค่าอาหาร การเลี้ยงเป็ดเพื่อการค้า ประกอบด้วย การเลี้ยงเป็ดแบบปล่อยลาน (Extensive System) เกษตรกรจะต้องมีลานดิน และบ่อน้ำอยู่ใกล้กับโรงเรือน เป็ดจะกินอาหารนอกโรงเรือนและจะลงน้ำ ทำให้ลดความหนาแน่นของ

เปิดในบางเวลา การเลี้ยงเปิดในโรงเรือนเป็นการเลี้ยงคล้ายไก่ที่ให้ออกอยู่ในโรงเรือนตลอดเวลา แต่จะต้องจัดพื้นที่ให้ออกได้สัมผัสกับน้ำบ้าง ทำให้บางพื้นที่อาจเปียกแฉะบ้าง การเลี้ยงแบบนี้ต้องลงทุนมาก แต่จะได้ผลตอบแทนสูง อาหารที่ใช้เลี้ยงจะเป็นอาหารชั้น การเลี้ยงแบบนี้มักจะเป็นเปิดเนื้อ ปัจจุบันโรงเรือนที่ใช้เลี้ยงมักเป็นโรงเรือนแบบปิดเป็นการเลี้ยงเปิดในโรงเรือน (Intensive system)

ปัจจุบันโรงเรือนที่ใช้เลี้ยงมักเป็นโรงเรือนแบบปิด หรือมีตาข่ายกันไม่ให้สัตว์อื่นหรือคนเข้าไปภายในโรงเรือนได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันโรคระบาด การเลี้ยงเปิดแบบกึ่งการค้า (Semi-commercial farming) เกี่ยวกับการเลี้ยงเปิดแบบกึ่งการค้า นั้น เป็นการเลี้ยงเปิดเช่นเดียวกับที่ฟาร์มเปิดขนาดใหญ่เลี้ยงกันอยู่ในปัจจุบัน แต่ลักษณะโรงเรือนและการก่อสร้างเป็นแบบง่ายๆ เพื่อให้เปิดอาศัยพักและหลบร้อนในเวลากลางคืน หรือเมื่อมีฝนตก มีลานปล่อยให้ออกได้เดินออกกำลังกายบ้าง มีที่ให้กินน้ำ ให้อาหารอยู่ในลาน การจัดการเลี้ยงดูยังเป็นแบบเก่าที่เคยได้ทำกันมา คือ ใช้เศษอาหาร ผักสับผสมกับรำละเอียด ข้าวเปลือกหรืออาหารผสมที่หาซื้อตามร้านค้าทั่วไป หรือบางครั้งอาจนำเปิดทั้งฝูงไปปล่อยตามทุ่งนา หรือตามหนองน้ำ หลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ เพื่อให้เปิดเก็บกินเมล็ดข้าวที่ตกหล่นในนา เพื่อเป็นการลดต้นทุนค่าอาหาร และการเลี้ยงเปิดแบบหลังบ้าน (subsistence farming) สำหรับการเลี้ยงเปิดแบบหลังบ้านนั้น เป็นการเลี้ยงแบบงานอดิเรก การเลี้ยงเปิดแบบนี้ยังอยู่ในรูปอุตสาหกรรมในครัวเรือน ในชนบทของไทยจำนวนมาก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ไข่หรือเนื้อเป็นอาหารบริโภคภายในครัวเรือนหรือขายกันภายในหมู่บ้านเป็นการเลี้ยงแบบหลังบ้าน พันธุ์ที่ใช้เลี้ยงส่วนใหญ่มักจะเป็นการเลี้ยงเปิดพันธุ์พื้นเมืองเป็นหลัก นอกจากนี้ในหลายแห่งยังมีการเลี้ยงเปิดเทศหรือเปิดบัวไข่กันด้วย วิธีการเลี้ยงไม่ยุ่งยาก โดยทั่วไปจะปล่อยให้เปิดหาอาหารจากแหล่งน้ำเป็นหลัก โดยปล่อยให้เปิดออกไปหากินเองในแหล่งน้ำธรรมชาติ หรือในบ่อเป็นเวลาหรือตลอดทั้งวัน บางแห่งอาจเลี้ยงเปิดรวมกับการเลี้ยงปลาในบ่อ อาหารหลักมักเป็นปลาและหอยต่างๆ ที่เปิดชอบกิน นอกจากนั้นยังใช้เศษอาหาร ปลาขี้ขาว และรำ อาหารผสมให้กับเปิดบ้างแต่น้อยมาก

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาวัตถุประสงค์การเลี้ยง จากผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ สามารถแบ่งการเลี้ยงเปิดออกเป็น 2 ลักษณะคือ การเลี้ยงเปิดที่ไม่มุ่งเน้นเพื่อการค้า และการเลี้ยงเปิดเพื่อการค้า

1) การเลี้ยงเปิดที่ไม่มุ่งเน้นเพื่อการค้า

การเลี้ยงเปิดที่ไม่มุ่งเน้นเพื่อการค้าเป็นการเลี้ยงเปิดเพื่อบริโภคในครัวเรือน เป็นการเลี้ยงโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อบริโภคในครัวเรือนไม่มุ่งเน้นผลทางการค้าจากการเลี้ยงเปิด เปิดส่วนใหญ่เป็นเปิดพันธุ์พื้นเมือง อย่างไรก็ตามหากมีไข่เปิดเหลือจากการบริโภคในบางครั้งอาจมีการนำไปขายในหมู่บ้าน พันธุ์ที่เลี้ยงส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์พื้นเมืองเป็นหลัก

2) การเลี้ยงเปิดที่มุ่งเน้นเพื่อการค้า

ประกอบไปด้วย การเลี้ยงเปิดแบบไล่ทุ่ง การเลี้ยงเปิดแบบปล่อยทุ่งหรือการเลี้ยงเปิดแบบปล่อยลาน และการเลี้ยงเปิดแบบโรงเรือนหรือระบบฟาร์มปิด

2.1) การเลี้ยงแบบไล่ทุ่ง การเลี้ยงวิธีนี้มีทั้งการเลี้ยงเปิดเนื้อและเปิดไข่ โดยส่วนใหญ่นิยมเลี้ยงเปิดเนื้อมากกว่าเปิดไข่ โดยการปล่อยเปิดไปตามแหล่งอาหาร เช่น พื้นที่นาที่เพิ่งเก็บเกี่ยวหรือตามแหล่งน้ำธรรมชาติ พบมากในพื้นที่ภาคกลางที่มีการทำนาข้าวเป็นหลัก เปิดที่นำมาเลี้ยงส่วนใหญ่เป็นเปิดพันธุ์พื้นเมืองที่มีความแข็งแรงอดทนต่อสภาพที่ต้องหากินตามธรรมชาติ การเลี้ยงแบบไล่ทุ่งจะแบ่งการเลี้ยงเป็น 2 ฤดูคือทำนาปรังและหลังฤดูทำนาปี จะมีการเลี้ยงเปิดเล็กในโรงเรือนจนอายุได้ประมาณ 1 เดือน หลังจากนั้นจะปล่อยลงทุ่งนา

2.2) การเลี้ยงแบบปล่อยลาน เป็นการเลี้ยงเป็ดเนื้อและเป็ดไข่โดยจะมีแหล่งน้ำใกล้กับโรงเรือน เป็ด จะปล่อยให้เปิดออกหากินน้ำและอาหารนอกโรงเรือน เป็นวิธีที่จะทำให้ความหนาแน่นของเป็ดลดลงไป เกษตรกรต้องมีลานดินและบ่อน้ำอยู่ใกล้กับโรงเรือน เป็ดจะกินอาหารนอกโรงเรือนและจะลงน้ำ การเลี้ยงแบบนี้พบได้ทั่วไปในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออก โดยมักจะใช้เลี้ยงเป็ดไข่

2.3) การเลี้ยงเป็ดแบบปล่อยทุ่ง เป็นการเลี้ยงเป็ดโดยเกษตรกรมีโรงเรือนเปิด ปล่อยให้เปิดออกหากินตามแหล่งน้ำ และทุ่งนาที่ใกล้เคียง โดยตกเย็นเป็ดจะกลับเข้ามาที่โรงเรือน

2.4) การเลี้ยงในโรงเรือนหรือระบบฟาร์มแบบปิด การเลี้ยงในโรงเรือนเปิดจะอยู่ในโรงเรือนตลอดเวลา โดยการเลี้ยงแบบนี้ใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูง โดยการเลี้ยงเป็ดในโรงเรือนซึ่งจะช่วยป้องกันปัญหาโรคระบาดได้ดีกว่าการเลี้ยงแบบอื่นๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการเลี้ยงเป็ดเนื้อ โรงเรือนที่ใช้เลี้ยงจะเป็นโรงเรือนแบบปิด อาจมีตาข่ายกันเพื่อป้องกันมิให้สัตว์อื่นเข้าไป

โดยสรุปการเลี้ยงเป็ดแบบปล่อยทุ่ง เป็นการเลี้ยงเพื่อการค้า โดยปล่อยเป็ดไปเลี้ยงในทุ่งนาที่มีการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว และมีการเคลื่อนย้ายเป็ดไปตามที่ต่างๆ

การเลี้ยงเป็ดปล่อยทุ่งถือเป็นอาชีพเกษตรกรรมที่อยู่คู่กับวิถีเกษตรของไทยมานาน ไม่ว่าจะเลี้ยงเป็นอาชีพหลัก หรือการเลี้ยงเป็นอาชีพเสริมควบคู่ไปกับการทำเกษตรกรรม โดยมีลักษณะการเลี้ยงที่แตกต่างกันออกไป เลี้ยงในระบบฟาร์ม หรือเลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง เลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง โดยเฉพาะปล่อยปล่อยทุ่งมีประโยชน์กับเกษตรกรที่ทำนา เนื่องจากปล่อยปล่อยทุ่งจะทำหน้าที่ช่วยกำจัดหรือควบคุมปริมาณหอยเชอร์รี่ และศัตรูพืชในนาข้าว การเลี้ยงปล่อยปล่อยทุ่งนับได้ว่าเป็นอาชีพที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันระหว่างชาวนาและผู้เลี้ยงปล่อยปล่อยทุ่ง ดังนั้นหากพื้นที่ทำนาดลดลง หรือจำนวนผู้เลี้ยงปล่อยปล่อยทุ่งลดลงย่อมส่งผลกระทบต่ออีกอาชีพหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การเลี้ยงปล่อยปล่อยทุ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านของเกษตรกรซึ่งถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ปล่อยปล่อยทุ่งเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่าย และทนทานต่อโรคสามารถใช้สิ่งเหลือใช้ทางการเกษตร การเลี้ยงปล่อยปล่อยทุ่งเกิดจากการที่เกษตรกรเห็นว่า การเกี่ยวข้าวมีข้าวตกเหลือเป็นจำนวนมาก เป็ด ไก่ที่เลี้ยงไว้กินข้าวไม่หมด ประกอบกับกรมปศุสัตว์ ได้ขยายพันธุ์เป็ดไข่จำหน่ายให้เกษตรกร จึงมีการเลี้ยงเป็ดไข่แบบฟาร์มย่อยๆ และปล่อยลงเลี้ยงในนาข้าวหลังฤดูเก็บเกี่ยว เกษตรกรส่วนหนึ่งมีเวลาว่างจากการทำนาต้องการใช้เวลาว่างนั้นในการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว แต่เป็นที่ทราบกันดีว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ขาดแคลนเงินทุน จึงไม่สามารถลงทุนกับกิจการใหญ่ๆ ได้ การเลี้ยงเป็ดไข่เป็นกิจการขนาดเล็กภายในครอบครัวที่ใช้เงินลงทุนไม่มากนักจึงเกิดขึ้น ประกอบกับสภาพโดยทั่วไปของชนบทไทยมีแหล่งน้ำ มีพื้นที่ทำนาซึ่งเหมาะแก่การเลี้ยงเป็ด การเลี้ยงเป็ดทำได้เกือบจะทุกแห่ง อาหารเป็ดมีอยู่ทั่วไปในธรรมชาติ โดยเกษตรกรมักเริ่มเลี้ยงเป็ดก่อนหน้าฤดูเกี่ยว 1 เดือน หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว สามารถถอนเป็ดเลี้ยงตามทุ่งนาหากินข้าวตกได้ เกษตรกรไม่มีความจำเป็นต้องซื้ออาหารให้เป็ดและมีไข่ไว้บริโภคส่วนที่เหลือนำไปจำหน่าย โดยทั่วไปประชาชนนิยมนำไข่เป็ดมาทำเป็นอาหาร รวมทั้งการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า เช่น การทำไข่เค็ม เป็นต้น

3.3 การเลี้ยงเป็ดไขในภาคใต้

การเลี้ยงเป็ดไขในภาคใต้มีลักษณะการเลี้ยง 3 รูปแบบ คือ

1) การเลี้ยงเป็ดไขในโรงเรือน (Intensive system)

เป็นการเลี้ยงที่ให้เป็ดอยู่ภายในโรงเรือนตลอดเวลา อาจจะมีการจัดพื้นที่ให้เป็ดได้สัมผัสกับน้ำบ้าง ทำให้บางพื้นที่อาจจะเปียกแฉะบ้าง การเลี้ยงแบบนี้ต้องลงทุนมาก แต่จะได้ผลตอบแทนสูง ผู้เลี้ยงมักจะปลดเป็ดออกจากฟาร์มเมื่อเป็ดมีอายุการให้ไข่ประมาณ 1 ปี อาหารที่ใช้เลี้ยงจะเป็นอาหารชั้นทั้งหมด โรงเรือนที่ใช้เลี้ยงมักเป็นโรงเรือนแบบปิด หรือมีตาข่ายกันไม่ให้สัตว์อื่นหรือนกเข้าไปภายในโรงเรือนได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันโรคต่างๆ ตามมาตรการป้องกันโรคของกรมปศุสัตว์

ภาพที่ 3.1 ลักษณะการเลี้ยงเป็ดไขแบบขังในโรงเรือน

2) การเลี้ยงเป็ดไขแบบปล่อยทุ่ง (Extensive system)

การเลี้ยงเป็ดไขแบบนี้เกษตรกรจะต้องมีพื้นที่ และบ่อน้ำอยู่ใกล้กับโรงเรือน การเลี้ยงแบบนี้จะปล่อยเป็ดไปในช่วงเช้าหลังจากเปิดวางไข่แล้ว และจะต้อนกลับมาเข้าคอกในช่วงเย็น เป็ดจะหากินอาหารนอก

โรงเรียน อาจจะมีการให้อาหารชั้นหรือเปลือกหอยเสริมบ้างในตอนเย็น ผู้เลี้ยงเปิดนิยมใช้หอยกะพงมาเสริมให้เปิดกินเพื่อให้เปลือกไข่มีความแข็งแรง ไม่แตกง่าย การเลี้ยงแบบนี้จะประหยัดต้นทุนค่าอาหารได้ส่วนหนึ่ง

ภาพที่ 3.2 ฝูงเป็ดที่เลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง

ภาพที่ 3.3 หอยกะพงที่ใช้สำหรับการเลี้ยงเป็ด

3) การเลี้ยงเป็ดแบบไล่ทุ่ง (Nomadic system, free-grazing system)

การเลี้ยงเป็ดแบบไล่ทุ่งมีหลายรูปแบบ เช่น การเลี้ยงตั้งแต่เป็ดเล็กจนปลดระวาง การซื้อเป็ดสาวมาเลี้ยงจนกระทั่งปลดระวาง การซื้อเป็ดปลดระวางจากฟาร์มมาเลี้ยง โดยจะทำเมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว วิธีการคือ จะมีการปล่อยเป็ดลงทุ่งนาเพื่อเก็บกินเมล็ดข้าวที่เหลือ และกินกุ้ง หอย ปู ปลา ในทุ่งนาจนกระทั่งหมดอาหารในบริเวณนั้น จากนั้นจึงย้ายไปสู่พื้นที่อื่นต่อไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการประหยัดค่าอาหาร ผู้เลี้ยงจะทำคอกชั่วคราวโดยใช้ตาข่ายกันให้เป็นที่อยู่อาศัยของเป็ดในช่วงเวลากลางคืน สำหรับพันธุ์เป็ดที่นิยมนำมาเลี้ยงแบบไล่ทุ่งมากที่สุด คือ พันธุ์กากีแคมป์เบลล์ ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจะมีการเคลื่อนย้ายเป็ดไปในพื้นที่ต่างๆ ที่มีอาหาร ผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรรายย่อย

ภาพที่ 3.4 การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งหลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จ

ภาพที่ 3.5 แสดงคอกเปิดไล่ทุ่ง

ภาพที่ 3.6 ฟุงเปิดไล่ทุ่งที่กำลังให้ผลผลิต

ลักษณะการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในพื้นที่ภาคใต้ จะแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. การเลี้ยงลูกเปิดแรกเกิดจนกระทั่งปลดระวาง

ผู้เลี้ยงจะทำการเลี้ยงลูกเปิดในโรงเรือนประมาณ 1 เดือน หลังจากนั้นจะนำไปเลี้ยงแบบไล่ทุ่งจนกระทั่งปลดระวาง ผู้เลี้ยงบางรายจะขายเปิดสาวออกไปบางส่วน เมื่อเปิดมีอายุประมาณ 4-5 เดือน ส่วนเปิดที่เหลือก็นำไปเลี้ยงแบบไล่ทุ่งจนกระทั่งปลดระวาง ลูกเปิดที่นำมาเลี้ยงส่วนใหญ่จะสั่งซื้อมาจากภาคกลาง เช่น สุพรรณบุรี ราชบุรี นครปฐม สมุทรสงคราม ฯลฯ ในการเลี้ยงแบบนี้ผู้เลี้ยงจะต้องมีการจัดการต่างๆ เช่น การกักไฟให้ความอบอุ่นในช่วงเปิดเล็ก การทำวัคซีนต่างๆ ตามโปรแกรม เช่น วัคซีนกาฬโรคเปิด วัคซีนอหิวาต์ อาหารที่ใช้เลี้ยงในช่วงเปิดเล็กในโรงเรือนจะเป็นอาหารสำเร็จรูป เมื่อเปิดมีอายุประมาณ 1 เดือน จะมีการนำข้าวเปลือกมาผสมกับอาหารสำเร็จรูปเพื่อให้ลูกเปิดฝึกกินข้าวเปลือก หลังจากนั้นก็จะนำไปเลี้ยงแบบไล่ทุ่งจนกระทั่งปลดระวาง

ภาพที่ 3.7 ลักษณะการเลี้ยงลูกเปิดไล่ทุ่ง

2. การผลิตเปิดสาวขาย

การเลี้ยงแบบนี้จะมีการจัดการในช่วงเปิดเล็กเหมือนแบบที่ 1 โดยผู้เลี้ยงจะทำการซื้อลูกเปิดมาเลี้ยงในโรงเรือนประมาณ 1 เดือน หลังจากนั้นจะนำไปเลี้ยงแบบไล่ทุ่ง เมื่อเปิดสาวมีอายุประมาณ 4-5 เดือน ก็จะขายเปิดสาวทั้งหมดและนำเปิดรุ่นต่อไปมาเลี้ยง การผลิตเปิดสาวขายจะต้องมีการจัดการที่ดีเพื่อลดการสูญเสีย เนื่องจากในช่วงเปิดเล็กอาจจะมีการสูญเสียมากถ้าการจัดการไม่ถูกต้อง และควรมีการทำวัคซีนเพื่อป้องกันโรค

3. การซื้อเปิดสาวมาเลี้ยง

การเลี้ยงแบบนี้ผู้เลี้ยงจะซื้อเปิดสาวที่มีอายุประมาณ 4-5 เดือน จากภาคกลางหรือจากผู้เลี้ยงเปิดสาวในพื้นที่มาเลี้ยงจนกระทั่งปลดระวาง การซื้อเปิดสาวมาเลี้ยงจะมีความสะดวกสำหรับเกษตรกร ลดภาระในการจัดการ และเปิดมีอัตราการตายน้อย เปิดสาวที่ซื้อมาสามารถให้ผลผลิตไข่ได้ทันที แต่จะมีข้อเสียคือราคาเปิดสาวที่ซื้อมาจะมีราคาสูงมากในบางช่วง โดยเฉพาะช่วงที่ไข่เปิดมีราคาแพง

ภาพที่ 3.8 ฝูงเป็ดสาวที่พร้อมให้ไข่

4. การซื้อเป็ดปลดตระวางมาเลี้ยง

ผู้เลี้ยงจะซื้อเป็ดปลดตระวางจากฟาร์มเลี้ยงเป็ดในพื้นที่หรือซื้อเป็ดปลดตระวางจากผู้เลี้ยงรายอื่นมาเลี้ยงแบบไล่ทุ่งจนกระทั่งจำหน่ายเป็นเป็ดปลดตระวาง ซึ่งมีระยะเวลาในการปลดตระวางแตกต่างกันออกไป การซื้อเป็ดปลดตระวางมาเลี้ยงจะใช้ต้นทุนน้อย และเป็ดไม่ค่อยมีการสูญเสีย แต่จะมีข้อเสียที่ผลผลิตไข่อาจจะไม่สูงเหมือนกับการซื้อเป็ดสาวเข้ามาเลี้ยง

ภาพที่ 3.9 รถที่ใช้สำหรับการเคลื่อนย้ายฝูงเบ็ดไล่ทุ่ง

บทที่ 4 ผลการศึกษา

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาศรษฐกิจการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงในเขตภาคใต้ตอนบน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในการศึกษาระบบการผลิต ระบบตลาด ต้นทุนและผลตอบแทน ความเชื่อมโยงของห่วงโซ่อุปทานการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ โดยผลการศึกษานำเสนอในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง
- ตอนที่ 2 แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้
- ตอนที่ 3 รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง หนี้สินและการออม ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายจ่าย
- ตอนที่ 4 สภาพการเลี้ยง ระบบการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง
- ตอนที่ 5 โครงสร้างการตลาด ลักษณะการซื้อขายความเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง
- ตอนที่ 6 การศึกษาความสัมพันธ์และเปรียบเทียบตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

4.1 ข้อมูลทั่วไปทางเศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

จากการเก็บข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมดจาก 3 จังหวัด (พัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา) มีจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 124 ครัวเรือน เนื่องจากการเก็บข้อมูลต้องเก็บข้อมูลเชิงลึกที่มีรายละเอียดค่อนข้างมากจากผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง และผู้รู้ในพื้นที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเครือข่ายการผลิตไข่เป็ดในจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา จึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Non Probability Random Sampling โดยวิธีแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแทนประชากรจากจังหวัดพัทลุงมากที่สุด จำนวน 76 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 61 ของประชากรกลุ่มตัวอย่าง อันดับที่สองได้แก่ตัวแทนประชากรจากจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 27 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 22 อันดับที่สามได้แก่ตัวแทนประชากรจากจังหวัดสงขลา จำนวน 21 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 17.0 ของประชากรกลุ่มตัวอย่าง (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลตัวอย่างเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา

จังหวัด	อำเภอ	เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง(ราย)	ร้อยละ
สงขลา	ระโนด	21*	22
นครศรีธรรมราช	หัวไทร	17***	-
	เชียรใหญ่	10**	-
	รวม	27	17
พัทลุง	เมือง	76***	61
รวม		124	100

หมายเหตุ:

* จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่เลี้ยงในพื้นที่ (บางส่วนเคยมีการลงทะเบียนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง) แต่ส่วนใหญ่ไม่มีการลงทะเบียนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

** จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่มีการเลี้ยงจริงในพื้นที่ โดยไม่ได้ลงทะเบียนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง (แต่เกษตรกรส่วนใหญ่มีการขึ้นทะเบียนเกษตรกร)

*** มีการลงทะเบียนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งอยู่ในพื้นที่ (ข้อมูลจากสำนักงานเกษตรประจำจังหวัด)

จากการสำรวจพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายจำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 63.7 เป็นหญิงจำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 36.7 โดยส่วนใหญ่เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง กลุ่มตัวอย่างมีสถานภาพสมรส จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 87.10

ระดับการศึกษาของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา โดยส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 48.4 รองลงมาจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 33.9 ระดับต่ำกว่าประถมศึกษา จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5 ระดับอนุปริญญา จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา

ลักษณะเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	79	63.70
หญิง	45	36.70
สถานภาพ		
โสด	9	7.30
สมรส	108	87.10
หย่าร้าง/หม้าย	7	5.60

ลักษณะเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าประถมศึกษา	13	10.50
ประถมศึกษา	60	48.40
มัธยมศึกษา	42	33.90
อนุปริญญา	7	5.60
ปริญญาตรี	2	1.60
สูงกว่าปริญญาตรี	-	-

อายุของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 48.54 ปี ในขณะที่เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยเฉลี่ย 9.43 ปี สมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างมีประมาณ 4 คนต่อครัวเรือน เมื่อพิจารณาอายุเฉลี่ยของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง โดยส่วนใหญ่พบว่ากำลังเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 อายุของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ประสบการณ์ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

รายการ	ค่าเฉลี่ย
อายุของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	48.54
ประสบการณ์ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	9.43
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	4.39

ในภาพรวมแรงงานของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ทำงานทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร โดยสมาชิกส่วนใหญ่ในครัวเรือนทำงานในภาคเกษตรเป็นหลัก จากการสำรวจแรงงานของสมาชิกในครัวเรือน คิดเป็นจำนวนสมาชิกเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 3 คน ทำงานนอกภาคเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำนวน 2 คน และไม่ทำงานเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 1 คน (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 แรงงานของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

ประเภทแรงงาน	จำนวนสมาชิกเฉลี่ยต่อครัวเรือน (คน)	สมาชิกในครัวเรือน	
		จำนวน(คน)	ร้อยละ
ทำงานในภาคเกษตร	2.87	356	65.4
ทำงานนอกภาคเกษตร	1.44	178	32.7
ไม่ทำงาน	0.08	10	1.8
รวมจำนวนสมาชิก		544	100.0

จากการสำรวจเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่าง พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ประกอบอาชีพการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นอาชีพหลัก คิดเป็นร้อยละ 50.8 และเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นอาชีพเสริม คิดเป็นร้อยละ 49.2 เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพอื่นนอกเหนือจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนาปลูกข้าว คิดเป็นร้อยละ 52.4 เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งร้อยละ 33.3 ไม่มีอาชีพเสริมโดยเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นอาชีพหลักแต่เพียงอย่างเดียว เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่มีอาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำเกษตรกรรม ยังประกอบอาชีพค้าขาย ทำธุรกิจส่วนตัว และรับจ้างตามลำดับ (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 ข้อมูลอาชีพหลัก อาชีพเสริม อาชีพอื่นๆ นอกเหนือจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
เลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพ		
1) อาชีพหลัก	63	50.8
2) อาชีพเสริม	61	49.2
อาชีพเสริมนอกเหนือจากการเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพหลัก		
- ค้าขาย / ประกอบธุรกิจส่วนตัว	4	6.3
- เกษตรกร	33	52.4
- รับจ้างทั่วไป	5	7.9
- ไม่มีอาชีพเสริม	21	33.3

หมายเหตุ: เกษตรกรบางรายทำอาชีพอื่น ๆ มากกว่า 1 อาชีพ

สุขภาพของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 91.1 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งสมาชิกในครัวเรือนไม่มีการเจ็บป่วย ในขณะที่จำนวนครัวเรือนที่มีสมาชิกเจ็บป่วย มีเพียงร้อยละ 8.9 ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลอายุเฉลี่ยของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยกลางคน มีเพียงบางส่วนที่เข้าสู่วัยผู้สูงอายุทำให้มีการเจ็บป่วยไม่มากหรือในอัตราที่ค่อนข้างต่ำ

ตารางที่ 4.6 ข้อมูลทางด้านสุขภาพของสมาชิกครอบครัวเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ (n=124)
มีสมาชิกเจ็บป่วย	11	8.90
ไม่มีสมาชิกเจ็บป่วย	113	91.10
รวม	124	100

สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างที่มีภาวะเจ็บป่วย โดยส่วนใหญ่มีภาวะพิการคิดเป็นร้อยละ 36.5 รองลงมาได้แก่โรคข้อเสื่อมคิดเป็นร้อยละ 18.2 และโรคอื่นๆ ได้แก่ ลำไส้อักเสบ มะเร็ง ตาต้อกระจก หลอดลมเป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 9.1 (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 ข้อมูลโรคในครัวเรือนเกษตรกร

โรค	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
พิการ	3	36.50
ลำไส้อักเสบ	1	9.10
อหิวาตกโรค	1	9.10
ข้อเสื่อม	2	18.20
มะเร็ง	1	9.10
ตาต่อกระจก	1	9.10
หลอดลม	1	9.10
รวม	11	100

4.2 รายได้แหล่งที่มาของรายได้ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

จากการสำรวจเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างพบว่าแหล่งที่มาหลักของรายได้ก่อนหักค่าใช้จ่ายมาจากภาคเกษตร โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ย 422,096.94 บาทต่อครัวเรือนต่อปี คิดเป็นร้อยละ 95.17 ของรายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง รายได้นอกภาคเกษตรโดยเฉลี่ย 20,396.77 บาทต่อครัวเรือนต่อปี คิดเป็นร้อยละ 4.83 (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 แสดงรายได้และแหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือน

แหล่งที่มา	เฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน/ปี)	ร้อยละ
ในภาคเกษตร	401,700.16	95.17
นอกภาคเกษตร	20,396.77	4.83
รายได้รวม	422,096.94	100.00

รายได้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในภาคเกษตรส่วนใหญ่มาจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งคิดเป็นร้อยละ 79.39 การปลูกพืช ร้อยละ 17.51 และการเลี้ยงสัตว์อื่นๆ ร้อยละ 3.10 จะเห็นได้ว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งพึ่งพิงรายได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นหลัก (ตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 แสดงรายได้และแหล่งที่มาของรายได้ในภาคเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

แหล่งที่มา	เฉลี่ย(บาท/ครัวเรือน/ปี)	ร้อยละ
การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	318,889.68	79.39
การปลูกพืช	70,350.81	17.51
การเลี้ยงสัตว์อื่นๆ	12,459.68	3.10
รวม	401,700.16	100.00

หมายเหตุ จำนวนสมาชิกเฉลี่ย 5 คนต่อครัวเรือน

รายได้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งนอกภาคเกษตรส่วนใหญ่มาจากการค้าขาย หรือทำธุรกิจส่วนตัวคิดเป็นร้อยละ 47.05 รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 26.73 และเงินเดือน/ค่าจ้าง ร้อยละ 15.94 (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 แสดงแหล่งรายได้ และที่มาของรายได้นอกภาคเกษตร

แหล่งที่มา	เฉลี่ย(บาท/ครัวเรือน/ปี)	ร้อยละ
รับจ้างทั่วไป	5,451.61	26.73
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	9,596.77	47.05
เงินเดือน/ค่าจ้าง	3,251.61	15.94
บุตรหลานส่งให้	483.87	2.37
ไม่ระบุ	1,612.90	7.91
รวม	20,396.77	100.00

หมายเหตุ จำนวนสมาชิกเฉลี่ย 5 คนต่อครัวเรือน

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง โดยส่วนใหญ่เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งระบุว่ารายได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ลดลง ร้อยละ 70.97 รองลงมาได้แก่ ค่าครองชีพที่สูงขึ้น ร้อยละ 62.10 ไม่มีผลกระทบร้อยละ 11.29 (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้

ปัจจัย	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ค่าครองชีพที่สูงขึ้น	77	62.10
รายได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งลดลง	88	70.97
- ไม่มีผลกระทบ	14	11.29

*ร้อยละรวมมีค่ามากกว่า 100 เนื่องจากเกษตรกรตอบได้หลายข้อ

4.3 รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง หนี้สินและการออม ปัจจัยที่มี

ผลกระทบต่อรายจ่าย

ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคและบริโภคในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมาของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง หมวดค่าใช้จ่ายที่สูงสุด 3 อันดับแรกได้แก่ ค่าอาหารสด คิดเป็นร้อยละ 26.47 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ค่าเล่าเรียนการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 19.87 และค่าโดยสารและค่าน้ำมันที่ใช้ในชีวิตประจำวัน คิดเป็นร้อยละ 17.80

ตารางที่ 4.12 ค่าใช้จ่ายเพื่ออุปโภคและบริโภค ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมาของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

รายการ	เฉลี่ย(บาท/ครัวเรือน/เดือน)
ข้าวสาร	735.28
อาหารสด	4,123.87
อาหารปรุงสำเร็จ	298.39
ค่าเสื้อผ้า/เครื่องแต่งกาย	163.71
ค่ารักษาพยาบาล	73.39
ค่าเล่าเรียนการศึกษา	2,981.21
ค่าโดยสาร/ค่าน้ำมัน	2,772.18
ค่าน้ำ/ค่าไฟฟ้า	816.09
ค่าห่วย บุหรี่ เหล้า การพนัน	841.37
ค่าใช้จ่ายของใช้ส่วนบุคคล	295.57
ค่าใช้จ่ายด้านสังคม เช่น งานแต่งงาน งานศพ งานบวช ฯลฯ	2,310.48
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (ค่าเลี้ยงลูกแรกเกิด อาหารแมว ประกัน)	165.06
รวม	15,576.59

หมายเหตุ สมาชิกเฉลี่ยในครัวเรือน 5 คน

สำหรับภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ต้องชำระเป็นสัญญา พบว่าร้อยละ 78.2 มีหนี้สิน ในขณะที่เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งร้อยละ 21.8 ไม่มีหนี้สิน

ตารางที่ 4.13 หนี้สินของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

หนี้สินครัวเรือน	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ไม่มีหนี้สิน	27	21.8
มีหนี้สิน	97	78.2
รวม	124	100

สำหรับวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม หนี้สินโดยส่วนใหญ่เป็นการกู้ยืมเพื่อการเกษตรเพื่อนำไปลงทุนในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง คิดเป็น ร้อยละ 59.7 รองลงมาได้แก่ การกู้ยืมไปสร้างบ้านที่อยู่อาศัย ร้อยละ 9.7 ใช้จ่ายในครอบครัวร้อยละ 5.6 การซื้อที่ดิน ร้อยละ 3.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.14 วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม

วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ลงทุนในการประกอบอาชีพ	74	59.7
สร้างบ้าน	12	9.7
ใช้จ่ายในครอบครัว	7	5.6
ซื้อที่ดิน ที่นา	4	3.2
รวม	97	100.0

แหล่งเงินกู้ยืมเพื่อการเกษตรแหล่งเงินกู้หลักของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่าง คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร คิดเป็นร้อยละ 64.9 รองลงมาได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน และสหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 13.40 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.15 แหล่งสินเชื่อการกู้ยืม

แหล่งสินเชื่อ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ธกส.	63	64.9
สหกรณ์	13	13.4
กองทุนหมู่บ้าน	13	13.4
กลุ่มเกษตรกร	0	0
ญาติ	3	2.4
ไม่ระบุ	5	4.0
รวม	97	100.0

หมายเหตุ: บางครัวเรือนมีการกู้ยืมหลายแหล่ง

การออมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่าง จากการสำรวจพบว่าร้อยละ 53.23 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีการออม โดยมีการออมโดยเฉลี่ย 45,957.015 บาทต่อครัวเรือน ในขณะที่เดียวกันร้อยละ 46.77 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างไม่มีการออม (ตารางที่ 4.16)

ตารางที่ 4.16 การออมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

การออม	เฉลี่ย(บาท/ครัวเรือน)	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
มีออม	45,957.015	66	53.23
ไม่มีออม	-	58	46.77
รวม		124	100.00

แหล่งการออมเงินที่สำคัญของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ธกส. คิดเป็นร้อยละ 46.97 รองลงมาได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ คิดเป็นร้อยละ 39.39 กองทุนหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 7.58 และ สหกรณ์ออมทรัพย์ร้อยละ 1.52 (ตารางที่ 4.17)

ตารางที่ 4.17 แหล่งเงินออมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

แหล่งออมเงิน	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ธกส.	31	46.97
สหกรณ์	1	1.52
กองทุนหมู่บ้าน	5	7.58
ธนาคารพาณิชย์ทั่วไป	26	39.39
ไม่ตอบ	3	4.55
รวม	66	100.00

วัตถุประสงค์ในการออมเงินเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งส่วนใหญ่ออมเงินเพื่อไปใช้จ่ายซื้อรถยนต์ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและขนย้ายเป็ด คิดเป็นร้อยละ 37.88 รองลงมาได้แก่การใช้จ่ายภายในครอบครัว ร้อยละ 25.76 การลงทุนทำธุรกิจ ร้อยละ 12.12 การซื้อที่ดิน ร้อยละ 6.06 และการสร้างบ้านร้อยละ 1.52 (ตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.18 วัตถุประสงค์ในการออม และนำเงินออมไปใช้

วัตถุประสงค์ในการออม	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ลงทุนในการประกอบอาชีพ	8	12.12
สร้างบ้าน	1	1.52
ใช้จ่ายในครอบครัว(อนาคต)	17	25.76
ซื้อที่ดิน	4	6.06
ซื้อรถยนต์	25	37.88
ใช้จ่ายยามชราภาพ	4	6.06
ไม่ตอบ	7	10.61
รวม	66	100.00

4.4 สภาพการเลี้ยง ระบบการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนในการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง โครงสร้าง การตลาด ลักษณะการซื้อขาย

เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างมีพื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ย 14.81 ไร่ต่อครัวเรือน นอกจากนี้ เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่งมีการเช่าที่ดินโดยเฉลี่ย 23.46 ไร่ต่อครัวเรือน (ตาราง 4.19)

ตารางที่ 4.19 พื้นที่ถือครอง

พื้นที่ถือครอง	พื้นที่เฉลี่ย(ไร่/ครัวเรือน)
มีพื้นที่ถือครอง	14.81
ไม่มีพื้นที่ถือครอง	0
เช่าที่ดิน	23.46

เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ที่มีพื้นที่ถือครองที่มีกรรมสิทธิ์เป็นโฉนดร้อยละ 82.25 มีสิทธิ ในการถือครองเป็น สปก. ร้อยละ 1.61 และ นส 3 ร้อยละ 0.80 (ตารางที่ 4.20)

ตารางที่ 4.20 สิทธิในการถือครองพื้นที่

สิทธิการถือครองพื้นที่	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ของตนเอง		
-โฉนด	102	82.25
-นส.3ก	0	0
-นส.3	1	0.80
-สปก.	2	1.61
-ภทบ.5	0	0
-อื่น ๆ	0	0
เช่าที่ดิน	19	15.32

การเริ่มเลี้ยงเปิดไต่ทุ่งของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่งในพื้นที่กลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่ พบว่า ร้อย ละ 90.30 เริ่มต้นเลี้ยงด้วยตัวเอง มีเพียงร้อยละ 6.50 และ 3.20 ที่รับช่วงต่อจากครอบครัวและเพื่อนบ้าน ตามลำดับ ในขณะที่ร้อยละ 50.80 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่งระบุว่า ไม่มีผู้รับช่วงต่อการเลี้ยงเปิดไต่ ทุ่ง (ตารางที่ 4.21)

ตารางที่ 4.21 การเริ่มเลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง และผู้รับช่วงต่อการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
การเริ่มเลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง		
-เริ่มต้นด้วยตนเอง	112	90.30
รับช่วงต่อจาก		
-ครอบครัว	8	6.50
-เพื่อนบ้าน	4	3.20

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ผู้รับช่วงต่อการเลี้ยงเปิดโล่ง		
-มี	61	49.20
-ไม่มี	63	50.80

สาเหตุที่ไม่มีผู้รับช่วงต่อการเลี้ยงเปิดโล่งโดยส่วนใหญ่ เนื่องจากบุตรหลานมีงานทำแล้วคิดเป็นร้อยละ 23.8 บุตรกำลังเรียนหนังสือ คิดเป็นร้อยละ 17.5 จึงทำให้บุตรหลานไม่สนใจที่จะมาทำงานในภาคเกษตร โดยเฉพาะการสานต่อการเลี้ยงเปิดโล่ง(ตารางที่ 4.22)

ตารางที่ 4.22 สาเหตุที่ไม่มีคนรับช่วงต่อ

สาเหตุ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ไม่แน่ใจ	12	19.0
บุตรมีงานทำแล้ว	15	23.8
ลำบาก	7	11.1
ความไม่อุดมสมบูรณ์ของอาหาร	2	3.2
เลิกเลี้ยงแบบโล่ง	3	4.8
บุตรกำลังเรียน	11	17.5
ไม่มีบุตร/ครอบครัว	3	4.8
ไม่ระบุ	10	15.9
รวม	63	100.0

ลักษณะการเลี้ยงเปิดโล่งของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งในพื้นที่กลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่พบว่า ร้อยละ 91.1 เป็นการเลี้ยงเปิดบนที่นาคนอื่น มีเพียงส่วนน้อยคิดเป็นร้อยละ 8.9 ที่ใช้พื้นที่ของตนเองในการเลี้ยงเปิดโล่ง (ตารางที่ 4.23)

ตารางที่ 4.23 พื้นที่ในการเลี้ยงเปิดโล่ง

พื้นที่ในการเลี้ยงเปิดโล่ง	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
-เลี้ยงบนที่นาตัวเอง	11	8.9
-เลี้ยงเปิดโล่งบนที่นาคนอื่น	113	91.1

ในกรณีการเลี้ยงเปิดโล่งบนที่นาคนอื่น ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งกับเจ้าของที่นาเป็นไปอย่างไม่เป็นทางการ โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 75.80 มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตไข่เปิดของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งในลักษณะเป็นการให้โดยความสมัครใจของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่ง เพื่อตอบแทนเจ้าของที่นาในการให้ผู้เลี้ยงเปิดนำฝูงเปิดโล่งมาเลี้ยงในที่นา ร้อยละ 22.58 ไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ และไม่จำเป็นต้องแลกเปลี่ยนไข่เปิดกับการเข้าไปใช้พื้นที่นาในการเลี้ยงเปิดโล่ง นอกเหนือจากการไม่มีข้อตกลงอย่างเป็นทางการ ข้อตกลงในลักษณะอื่นๆ ที่พบจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมีบางกรณีเจ้าของที่นาอาจร้องขอเป็นกรณีพิเศษว่าจะนำเปิดลงได้ขอให้ช่วยเผาซังข้าวให้ด้วย

ตารางที่ 4.24 ข้อตกลงในการใช้พื้นที่ในการเลี้ยงเปิดโล่งบนที่นาของคนอื่น

ข้อตกลงในการใช้พื้นที่ในการเลี้ยงเปิดโล่ง	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
-จ่ายค่าเช่าที่นา	1	0.80
-การแลกเปลี่ยน	94	75.80
-การตกลงลักษณะอื่น ๆ	1	0.80
-ไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ ไม่ต้องแลกเปลี่ยน	28	22.58

หากพิจารณาสาเหตุที่เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งหันมาเลี้ยงเปิดโล่งโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 58.5 เห็นว่าการเลี้ยงเปิดโล่งเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้ดี รองลงมาสาเหตุอื่นๆ เช่น ทำนาขาดทุน ไม่มีงานอื่นทำเป็นอาชีพเสริม พื้นที่เหมาะสม เป็นต้น ร้อยละ 20.1 และเลี้ยงตามเพื่อน ร้อยละ 18.9 เพราะประสบความสำเร็จในการเลี้ยงและทำให้มีผลตอบแทนจากการเลี้ยงที่ดี

ตารางที่ 4.25 เหตุจูงใจในการเลี้ยงเปิดโล่ง

รายงาน	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
เหตุจูงใจในการเลี้ยงเปิดโล่ง	124	100
-เลี้ยงตามเพื่อน	31	18.90
-รายได้ดี	96	58.50
-การสนับสนุนจากภาครัฐ	4	2.40
-อาชีพเสริม	33	20.10

*ร้อยละรวมมีค่ามากกว่า 100 เนื่องจากตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

การเลี้ยงเปิดโล่งเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ที่ดีให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดซึ่งเป็นมูลเหตุหลักที่เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งโดยส่วนใหญ่ระบุว่าป็นเหตุจูงใจให้หันมาเลี้ยงเปิดโล่ง เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 54.0 ระบุว่ารายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเปิดโล่งสามารถยังชีพได้และมีเหลือเก็บ ร้อยละ 43.5 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งกลุ่มตัวอย่างระบุว่า การเลี้ยงเปิดโล่งมีรายได้พอที่จะยังชีพ โดยสรุปอาชีพการเลี้ยงเปิดโล่งเป็นอาชีพที่ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งมีรายได้ที่ดีและสามารถยังชีพได้และมีเงินเหลือเก็บ (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.26 รายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเปิดโล่งกับการยังชีพ

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
-ไม่เพียงพอ	7	5.6
-พอที่จะยังชีพ	54	43.5
-ยังชีพได้และมีเหลือเก็บ	67	54.0
-เพิ่งเริ่มเลี้ยง	1	0.8

*ร้อยละรวมมีค่ามากกว่า 100 เนื่องจากตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งโดยส่วนใหญ่เลี้ยงเปิดโล่งในพื้นที่นาของคนอื่น โดยการตัดสินใจว่าจะเลือกพื้นที่ไหนที่เหมาะสมกับการเลี้ยงเปิดโล่ง ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการเลือกพื้นที่ในการเลี้ยงเปิดโล่ง

มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 85.5 คือ ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในที่นาที่เกษตรกรจะใช้ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของอาหารจะส่งผลต่อผลผลิตไข่เป็ดไล่ทุ่ง รองลงมาได้แก่การอยู่ใกล้แหล่งน้ำและลุ่มน้ำ เนื่องจากแหล่งน้ำมีความจำเป็นในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง คิดเป็นร้อยละ 82.3 และ รอบการทำนาเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งนำมาตัดสินใจว่าควรจะนำเป็ดไล่ทุ่งเข้าไปเลี้ยงในพื้นที่ไหน คิดเป็นร้อยละ 63.7 (ตารางที่ 4.27)

ตารางที่ 4.27 ปัจจัยในการเลือกพื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
-ความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร	106	85.5
-อยู่ใกล้แหล่งน้ำ ลุ่มน้ำ	102	82.3
-รอบการทำนา	79	63.7
-ระยะทาง	14	11.3
-อยู่ร่วมกับชุมชนได้	8	6.5
-ความปลอดภัยของเป็ด	6	4.8

*ร้อยละรวมมีค่ามากกว่า 100 เนื่องจากตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

การเข้าไปติดต่อใช้พื้นที่นากับเจ้าของพื้นที่นาเพื่อที่จะนำเป็ดไล่ทุ่งมาเลี้ยง เกษตรกรโดยส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 58.1 เข้าไปติดต่อโดย ดำเนินการผ่านทางเครือข่ายและครอบครัวที่มีอาชีพเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งด้วยกัน เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ร้อยละ 37.9 ระบุว่าเข้าไปติดต่อโดยผ่านเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่มีการนำเป็ดไล่ทุ่งไปเลี้ยงอยู่ก่อนแล้วในพื้นที่ และเจ้าของพื้นที่นาติดต่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งนำไปลงในที่นาของตนเองคิดเป็นร้อยละ 27.4 (ตารางที่ 4.28)

ตารางที่ 4.28 การติดต่อใช้พื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
-เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในพื้นที่ใกล้เคียง	47	37.9
-เครือข่าย/ครอบครัวประกอบอาชีพเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	72	58.1
-กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนของแต่ละพื้นที่ที่จะเข้าไปเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	12	9.7
-เจ้าของที่นาในแต่ละพื้นที่ติดต่อมา	34	27.4
-เจ้าของเป็ดไปติดต่อเจ้าของที่นา	28	22.6

*ร้อยละรวมมีค่ามากกว่า 100 เนื่องจากตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

เมื่อเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งดำเนินการติดต่อขอใช้พื้นที่ เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 73.40 ระบุว่าไม่จำเป็นต้องมีการจับจองพื้นที่เพื่อใช้ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ในขณะที่ร้อยละ 26.60 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ระบุว่ามีการจับจองพื้นที่นาที่จะใช้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยติดต่อเจ้าของนาโดยตรงหรือผ่านผู้เลี้ยงเป็ดที่เลี้ยงเป็ดอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง

เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 83.90 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่าง ระบุว่าไม่มีความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งด้วยกัน อย่างไรก็ตาม ร้อยละ 16.10 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ระบุว่ามีความขัดแย้งระหว่างผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งในการแย่งพื้นที่ในการเลี้ยง รองลงมาคือการที่เป็ดไล่ทุ่งที่เลี้ยงในพื้นที่ใกล้เคียงกันปะปนกัน

ลักษณะการเดินทางเข้าไปเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในพื้นที่ที่ได้ทำการจับจองพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง โดยส่วนใหญ่คิดเป็น ร้อยละ 75 เดินทางไปเพียงลำพังพร้อมเป็ดไล่ทุ่ง รองลงมา ร้อยละ 21 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง เดินทางเข้าไปเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งพร้อมกับผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งรายอื่น (ตาราง 4.29)

ตารางที่ 4.29 การจับจองพื้นที่นา ปัญหาความขัดแย้ง ลักษณะการเดินทางในพื้นที่การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
1.การจับจองพื้นที่นาในพื้นที่การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	33	26.6
-ต้องจับจองพื้นที่ ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้		
1) ติดต่อเจ้าของนาโดยตรง	22	17.7
2) ตรวจสอบผู้เลี้ยงเป็ดในพื้นที่	9	7.3
3) แจ้งผ่านญาติ	2	1.6
-ไม่ต้องจับจองพื้นที่	91	73.4
2.ปัญหาความขัดแย้ง		
-ไม่มี	104	83.9
-มี ดังต่อไปนี้	20	16.1
1) แย่งพื้นที่การเลี้ยง	16	
2) เป็ดปะปนกัน	4	
3.ลักษณะการเดินทางในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง		
-เดินทางไปเพียงลำพังพร้อมเป็ดไล่ทุ่ง	93	75.0
-เดินทางไปพร้อมๆ กับเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งรายอื่นๆ	26	21.0
-อื่น ๆ ได้แก่	5	4.0
1) ปลอยตอนเช้าและตอนกลับตอนเย็น	3	
2) เลี้ยงอยู่ที่เดิมไม่มีพื้นที่ที่ขังในเล้าเอาหอยให้กิน	2	

*ร้อยละรวมมีค่ามากกว่า 100 เนื่องจากตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

เนื่องจากลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจะต้องมีการเปลี่ยนพื้นที่การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งไปตามรอบการทำนา เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 29.20 มีการนำเป็ดไปเลี้ยงเพียงพื้นที่เดียว (ในพื้นที่เดียวแต่อาจมีการเคลื่อนย้ายไปตามหมู่ต่างๆ ที่ใกล้เคียง) รองลงมา ร้อยละ 26.50 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีการเปลี่ยนพื้นที่การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งประมาณ 2-3 พื้นที่ในรอบ 1 ปี

หากพิจารณาพื้นที่ปลูกข้าวในจังหวัดสงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีการเลี้ยงเป็ดในพื้นที่ที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด โดยในจังหวัดพัทลุงมีการเลี้ยงมากในอำเภอเมือง ซึ่งส่วนใหญ่อำเภอเมืองมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการเลี้ยงในพื้นที่อำเภอหัวไทร

และอำเภอเชียรใหญ่ ซึ่งมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด และจังหวัดสงขลามีการเลี้ยงในพื้นที่อำเภอระโนด ซึ่งมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดในจังหวัดสงขลา สำหรับเส้นทางการย้ายพื้นที่การสัมพันธเกษตรกรระบุว่า เป็นไปตามรอบการทำนา อย่างไรก็ตามในปัจจุบันมีการทำนาเกือบตลอดปี การเคลื่อนย้ายพื้นที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างจากอดีต

ตารางที่ 4.30 พื้นที่ในการเลี้ยงเปิดในรอบ 1 ปี

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
1 พื้นที่	33	29.20
2 พื้นที่	30	26.50
3 พื้นที่	30	26.50
4 พื้นที่	18	15.90
5 พื้นที่	2	1.80

ในภาพรวมเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งพบว่า มีจำนวนเปิดไล่ทุ่งที่เลี้ยงแตกต่างกันออกไป โดยจำแนกกลุ่มเกษตรกรตามจำนวนเปิดไล่ทุ่งที่เลี้ยงได้ดังตารางที่ 4.31 เกษตรกรส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 48.39 เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งอยู่ในช่วง 500-1,000 ตัว รองลงมาเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 26.61 เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในช่วง 1,000-2,000 ตัว เกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 16.13 เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งต่ำกว่า 500 ตัว โดยมีจำนวนเปิดโดยเฉลี่ยในการเลี้ยง 1 รอบ จำนวน 1,188.60 ตัว

ตารางที่ 4.31 จำนวนเปิดไล่ทุ่งที่เกษตรกรเลี้ยงในรอบ 1 ครั้ง

กลุ่มที่	จำนวนเปิดไล่ทุ่งที่เลี้ยง(ตัว)	จำนวนเกษตรกร	
		จำนวน(ราย)	ร้อยละ
1	ต่ำกว่า 500	20	16.13
2	500-1,000	60	48.39
3	1,001-2,000	33	26.61
4	2,001-3,000	5	4.03
5	มากกว่า 3,000	6	4.84
รวม		124	100.00

หากพิจารณาตามลักษณะการเลี้ยงพบว่า การเลี้ยงเปิดในลักษณะที่ 1 เกษตรกรโดยส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 40.0 เลี้ยงเปิดจำนวน 2,001-3,000 ตัว การเลี้ยงเปิดในลักษณะที่ 2 เกษตรกรโดยส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 40.0 เลี้ยงเปิดจำนวน 2,001-3,000 ตัว การเลี้ยงเปิดในลักษณะที่ 3 เกษตรกรโดยส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 27.27 เลี้ยงเปิดจำนวน 1,001-2,000 ตัว และการเลี้ยงเปิดในลักษณะที่ 4 เป็นการเลี้ยงเปิดจำนวน 500-1,000 (ตารางที่ 4.32)

ตารางที่ 4.32 ลักษณะการเลี้ยงเปิดโล่ง

กลุ่มที่	จำนวนเปิดโล่งที่เลี้ยง (ตัว)	ลักษณะการเลี้ยงเปิดโล่ง(ราย)							
		ลักษณะที่ 1	ร้อยละ	ลักษณะที่ 2	ร้อยละ	ลักษณะที่ 3	ร้อยละ	ลักษณะที่ 4	ร้อยละ
1	ต่ำกว่า 500	6	30.00	0	0.00	5	25.00	9	45.00
2	500-1,000	9	15.00	0	0.00	8	13.33	43	71.67
3	1,001-2,000	9	27.27	2	6.06	9	27.27	13	39.39
4	2,001-3,000	2	40.00	2	40.00	1	20.00	0	0.00
5	มากกว่า 3,000	1	16.67	4	66.67	1	16.67	0	0.00

ลักษณะการเลี้ยงเปิดโล่งกลุ่มตัวอย่างพบว่า เกษตรกรโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 52.42 ซื้อเปิดปลดระวางมาเลี้ยงโดยการเลี้ยงเปิดปลดระวางจะใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงสั้นกว่าลักษณะการเลี้ยงเปิดแบบอื่น รองลงมาเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 21.77 ซื้อลูกเปิดเลี้ยงจนออกไข่จนถึงเก็บไข่จำหน่ายและจำหน่ายเปิดปลดระวาง การเลี้ยงในลักษณะนี้จะซื้อลูกเปิดมาเลี้ยงจนกระทั่งออกไข่และปลดระวางเมื่อถึงระยะเวลาอันควร ร้อยละ 19.35 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งเลี้ยงโดยซื้อเปิดสาวมาเลี้ยงจนออกไข่และจำหน่ายเปิดปลดระวาง และร้อยละ 6.45 เลี้ยงโดยซื้อลูกเปิดมาเลี้ยงจนเป็นเปิดสาวแล้วจึงแบ่งขายเปิดสาวส่วนหนึ่ง เปิดที่เหลือเก็บไข่จำหน่ายจนปลดระวาง (ตารางที่ 4.33)

ตารางที่ 4.33 ลักษณะการเลี้ยงเปิดโล่ง

ลักษณะการเลี้ยงเปิดโล่ง	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ลักษณะที่ 1 ซื้อลูกเปิดเลี้ยงจนออกไข่จนถึงเก็บไข่จำหน่ายและจำหน่ายเปิดปลดระวาง	27	21.77
ลักษณะที่ 2 ซื้อลูกเปิดเลี้ยงจนเป็นเปิดสาวจึงแบ่งขายเปิดสาวส่วนหนึ่ง เปิดที่เหลือเก็บไข่จำหน่ายจนเปิดปลดระวาง	8	6.45
ลักษณะที่ 3 ซื้อเปิดสาวมาเลี้ยงจนออกไข่และจำหน่ายเปิดปลดระวาง	24	19.35
ลักษณะที่ 4 ซื้อเปิดปลดระวางมาเลี้ยง	65	52.42

แรงงานที่ใช้ในการเลี้ยงเปิดโล่งเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งโดยส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 94.35 ใช้แรงงานในครัวเรือน มีเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่ง ร้อยละ 5.64 จ้างแรงงานนอกครัวเรือนเพิ่มซึ่งการจ้างแรงงานนอกครัวเรือนจะพบในกรณีที่มีผู้เลี้ยงมีจำนวนเปิดในฝูงค่อนข้างมาก (ตารางที่ 4.34)

ตารางที่ 4.34 การจ้างแรงงานในการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
แรงงานในครัวเรือน	117	94.35
แรงงานนอกครัวเรือน	7	5.64

พันธุ์เปิดที่มีการเลี้ยงมากที่สุดร้อยละ 87.9 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งพันธุ์ผสมระหว่างกากีแคมเบลล์กับพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งพันธุ์พื้นเมืองโดยส่วนใหญ่เป็นพันธุ์พื้นเมืองสุพรรณบุรี รองมาได้แก่พันธุ์พื้นเมืองคิดเป็นร้อยละ 4.0 และร้อยละ 7.30 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งระบุว่าไม่ทราบสายพันธุ์พื้นเมืองคิดเป็นร้อยละ 7.30 (ตารางที่ 4.35)

ตารางที่ 4.35 สายพันธุ์เปิดที่เลี้ยง

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
พันธุ์พื้นเมือง	5	4.0
พันธุ์ผสมระหว่างกากีแคมเบลล์ กับพันธุ์พื้นเมือง	109	87.9
ไม่ทราบพันธุ์	10	7.30

ปัจจัยที่เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งตัดสินใจในการปลดระวาง เปิดร้อยละ 67.7 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง พิจารณาอายุของเปิดไล่ทุ่งเน้นปัจจัยหลักเนื่องจากโดยปกติเปิดที่มีอายุมากจะให้ผลผลิตไขที่น้อยลง รองลงมาผลผลิตไขที่น้อยลง เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง ร้อยละ 60.5 พิจารณาโดยหากเปิดที่เลี้ยงแบบไล่ทุ่งมีการให้ผลผลิตไขที่น้อยลงเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งจะทำการปลดระวางเปิด เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง ร้อยละ 25 พิจารณาความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ หากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ลดลงจะส่งผลให้ผลผลิตของไขเปิดลดลงซึ่งจะนำไปสู่การปลดระวางเปิด (ตารางที่ 4.36)

ตารางที่ 4.36 ปัจจัยที่ทำให้ปลดระวางเปิด

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
อายุ	84	67.7
โรคระบาด	10	8.1
ผลผลิตไขที่น้อยลง	75	60.5
เกิดปัญหาในพื้นที่การเลี้ยง	21	16.9
ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่	31	25.0
สภาวะการตลาด	5	4.0
อื่นๆ เช่น	3	2.4
-เปิดเจ็บขา	1	
-เปิดผลัดขนบ่อยขึ้น	1	
-เปิดเริ่มฝูงควบคุมยาก	1	

*ร้อยละรวมมีค่ามากกว่า 100 เนื่องจากตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 43.5 จะนำเป็ดที่ปลดระวางแล้วไปส่งขายให้โรงฆ่าสัตว์ในพื้นที่ ทั้งนี้พบว่าร้อยละ 33.9 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง จำหน่ายเป็ดปลดระวางให้กับพ่อค้าคนกลาง ร้อยละ 1.6 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง นำไปบริโภคในครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 1.6 อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 25.8 เช่น ขายให้คนเลี้ยงเป็ดรายอื่น คิดเป็นร้อยละ 25.8 (ตารางที่ 4.37)

ตารางที่ 4.37 การดำเนินการเมื่อเป็ดปลดระวาง

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ขาย/จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง	42	33.9
บริโภคในครัวเรือน	2	1.6
ส่งโรงฆ่าสัตว์	54	43.5
ขายให้คนเลี้ยงเป็ดรายอื่น	32	25.8

*ร้อยละรวมมีค่ามากกว่า 100 เนื่องจากตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากการสำรวจเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างใน 1 รอบการเลี้ยง พบว่าต้นทุนในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งประกอบด้วยต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ ในส่วนของต้นทุนผันแปรพบว่าต้นทุนหลักเป็นค่าอาหารเป็ด รองลงมาได้แก่ อาหารเสริมซึ่งประกอบด้วย วิตามิน ข้าวเปลือก หญ้าข้าว糠 ซึ่งจะต้องทำการซื้อให้เป็ดกินในช่วงที่เป็นลูกเป็ด และค่าลูกเป็ด เป็ดสาว หรือเป็ดปลดระวาง ตามลำดับ โดยการเลี้ยงเป็ดในลักษณะที่ 3 มีต้นทุนรวม (บาท/รอบ/ตัว) มากที่สุด 209.81 บาท/รอบ/ตัว รองลงมาได้แก่การเลี้ยงเป็ดในลักษณะที่ 2 มีต้นทุนรวม 111.20 บาท/รอบ/ตัว การเลี้ยงเป็นในลักษณะที่ 4 มีต้นทุนรวม 86.19 บาท/รอบ/ตัว และการเลี้ยงเป็ดในลักษณะที่ 1 มีต้นทุนรวม 75.76 บาท/รอบ/ตัว (ตารางที่ 4.38)

ต้นทุนการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแตกต่างกันออกไปตามลักษณะการเลี้ยงซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ลักษณะการเลี้ยงแบบที่ 1

การเลี้ยงโดยซื้อลูกเป็ดมาเลี้ยงจนออกไข่จนถึงเก็บไข่จำหน่ายและจำหน่ายเป็ดปลดระวาง รอบการเลี้ยงโดยเฉลี่ยประมาณ 3 ปี เป็ดจะออกไข่ครั้งแรกโดยเฉลี่ยเมื่อนำมาเลี้ยงได้เป็นระยะเวลา 4-5 เดือน ไข่จะออกไข่ โดยใน 1 เดือนเป็ดจะออกไข่โดยเฉลี่ย 25 วัน ในปีแรกมีระยะเวลาออกไข่โดยเฉลี่ย 8 เดือน โดยผลผลิตไข่ที่ได้คิดเป็นร้อยละ 90 ของจำนวนเป็ดที่เลี้ยงในแต่ละรอบ ในปีที่ 2 และปีที่ 3 ผลผลิตไข่ที่ได้คิดเป็นร้อยละ 70 และ 60 ของจำนวนเป็ดที่เลี้ยงในแต่ละรอบตามลำดับ จึงจำหน่ายเป็ดปลดระวาง

ลักษณะการเลี้ยงแบบที่ 2

การเลี้ยงโดยซื้อลูกเป็ดเลี้ยงจนเป็ดสาวจึงแบ่งขายเป็ดสาวส่วนหนึ่ง เป็ดที่เหลือเก็บไข่จำหน่ายจนเป็ดปลดระวาง รอบการเลี้ยงโดยเฉลี่ยประมาณ 3 ปี โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจะแบ่งเป็ดสาวส่วนหนึ่งขายใน 4-5 เดือนแรกของการเลี้ยง ซึ่งการเตรียมเป็ดสาวที่จะแบ่งขายเกษตรกรต้องให้อาหารเป็ดในช่วง 4-5 เดือนแรก เพื่อให้เป็ดมีสุขภาพสมบูรณ์พร้อมที่จะแบ่งขายและให้ผลผลิตไข่ เป็ดส่วนที่เหลือจากการแบ่งขายเกษตรกรจะเลี้ยงเพื่อจำหน่ายผลผลิตไข่และขายเป็ดปลดระวาง โดยผลผลิตไข่ที่ได้ในปีแรกคิดเป็นร้อยละ 90 ของจำนวนเป็ดที่เลี้ยง ในปีที่ 2 และปีที่ 3 ผลผลิตไข่ที่ได้คิดเป็นร้อยละ 70 และ 60 ตามลำดับ จึงจำหน่ายเป็ดปลดระวาง

ลักษณะการเลี้ยงแบบที่ 3

การเลี้ยงโดยซื้อเป็ดสาวมาเลี้ยงจนออกไข่และจำหน่ายเป็ดปลดระวาง รอบการเลี้ยงโดยเฉลี่ยประมาณ 2 ปี โดยใน 1 เดือนแรกเป็ดสาวส่วนใหญ่จะไม่ออกไข่ จึงต้องรอให้เป็ดปรับตัวเป็นระยะเวลา

ประมาณ 1-1.5 เดือน ก่อนออกไข่ แล้วจึงนำไปเลี้ยงแบบไล่ทุ่ง โดยในปีแรกไข่จะออกประมาณ 11 เดือน ผลผลิตไข่คิดเป็นร้อยละ 90 ของจำนวนเปิดที่เลี้ยง และปีที่ 2 ผลผลิตไข่คิดเป็นร้อยละ 70 แล้วจึงจำหน่ายเป็นเปิดปลดระวาง

ลักษณะการเลี้ยงแบบที่ 4

การเลี้ยงโดยซื้อเปิดปลดระวางมาเลี้ยง ซึ่งเป็นการเลี้ยงที่เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในภาคใต้นิยมเลี้ยงเนื่องจากต้นทุนในการเลี้ยงต่ำ รอบการเลี้ยงโดยเฉลี่ยประมาณ 1 ปี และจำหน่ายเปิดปลดระวาง ลักษณะการเลี้ยงแบบนี้เกษตรกรได้ผลผลิตไข่ทันทีเมื่อซื้อเปิดปลดระวางมาเลี้ยง

ค่าลูกเปิด/เปิดสาว/เปิดปลดระวาง

ลักษณะการเลี้ยงแบบที่ 1 และ 2 มีต้นทุนค่าลูกเปิดคิดเป็นค่าเฉลี่ย 25.4 และ 25.77 บาท/รอบ/ตัว ซึ่งน้อยกว่าต้นทุนในการเลี้ยงในลักษณะการเลี้ยงแบบที่ 3 และ 4 ซึ่งมีต้นทุนการซื้อเปิดสาว และเปิดปลดระวางมาเลี้ยงค่อนข้างสูง

ค่าขนส่งจากโรงฟักไข่

โดยส่วนใหญ่เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง ซื้อลูกเปิด/เปิดสาว/เปิดปลดระวาง ค่าขนส่งได้คิดรวมในค่าเปิดเรียบร้อยแล้ว อย่างไรก็ตามมีเพียงส่วนน้อยที่จ่ายเหมาค่าขนส่งแยกต่างหากให้กับผู้ขาย ซึ่งโดยเฉลี่ยมีมูลค่าไม่สูงมาก

ค่าอาหารเปิด

ลักษณะการเลี้ยงแบบที่ 2 มีค่าต้นทุนอาหารเปิดสูงมากที่สุด เมื่อเทียบกับการเลี้ยงในลักษณะอื่นๆ เพราะเกษตรกรต้องให้อาหารเปิดระยะเวลา 4-5 เดือนเต็มมากกว่าการเลี้ยงในลักษณะอื่นๆ รองลงมาได้แก่ การเลี้ยงลักษณะที่ 3 ซึ่งเป็นการซื้อเปิดสาวมาเลี้ยงโดยใน 1 เดือนแรกเปิดสาวส่วนใหญ่ยังไม่ออกไข่ ซึ่งต้องให้รอให้เปิดปรับตัวประมาณ 1 เดือน และให้อาหารเปิดช่วงนี้ด้วย การเลี้ยงในลักษณะที่ 4 มีต้นทุนค่าอาหารที่ต่ำสุด เนื่องจากเป็นการซื้อเปิดปลดระวางมาเลี้ยง เกษตรกรส่วนใหญ่จะไม่ให้อาหารเปิด เนื่องจากได้ผลผลิตไข่โดยทันที

ตารางที่ 4.38 ต้นทุนในการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งแบ่งตามลักษณะการเลี้ยง

ต้นทุน	ค่าเฉลี่ย (บาท/รอบ/ตัว) ตามลักษณะการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง			
	ลักษณะที่ 1	ลักษณะที่ 2	ลักษณะที่ 3	ลักษณะที่ 4
ต้นทุนผันแปร				
1. ค่าลูกเปิด/เปิดสาว/เปิดปลดระวาง	25.4	25.77	119.67	67.97
2. ค่าขนส่งจากโรงฟักไข่	0.57	0.03	0.07	0.48
3. ค่าอาหารเปิด	23.89	57.06	25.36	5.16
4. ค่าอาหารเสริม (วิตามิน, ข้าวเปลือก, หญ้าข้าววน)	10.42	11.02	18.91	6.39
5. ค่ายา/วัคซีน ในการป้องกันรักษาโรค (วัคซีนกาฬโรค, วัคซีนอหิวาต์, วัคซีนอื่นๆ)	6.24	10.19	7.23	3.27
6. ค่าน้ำ	0.52	0.09	2.33	0.11

ต้นทุน	ค่าเฉลี่ย (บาท/รอบ/ตัว) ตามลักษณะการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง			
	ลักษณะที่ 1	ลักษณะที่ 2	ลักษณะที่ 3	ลักษณะที่ 4
ต้นทุนผันแปร				
7.ค่าไฟฟ้า	0.96	0.8	0.03	0.07
8.ค่าจ้างแรงงานในการเลี้ยงเปิด	4.47	5.04	29.29	0.62
9.ค่าอื่น ๆ (ค่ารถบรรทุกเปิด, น้ำมัน สำหรับการสูบน้ำ, ซื้อลูกเปิดเพิ่ม)	0.11	0.51	0.94	0.41
ต้นทุนคงที่				
1.ค่าเช่าที่ดิน (ถ้ามี)	0.11	0.00	0.00	0.00
2.ค่าโรงเรือน	0.77	0.00	0.83	0.24
3.ค่าอุปกรณ์ต่าง ๆ (ตาข่าย รางน้ำ รางอาหาร หลอดไฟ อื่นๆ)	2.27	0.69	5.16	1.29
4.ค่าอื่น ๆ (ค่าจ้างขนเปิด ฟาง เหล็ก กันสุนัข)	0.04	0.00	0.00	0.19
ต้นทุนรวม(บาท/รอบ/ตัว)	75.76	111.20	209.81	86.19

หมายเหตุ การคิดต้นทุนการเลี้ยงในแบบต่าง ๆ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 คือ ซื้อลูกเปิดเลี้ยงจนออกไข่ เก็บไข่จำหน่ายและจำหน่ายเปิดปลดระวาง ไข่เปิดจะออกครั้งแรกใน เดือนที่ 4 และให้ผลผลิตร้อยละ 90 ปีที่ 2 ให้ผลผลิตร้อยละ 70 และปีที่ 3 ให้ผลผลิตร้อยละ 60 ระยะเวลาในการเลี้ยง 1 รอบโดยเฉลี่ย 3 ปี

ลักษณะที่ 2 คือ ซื้อลูกเปิดเลี้ยงจนเป็นเปิดสาว และแบ่งขายเป็นสาวส่วนหนึ่ง และเก็บไว้เลี้ยงเองจนเป็นเปิดปลดระวาง ใช้ระยะเวลาในการแบ่งขายเปิดสาว 4 เดือน และเลี้ยงเปิดส่วนที่เหลือจนอายุ 3 ปี (เดือนที่ 4 ให้ผลผลิตร้อยละ 90 ปีที่ 2 ให้ผลผลิตร้อยละ 70 และปีที่ 3 ให้ผลผลิตร้อยละ 60 ระยะเวลาในการเลี้ยง 1 รอบโดยเฉลี่ย 3 ปี)

ลักษณะที่ 3 คือซื้อเปิดสาวมาเลี้ยงจนออกไข่และจำหน่ายเปิดปลดระวาง การซื้อเปิดสาวมานั้นกว่าจะออกไข่เปิดต้องใช้เวลาในการปรับตัว 1 เดือน (ให้ผลผลิตร้อยละ 90 ปีที่ 2 ให้ผลผลิตร้อยละ 70 และปีที่ 3 ให้ผลผลิตร้อยละ 60 ระยะเวลาในการเลี้ยง 1 รอบโดยเฉลี่ย 2 ปี)

ลักษณะที่ 4 คือซื้อเปิดปลดระวางมาเลี้ยง ให้ผลผลิตไข่ประมาณ 1 รอบ ระยะเวลาในการเลี้ยง 1 ปี

ผลตอบแทนจากการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งแตกต่างกันออกไปตามลักษณะการเลี้ยง การเลี้ยงลักษณะที่ 1 มีรายได้จากการขายไข่เปิดและขายเปิดปลดระวาง รายได้เฉลี่ย 1,265.92 บาท/รอบ/ตัว การเลี้ยงลักษณะที่ 2 มีรายได้จากการขายเปิดสาว ขายไข่เปิดและขายเปิดปลดระวาง รายได้เฉลี่ย 1,063.9 บาท/รอบ/ตัว การเลี้ยงลักษณะที่ 3 มีรายได้จากการขายไข่เปิดและเปิดปลดระวาง รายได้เฉลี่ย 1,423.01 บาท/รอบ/ตัว และการเลี้ยงลักษณะที่ 4 รายได้ที่ได้จากการขายไข่เปิดและ รายได้จากการขายเปิดปลดระวางเฉลี่ยต่อรอบ 512.55 บาท/รอบ/ตัว (ตารางที่ 4.39)

ตารางที่ 4.39 รายได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

รายได้	ค่าเฉลี่ย (บาท/รอบ/ตัว) ตามลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง			
	ลักษณะที่ 1	ลักษณะที่ 2	ลักษณะที่ 3	ลักษณะที่ 4
1.ชายเป็ดสาว	-	74.38	-	-
2.ชายไข่เป็ด	1,236.45	973.93	1,385.92	483.67
3.ชายเป็ดปลดระวาง	29.46	15.59	37.08	28.88
4.อื่น ๆ	-	-	-	-
รายได้รวม	1,265.92	1,063.9	1,423.01	512.55

หมายเหตุ รายได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ในแบบต่าง ๆ ดังนี้

-การขายเป็นสาว ราคา 110-140 บาทขึ้นอยู่กับช่วงเวลาที่ยาวกว่าราคาเท่าไร

-การขายไข่เป็ด ช่วง 1 ปีแรก ซื้อมูลเป็ดเลี้ยงจนออกไข่ เก็บไข่จำหน่ายและจำหน่ายเป็ดปลดระวาง ไข่เป็ดจะออกครั้งแรกในเดือนที่ 4 และให้ผลผลิตร้อยละ 90 คุณราคาไข่ ณ ตอนนั้น คุณ 25 วัน ใน 1 เดือน และคุณ 8 เดือน ปีที่ 2 ให้ผลผลิตร้อยละ 70 คุณราคาไข่ ณ ตอนนั้น คุณ 25 วัน ใน 1 เดือน และคุณ 12 เดือน และปีที่ 3 ให้ผลผลิตร้อยละ 60 ระยะเวลาในการเลี้ยง 1 รอบโดยเฉลี่ย 3 ปี (ขึ้นอยู่กับลักษณะการเลี้ยงว่าเป็นแบบใด)

-การขายเป็ดปลดระวาง ขายเป็นตัว ราคา ณ ตอนนั้นที่ให้ข้อมูลหรือที่เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง เคยขายได้

4.5 โครงสร้างการตลาด ลักษณะการซื้อขาย ความเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

การจำหน่ายผลผลิตไข่เป็ดของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่เป็นการจำหน่ายวันต่อวันคิดเป็นร้อยละ 66.40 รองลงมา 2 วันต่อ 1 ครั้ง นอกจากนั้นเป็นการจำหน่าย 3 วันต่อครั้ง 5 วันต่อครั้ง 1 สัปดาห์ครั้ง โดยในการขายแต่ละครั้งโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 92.7 เป็นการขายทั้งหมดโดยไม่เก็บไว้บริโภค มีเพียงร้อยละ 4.8 ที่ขายบางส่วนและเก็บไว้บริโภคเองบางส่วน ทั้งนี้ในส่วนของการจำหน่ายเป็ดปลดระวาง มีทั้งพ่อค้ามารับซื้อถึงที่คิดเป็นร้อยละ 49.2 และคนเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งนำไปขายโรงฆ่าสัตว์ 50.8 (ตารางที่ 4.40)

ตารางที่ 4.40 ความถี่ในการขายไข่เป็ด การจัดการไข่เป็ด การจำหน่ายไข่เป็ด

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
1.ความถี่ในการขายไข่เป็ด		
-วันต่อวัน	81	66.4
-2 วันต่อ 1 ครั้ง	17	13.9
-อื่น ๆ โปรดระบุ	24	19.7
(1) 3 วันต่อ 1 ครั้ง	4	
(2) 5 วันต่อ 1 ครั้ง	7	
(3) 1 สัปดาห์ต่อ 1 ครั้ง	13	

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
2.การจัดการไข่เปิด		
ขายทั้งหมด	115	92.7
ขายบางส่วนและเก็บไว้เอง	6	4.8
-บริโภค	3	
-แปรรูปเป็นไข่เค็ม	3	
ไม่มีการจัดการไข่เพราะขายเปิดสาว	2	1.6
ไม่ตอบ	1	0.8
3.การจำหน่ายเปิด		
- มีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่	59	49.2
- ขายโรงฆ่าสัตว์	61	50.8

ราคาเฉลี่ยของการขายไข่เปิดของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งซึ่งโดยปกติจะจำหน่ายเป็นแผงแผงละ 99.79 บาท ในส่วนของราคาเปิดสาว ราคาเฉลี่ยสูงสุด 118.89 บาทต่อตัว ราคาเฉลี่ยต่ำสุด 86.39 บาทต่อตัว และราคาจำหน่ายเปิดปลดระวาง ราคาเฉลี่ยสูงสุด 53.63 บาทต่อตัว ราคาเฉลี่ยต่ำสุด 38.35 บาทต่อตัว (ตารางที่ 4.41)

ตารางที่ 4.41 ราคาตอบแทนที่ได้จากเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

ผลตอบแทน	แผงละ	ฟองละ
ราคาขายไข่เปิด (บาท)	99.79	3.16
ผลตอบแทน	ราคาเฉลี่ยสูงสุด	ราคาเฉลี่ยต่ำสุด
ขายเปิดสาวตัวละ (บาท)	118.89	86.39
ขายเปิดปลดระวางตัวละ (บาท)	53.63	38.35

ปัจจัยที่เป็นกำหนดผลผลิตไข่ของเป็ดไล่ทุ่ง สภาพแวดล้อมในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีความสำคัญมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 83.9 รองลงมา การรบกวนของสัตว์อื่น ร้อยละ 57.3 อายุของเป็ด ร้อยละ 55.6 และสุขภาพเป็ด ร้อยละ 54.0 (ตารางที่ 4.42)

ตารางที่ 4.42 ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดผลผลิตไข่

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
สุขภาพเป็ด	67	54.0
สภาพแวดล้อม	104	83.9
การรบกวนของสัตว์อื่น	71	57.3
อายุของเป็ด	69	55.6
ปัจจัยอื่น ๆ (การได้รับอาหารที่ครบถ้วน)	18	14.5

*ร้อยละรวมมีค่ามากกว่า 100 เนื่องจากตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ในการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่งของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่งกลุ่มตัวอย่าง พบว่าไม่มีการเลี้ยงเปิดไต่ทุ่งในลักษณะระบบลูกเล้าเหมือนภาคอื่นๆ โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง ร้อยละ 98.40 ระบุว่าไม่มีความสัมพันธ์กับพ่อค้าคนกลางในลักษณะระบบลูกเล้า (ตารางที่ 4.43)

ตารางที่ 4.43 ความสัมพันธ์กับพ่อค้าคนกลางระบบลูกเล้า

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
-ไม่มีความสัมพันธ์ในลักษณะระบบลูกเล้า	122	98.40
-มีความสัมพันธ์ในลักษณะระบบลูกเล้า	2	1.60

เครือข่ายผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง หากพิจารณามุมมองของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่งพบว่า ชาวนา มีความสำคัญมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.48 รองลงมาได้แก่ ผู้บริโภค ค่าเฉลี่ย 4.1 เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง ค่าเฉลี่ย 3.24 พ่อค้าคนกลาง 2.59 เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ 2.41 โรงฆ่าสัตว์ 1.66 และโรงฟัก 1.33 มีบทบาทน้อยที่สุด

ตารางที่ 4.44 เครือข่ายผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในมุมมองของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง

รายการ	ระดับความสำคัญ										ค่าเฉลี่ย	ระดับ
	5		4		3		2		1			
	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ		
ชาวนา	88	71	20	16.1	7	5.6	6	4.8	3	2.4	4.48	มากที่สุด
โรงฟัก	2	1.6	2	1.6	7	5.6	13	10.5	100	80.6	1.33	น้อยที่สุด
เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง	33	26.6	17	13.7	35	28.2	25	20.2	14	11.3	3.24	ปานกลาง
เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์	6	4.8	17	13.7	35	28.2	30	24.2	36	29.0	2.41	น้อย
พ่อค้าคนกลาง	15	12.1	14	11.3	39	31.5	17	13.7	39	31.5	2.59	ปานกลาง
โรงฆ่าสัตว์	3	2.4	5	4.0	12	9.7	31	25.0	73	58.9	1.66	น้อย
ผู้บริโภค	73	58.9	21	16.9	9	7.3	10	8.1	11	8.9	4.10	มาก
อื่น ๆ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ห่วงโซ่อุปทานการเลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งในภาคใต้

จากการศึกษาสภาพข้อเท็จจริงและการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานของผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้ง ในภาคใต้ของประเทศไทย ใน 3 จังหวัดที่มีการเลี้ยงเปิดแบบไต่ฟุ้งมากที่สุด คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุง และจังหวัดสงขลา จำนวน 124 ราย สามารถสรุปโครงสร้าง และองค์ประกอบหลักในห่วงโซ่อุปทานของเปิดไต่ฟุ้งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการของเปิดไต่ฟุ้งตั้งแต่ต้นน้ำ ไปจนถึงปลายน้ำ แสดงในภาพที่ 4.1 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ต้นน้ำ ประกอบไปด้วย ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1) โรงฟักลูกเปิดจากภาคกลาง/ภาคตะวันออก

โรงฟักจากภาคกลาง/ภาคตะวันออก พบว่า เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญใน รูปแบบการเลี้ยงในแบบที่ 1 2 และ 3 (แบบที่ 1 เกษตรกรจะเลี้ยงเปิดแรกเกิด จนถึงเก็บไข่จำหน่าย และจำหน่ายเปิดปลดระวาง แบบที่ 2 เกษตรกรจะเริ่มเลี้ยงเปิดแรกเกิด แบ่งขายเปิดสาวบางส่วน เปิดที่เหลือเก็บไข่จำหน่ายและจำหน่ายเปิดปลดระวาง และแบบที่ 3 เกษตรกรจะเริ่มเลี้ยงเปิดสาว เริ่มไข่ถึงเก็บไข่จำหน่ายและจำหน่ายเปิดปลดระวาง) ซึ่งสาเหตุที่ในภาคใต้ ไม่มีโรคฟักลูกเปิด เพราะแหล่งเลี้ยงเปิดอยู่ในภาคกลางเป็นหลัก (กลุ่มผู้ต้องการเลี้ยงเปิดอยู่ในภาคกลางมากที่สุด) โดยจากการสำรวจ โรงฟักลูกเปิดในการเลี้ยงเปิดไต่ฟุ้ง จะมาจากภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร และภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดชลบุรี พันธุ์เปิดที่ใช้ในการเลี้ยงเปิดไต่ฟุ้ง คือ พันธุ์กากิแคมเบล เป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง ทนทานต่อโรค ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดีกว่าพันธุ์อื่นๆ จึงเป็นที่นิยมมากของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้ง การซื้อขายจะใช้เงินสดในการซื้อขายตลอดทั้ง 3 รูปแบบการเลี้ยง ไม่มีการให้สินเชื่อใดๆ

2) ผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้ง

ผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งในภาคใต้ พบจำนวนผู้เลี้ยงมากที่สุด ใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุง และจังหวัดสงขลา ซึ่งจากการสำรวจพบว่า จังหวัดพัทลุง เป็นจังหวัดที่มีผู้นิยมเลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งมากกว่าจังหวัดอื่นๆ เนื่องจาก มีรอบการทำนามากกว่า 2 รอบในบางพื้นที่ และมีน้ำอุดมสมบูรณ์

รูปแบบการเลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งนั้นมีทั้งหมด 4 ลักษณะ โดยแบบที่เป็นที่นิยมเลี้ยงกันมากที่สุด คือ แบบที่ 4 (เกษตรกรจะเลี้ยงเปิดปลดระวางและจำหน่ายเปิด) และแบบที่ 2 มีการเลี้ยงน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.8 และ 6.45 ตามลำดับ

การจัดการเลี้ยงดูเปิดไต่ฟุ้งของผู้เลี้ยง พบว่า รูปแบบที่ 1 และ 2 จะต้องดูแลอย่างใกล้ชิดมากกว่าแบบอื่นๆ เพราะมีอัตราการตายสูงในขณะที่เป็นลูกเปิดเล็ก ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ ส่งผลให้ป่วยง่าย (มีความเสี่ยงต่อการตายสูง) ไม่สามารถปรับตัวให้ทนทานต่อสภาพแวดล้อมได้ โดยเฉพาะช่วงที่ลูกเปิดมีอายุต่ำกว่า 1 เดือน หากลูกเปิดมีอายุมากกว่า 1 เดือนขึ้นไป ผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้ง จะนำเปิดออกมาเลี้ยงในทุ่งนา เพราะประหยัดต้นทุนค่าอาหาร แต่ก็ยังมีการให้อาหารสำหรับลูกเปิดในช่วงเย็น และเริ่มให้น้อยลงจนไม่ให้อาหารเลย เมื่อเปิดอายุมากกว่า 4 เดือน เพื่อให้เปิดได้ออกหาอาหารในทุ่งนาเองได้

นอกจากนี้ รูปแบบการเลี้ยงในแบบที่ 3 ก็มีการให้อาหารกับเปิดสาวบ้าง เนื่องจากเปิดยังไม่สามารถหาอาหารเองในทุ่งนาได้ จึงมีการเสริมอาหารให้กับเปิดสาวในตอนเย็นบ้าง จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งจะให้อาหารเสริมไม่เกิน 1-2 อาทิตย์ เป็นการให้เปิดสาวได้ปรับตัวในการหาอาหารในทุ่งนาได้ และในรูปแบบการเลี้ยงแบบที่ 4 ผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งจะให้เปิดได้ปรับตัวก่อนการไปหาอาหารกินเองในทุ่งนาเช่นกัน เพราะส่วนใหญ่เปิดจะมาจากฟาร์มเลี้ยงเปิดไข่แบบปิด จากอำเภอปากแตระ จังหวัด

สงขลา จึงยังไม่คุ้นเคยกับการหาอาหารเอง โดยผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้งจะให้อาหารกับเปิดไม่เกิน 1 อาทิตย์ในการปรับตัว เพราะมีต้นทุนค่าอาหารสูง

ในการรวมกลุ่มของผู้เลี้ยงนั้น พบว่าไม่มีการจัดตั้งการรวมกลุ่มสำหรับผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้งในภาคใต้ เนื่องจาก ผู้เลี้ยงเปิดในแต่ละรายมีการเคลื่อนย้ายเปิดในแต่ละพื้นที่ต่างกัน ทำให้มีความยากลำบากในการติดต่อ และประชุมกลุ่ม

3) ร้านค้าเกษตรกรในท้องถิ่น

ร้านค้าเกษตรกรในท้องถิ่นนั้น เป็นผู้จัดเตรียมวัตถุดิบและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการเลี้ยงเปิดให้กับผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้ง ในทุกรูปแบบการเลี้ยง ซึ่งพบว่า รูปแบบการเลี้ยงในแบบที่ 1 2 และ 3 ร้านค้าเกษตรกรในท้องถิ่น เป็นผู้มึบทบาทในการจัดเตรียมวัตถุดิบ (อาหารสำหรับลูกเปิด) ให้กับผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้ง รวมไปถึงวิตามิน ที่เสริมให้กับเปิด ทั้งนี้ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเลี้ยงเปิด ได้แก่ ตาข่ายและผ้าใบพลาสติก ก็เป็นปัจจัยจำเป็นสำหรับที่ผู้เลี้ยงเปิดที่ต้องซื้อ โดยส่วนใหญ่ซื้อจากร้านค้าเกษตรกรในท้องถิ่น ในทุกรูปแบบการเลี้ยง โดยรอบการซื้อในแต่ละครั้ง จะมีการซื้อแตกต่างกันไป กล่าวคือ รูปแบบการเลี้ยง แบบที่ 1 และ 2 จะมีการซื้ออุปกรณ์ จำนวนทั้งสิ้น 3 ครั้ง (3 ครั้ง/ รอบการเลี้ยง) รองลงมา คือ การเลี้ยงแบบที่ 3 และ 4 ตามลำดับ โดยการซื้อขายวัตถุดิบและอุปกรณ์ต่างๆ ผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้งจะใช้เงินสดในการซื้อขายตลอด ไม่มีการให้สินเชื่อใดๆ ในทุกรูปแบบการเลี้ยง

4) ปศุสัตว์ในท้องถิ่น

ปศุสัตว์ในท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญในเรื่องการจัดการดูแลควบคุมโรคระบาดที่อาจจะเกิดขึ้นกับเปิด ได้แก่ กาฬโรคเปิด และอหิวาต์ ซึ่งจะมีการสุ่มตรวจเชื้อทุกๆ 6 เดือน เพื่อติดตามและเฝ้าระวังการเกิดโรค อีกทั้งยังเป็นผู้จัดเตรียมวัคซีนให้กับผู้เลี้ยงเปิด ซึ่งส่วนใหญ่ผู้เลี้ยงเปิดจะไปซื้อวัคซีนจากปศุสัตว์ในท้องถิ่น เนื่องจากมีราคาที่ถูกกว่าราคาที่ขายตามท้องตลาดหรือซื้อผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยพบว่า วัคซีนที่จะฉีดให้กับเปิดจะมีการฉีดทุกๆ 6 เดือนต่อครั้ง ทั้งนี้รูปแบบการเลี้ยงในแบบที่ 1 และ 2 จะมีการฉีดวัคซีนมากที่สุด (เนื่องจากมีรอบการเลี้ยงมากที่สุด คือ 3 ปี) ดังนั้น อิทธิพลของปศุสัตว์จึงมีความสำคัญมากในรูปแบบการเลี้ยงดังกล่าว รองลงมาคือรูปแบบการเลี้ยงแบบที่ 3 และ 4 ตามลำดับ และหน้าที่อีกประการ สำหรับปศุสัตว์ ก็คือ การควบคุม และดูแล ในกรณีที่มีการเคลื่อนย้ายเปิดไปในแต่ละพื้นที่การเลี้ยงใน 3 จังหวัด เพื่อป้องกันการเกิดโรคระบาด

นอกจากนี้ ปศุสัตว์ยังเป็นผู้ฉีดวัคซีนให้กับผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้งในราคาตัวละ 1.00 – 2.50 บาท ขึ้นอยู่กับการตกลงระหว่างผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้งกับปศุสัตว์ เนื่องจากผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้งไม่มีความรู้และความชำนาญในการฉีดวัคซีน จึงนิยมจ้างให้ปศุสัตว์มาฉีดยาให้กับเปิดเพื่อป้องกันโรคและลดอัตราการตายของเปิด หรืออาจจะจ้างผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้งมาฉีดวัคซีนดังกล่าวให้โดยผู้ที่มาฉีดวัคซีนนั้นสามารถฉีดได้อย่างถูกต้อง แต่ในกรณีที่ผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้งเลี้ยงมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีประสบการณ์ในการเลี้ยงมากขึ้น จะนิยมซื้อยาจากปศุสัตว์มาฉีดเอง ทำให้ปศุสัตว์มีบทบาทเพียงเป็นผู้จัดเตรียมวัตถุดิบและดูแลโรคระบาดที่อาจจะเกิดขึ้นเท่านั้น

กลางน้ำ มีผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่

1) ผู้ค้าไข่

ผู้ค้าไข่ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้งเป็นอย่างยิ่งใน รูปแบบการเลี้ยงเปิดไล่อุ้ง แบบที่ 1 2 3 และ 4 โดยผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้งนั้นไม่มีเจ้าประจำรายใดรายหนึ่ง แต่จะพบว่า จะมีผู้ค้าไข่หลายรายที่เดินทางมาติดต่อซื้อไข่กับผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้งในแต่ละพื้นที่ที่ผู้เลี้ยงเปิดไล่อุ้งเคลื่อนย้ายเปิดไปเลี้ยงในพื้นที่ต่าง ๆ ใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และจังหวัดสงขลา

นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้ค้าไข่มีทั้งที่เป็นคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ ที่เดินทางมาติดต่อซื้อไข่เปิดไล่วางกับผู้เลี้ยงเปิดไล่วาง โดยมีการติดต่อซื้อไปถึงพื้นที่การเลี้ยง แต่สำหรับผู้เลี้ยงเปิดไล่วางบางรายก็จะนำไข่เปิดของตนเองไปขายให้กับผู้ค้าไข่ในพื้นที่ที่ตนเองเดินทางไปเลี้ยงเปิดในพื้นที่นั้น ๆ ด้วย แต่พบไม่มากนัก หากผู้ค้าไข่รายใดมาติดต่อซื้อ ผู้เลี้ยงก็จะขายไข่เปิดไล่วางให้ในราคาที่ทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้ หากผู้ค้าไข่ให้ราคาต่ำกว่า 3.00 บาท ผู้เลี้ยงเปิดไล่วางส่วนใหญ่จะไม่นิยมขาย เนื่องจากไข่เปิดที่ยังไม่ได้มีการล้างทำความสะอาดสามารถเก็บเอาไว้ขายได้ไม่เกิน 2 อาทิตย์ แต่ถ้าหากผู้เลี้ยงเปิดไล่วางทำความสะอาดไข่เปิดจะสามารถเก็บได้ไม่เกิน 4-5 วัน เพราะไข่จะเสียได้ง่าย ดังนั้นการล้างทำความสะอาดไข่เปิดจึงเป็นกิจกรรมที่ผู้ค้าไข่ส่วนใหญ่ต้องไปดำเนินการเอง แต่ในบางครั้ง ากผู้ค้าไข่ไปติดต่อซื้อไข่เปิดไล่วาง โดยมีข้อตกลงว่าผู้เลี้ยงเปิดไล่วางจะต้องล้างทำความสะอาดไข่ให้กับผู้ค้าไข่ด้วย จะมีการติดต่อกันโดยตรงก่อนที่จะมาทำการซื้อไข่ เนื่องจากไข่เปิดไล่วางเก็บไว้ได้ไม่นาน ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั่นเอง แต่พบเพียงไม่กี่รายเท่านั้น

2) ผู้ค้าเปิด

ผู้ค้าเปิดในภาคใต้พบว่าเป็นผู้ที่เลี้ยงเปิดไล่วางที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ และซื้อเปิดไปขายต่อให้กับผู้ที่ต้องการเลี้ยงเปิดไล่วางในแบบที่ 4 และเป็นที่ยอมรับมากสำหรับผู้เลี้ยงเปิดไล่วางที่เลี้ยงในระยะสั้นๆ โดยเฉพาะในช่วงที่ทุ่งเปิด (ช่วงทุ่งเปิด หมายถึง ช่วงเวลาหลังจากที่ขาวนาเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จเรียบร้อยแล้ว และขาวนาเริ่มสูบน้ำเข้าแปลงเพื่อเตรียมปลูกข้าวในรอบต่อไป ซึ่งการสูบน้ำเข้านาจะทำให้หอยเชอรี่ที่อาศัยอยู่ใต้ดินออกมาวางไข่ อันเป็นช่วงเวลาที่จะเปิดจะมีอาหารในท้องนาอุดมสมบูรณ์เต็มที่ เพราะมีทั้งอาหารและแหล่งน้ำ เปิดได้เล่นอย่างมีความสุขทำให้เปิดไม่เครียด ซึ่งส่งผลต่อการให้ไข่ของเปิดอย่างมาก หากเปิดอยู่ในวัยเจริญพันธุ์เต็มที่ โดยระยะเวลาในการเลี้ยงจะเลี้ยงในช่วงสั้นๆ คือประมาณ ไม่เกิน 3-4 เดือนต่อรอบการเลี้ยงเปิดไล่วางในแบบที่ 4 เนื่องจากผู้เลี้ยงเปิดไล่วางไม่ต้องให้อาหารเสริมกับเปิดในตอนเย็น เป็นการลดต้นทุน เพราะเปิดสามารถหาอาหารกินเองได้ และจะขายออกในช่วงที่ทุ่งปิด (ทุ่งปิด หมายถึง ช่วงเวลาที่ขาวนาจะทำนาพร้อมกันหรือไล่เลี้ยงกัน โดยเฉพาะในช่วงการทำนาปี) ซึ่งในการเลี้ยงรูปแบบดังกล่าว ผู้เลี้ยงเปิดไล่วางจะเคลื่อนย้ายเปิดไปเลี้ยงในจังหวัดที่ตนเองอาศัยอยู่หรือในอำเภอใกล้ๆ เท่านั้น เพราะเลี้ยงเปิดไล่วางเป็นอาชีพเสริม เพื่อรอการทำนารอบใหม่นั้นเอง

การติดต่อซื้อเปิดจากผู้เลี้ยงเปิดไล่วาง จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่ผู้เลี้ยงเปิดไล่วางจะมีการบอกกล่าวให้ผู้เลี้ยงเปิดไล่วางด้วยกันรับรู้ ว่าตนเองต้องการขายเปิดออก หรือปลดเปิดออก แต่จะไม่มีผู้ค้าเปิดที่มาติดต่อซื้อเปิดเองจากผู้เลี้ยงเปิดไล่วาง จึงอาจกล่าวได้ว่า อาชีพผู้ค้าเปิดในภาคใต้ เป็นผู้มีอิทธิพลน้อยที่สุด เพราะต้องรอให้ผู้เลี้ยงเปิดต้องการขายเปิดออกเอง ไม่สามารถกดดันหรือบีบบังคับให้ผู้เลี้ยง ขายเปิดให้กับตนเองได้ และการซื้อขายก็กลายเป็นเงินสดงวดเดียว ไม่มีการแบ่งจ่ายหรือให้เครดิตกับผู้ขายเช่นกัน

3) พ่อค้าคนกลาง

พ่อค้าคนกลาง เป็นผู้มีหน้าที่ในการจัดหาเปิดที่ผู้เลี้ยงเปิดในรูปแบบที่ 1 2 3 และ 4 ต้องการจำหน่าย ส่งให้กับโรงเชือด แต่ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าคนกลางและผู้เลี้ยงเปิดไล่วางในรูปแบบความสัมพันธ์ระบบลูกเล้า (ระบบลูกเล้า คือ พ่อค้าคนกลางจะให้สินเชื่อแก่เกษตรกรที่ไม่มีทุนที่เป็นเงินสดในการสั่งซื้อลูกเปิดหรือในเกษตรกรรายที่ไม่ต้องการอนุบาลลูกเปิดเอง เกษตรกรไม่มีประสบการณ์ในการอนุบาลลูกเปิดเล็ก ซึ่งพ่อค้าคนกลางก็จะเป็นผู้จัดหาเปิดสาวที่พร้อมให้ไข่เปิดมาให้เกษตรกร และเกษตรกรจะต้องขายไข่เปิดคืนให้แก่พ่อค้าคนกลางจนกว่าจะครบจำนวนเงินที่พ่อค้าคนกลางลงทุนให้ก่อน)

ผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นผู้ลงทุนในการเลี้ยงเองทั้งหมด ซึ่งแตกต่างจากภาคกลางที่มีระบบลูกเลี้ยงระหว่างพ่อค้าคนกลางและเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ในการซื้อขายตลอด ไม่มีการให้สินเชื่อ

4) โรงเชือด

โรงเชือด เป็นผู้จัดเตรียมวัตถุดิบให้กับร้านค้าทั้งในพื้นที่ (3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา) และนอกพื้นที่ จากการสัมภาษณ์ พบว่า เป็ดที่รับซื้อจากผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งนั้นมีเนื้อน้อย น้ำหนักเบากว่าเป็ดที่เลี้ยงในโรงเรือน ซึ่งในบางครั้ง ก็จะต้อง ให้อาหารเป็ด หรือขุนให้เป็ดมีความสมบูรณ์ ก่อน ประมาณ 1-2 อาทิตย์ จึงส่งเข้าโรงเชือดและจำหน่ายให้กับร้านค้าตามความต้องการ

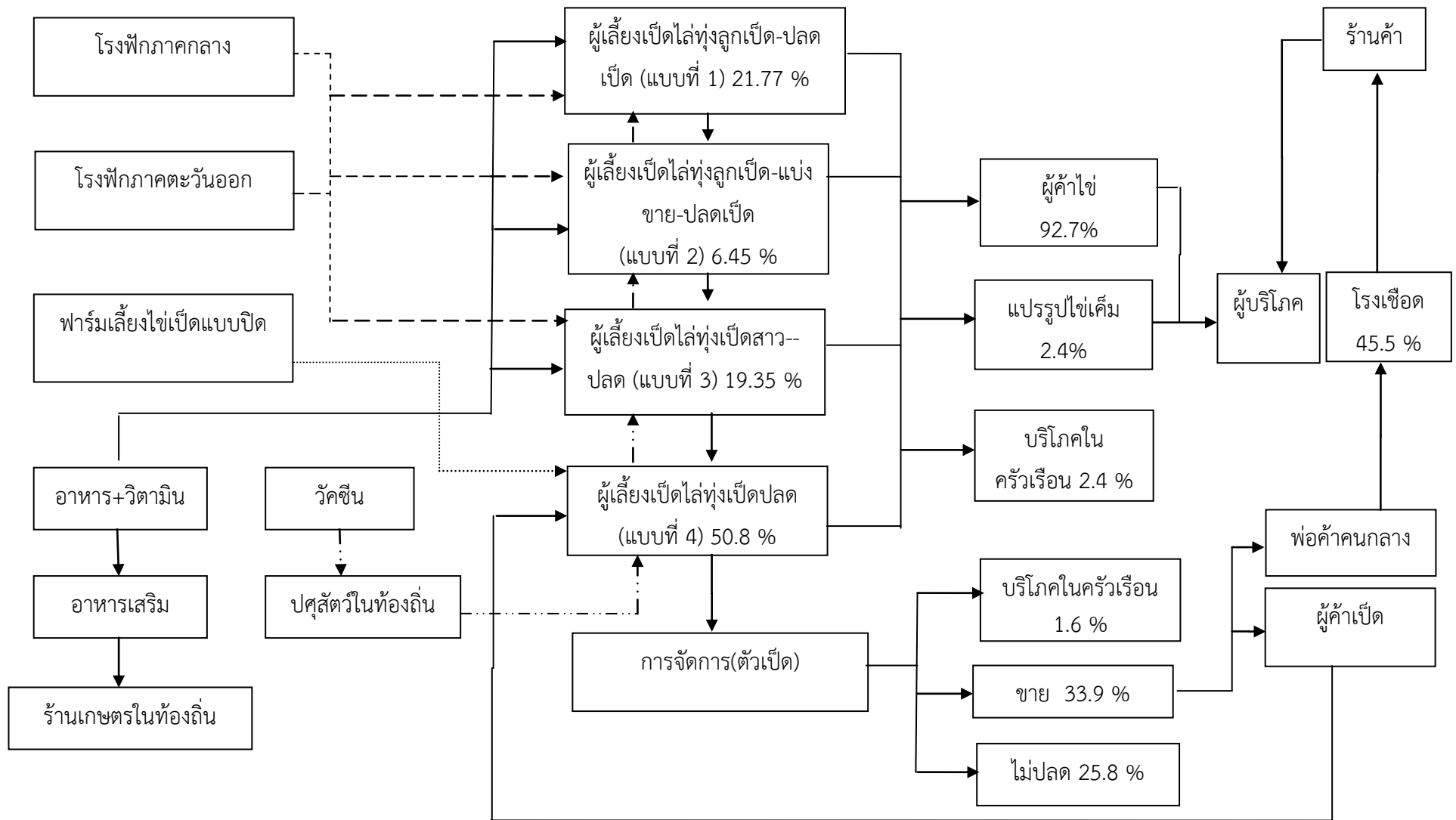
ปลายน้ำ

1) ผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

ผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง มีการนำไข่เป็ดและเนื้อเป็ดมาบริโภคในครัวเรือน แต่มีอัตราที่ต่ำมาก คิดเป็นร้อยละ 2.4 และ 1.6 ตามลำดับ เนื่องจากไข่เป็ดไล่ทุ่งที่มีในแต่ละวันมีเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังพบว่า ผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งบางรายไม่นิยมขายตัวเป็ดให้กับพ่อค้าคนกลาง หรือผู้ค้าเป็ด หรือผู้มาติดต่อขอซื้อใดๆ แต่จะปล่อยให้แก่ตายไปเอง คิดเป็น 25.8 เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากผู้เลี้ยงเป็ดมีความผูกพันไม่ยอมให้เป็ดที่ตนเองเลี้ยงมาถูกเชือดและถูกฆ่าแหวะเพื่อนำมารับประทาน และไม่มีกรรมนำเป็ดไล่ทุ่งที่เลี้ยงมาบริโภคในครัวเรือน ซึ่งจะพบในกรณีของผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่เป็นเพศหญิงเป็นหลัก

2) ผู้บริโภค

ผู้บริโภคไข่เป็ดไล่ทุ่ง ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีอิทธิพลมากที่สุดในบรรดาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานเป็ดไล่ทุ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะนิยมซื้อไข่เป็ดสดมาบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ไม่มีการซื้อไข่เป็ดไล่ทุ่งที่แปรรูปแล้วมารับประทานในครัวเรือน เนื่องจากผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง และ/หรือพ่อค้าคนกลาง ไม่นิยมแปรรูป (ไข่เค็มและไข่เยี่ยวม้า) เพราะเปลือกของไข่เป็ดไล่ทุ่งมีลักษณะบางและแตกง่าย แหล่งที่ผู้บริโภคสามารถหาซื้อไข่เป็ดไล่ทุ่งได้ คือ ตลาดสด และตลาดนัด ใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และจังหวัดสงขลา ทั้งนี้ผู้บริโภคส่วนใหญ่จะอยู่ในจังหวัดพัทลุงเป็นหลัก เพราะผู้บริโภคชื่นชอบในรสชาติของไข่เป็ดไล่ทุ่งมากกว่าไข่เป็ดในโรงเรือนปิด สำหรับเนื้อเป็ด ที่ผู้บริโภคนิยมรับประทานมากที่สุด คือ เป็ดพะโล้ เนื่องจากมีรสชาติที่ถูกปากและเป็นที่ต้องการของตลาด

ภาพที่ 4.1 ผังแสดงห่วงโซ่อุปทานการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง

4.6 การศึกษาความสัมพันธ์และเปรียบเทียบตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

การทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบลักษณะทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกับตัวแปรที่สำคัญต่างๆ ดังนี้

1. การเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจำแนกตามเพศของเกษตรกร

จากการทดสอบสมมติฐานสรุปว่าเกษตรกรเพศชายและหญิงมีรายได้เฉลี่ยต่อปีจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

เกษตรกรเพศชายและหญิงมีรายได้เฉลี่ยต่อรอบต่อตัวจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 (ตารางที่ 4.45)

ตารางที่ 4.45 การเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจำแนกตามเพศของเกษตรกร

รายได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	เพศของเกษตรกร		t	d.f.	p-value
	ชาย	หญิง			
รายได้เฉลี่ยต่อปี	318,930.63	318,817.78	0.002	122	0.999
รายได้เฉลี่ยต่อรอบต่อตัว	888.70	887.81	0.007	122	0.994

* มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

2. ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและรายได้เฉลี่ยต่อปีจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง และความสัมพันธ์ของประสบการณ์ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและรายได้เฉลี่ยต่อรอบต่อตัวจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกับตัวแปรที่สำคัญต่างๆ

จากการทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ สามารถระบุได้ว่าประสบการณ์ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกับรายได้เฉลี่ยต่อปีและรายได้ต่อรอบต่อตัวจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งไม่มีความสัมพันธ์กัน ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.023 และ 0.016 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.46)

ตารางที่ 4.46 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและประสบการณ์ในการเลี้ยง

ประสบการณ์ในการเลี้ยง	Pearson Correlation	รายได้	
		รายได้ต่อปี	รายได้ต่อรอบต่อตัว
		0.023	0.126
	p-value	0.800	0.164

3. การเปรียบเทียบรายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นอาชีพหลักและการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นอาชีพเสริม

จากการทดสอบสมมติฐาน สามารถสรุปได้ว่า การเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพหลักหรือเสริมมีรายได้เฉลี่ยต่อปีจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

การเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพหลักหรือเสริมมีรายได้เฉลี่ยต่อรอบต่อตัวจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 (ตารางที่ 4.47)

ตารางที่ 4.47 การเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจำแนกตามการเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพหลัก หรือเสริม

รายได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	การเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพ		t	d.f.	p-value
	หลัก	เสริม			
รายได้เฉลี่ยต่อปี	321,826.98	315,856.07	0.104	122	0.918
รายได้เฉลี่ยต่อรอบต่อตัว	912.89	863.06	0.429	122	0.669

* มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

4. การเปรียบเทียบลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีอิทธิพลต่อต้นทุนเฉลี่ยต่อรอบต่อตัวและรายได้รายได้เฉลี่ยต่อรอบต่อตัว

จากการทดสอบสมมติฐานสามารถสรุปได้ว่า ลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแบบที่ 3 เมื่อเปรียบเทียบกับแบบที่ 1 และแบบที่ 4 มีต้นทุนรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 นอกนั้นต้นทุนรวมของลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งคู่ที่เหลือมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแบบที่ 4 เมื่อเปรียบเทียบกับแบบที่ 1 และแบบที่ 3 มีรายได้รวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 นอกนั้นรายได้รวมของลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งคู่ที่เหลือมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 4.48)

ตารางที่ 4.48 การเปรียบเทียบลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีอิทธิพลต่อต้นทุนเฉลี่ยต่อรอบต่อตัวและรายได้รายได้เฉลี่ยต่อรอบต่อตัว

รายการ	ลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง				F	p-value
	ลักษณะที่ 1	ลักษณะที่ 2	ลักษณะที่ 3	ลักษณะที่ 4		
ต้นทุนรวม	75.76 ^A	111.20 ^{AB}	209.81 ^B	86.19 ^A	26.220 ^a	< 0.001*
รายได้รวม	1,265.92 ^A	1,063.9 ^{AB}	1,423.01 ^A	512.55 ^B	15.608 ^a	< 0.001*

^a Brown-Forsythe Statistic (Asymptotically F distributed.)

* มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และตัวอักษรที่แตกต่างกันในแถวบนแสดง ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

5. ลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีอิทธิพลต่อต้นทุนเฉลี่ยต่อรอบต่อตัวและรายได้เฉลี่ยต่อรอบต่อตัว

จากการทดสอบสมมติฐานสามารถสรุปได้ว่า ลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแบบที่ 3 เมื่อเปรียบเทียบกับแบบที่ 1 และแบบที่ 4 มีต้นทุนรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 นอกนั้นต้นทุนรวมของลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งคู่ที่เหลือมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแบบที่ 4 เมื่อเปรียบเทียบกับแบบที่ 1 และแบบที่ 3 มีรายได้รวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 นอกนั้นรายได้รวมของลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งคู่ที่เหลือมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 4.49)

ตารางที่ 4.49 การเปรียบเทียบลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต่อต้นทุนและรายได้เฉลี่ยต่อรอบต่อตัว

รายการ	ลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง				F	p-value
	ลักษณะที่ 1	ลักษณะที่ 2	ลักษณะที่ 3	ลักษณะที่ 4		
ต้นทุนรวม	75.76 ^A	111.20 ^{AB}	209.81 ^B	86.19 ^A	26.220 ^a	< 0.001*
รายได้รวม	1,265.92 ^A	1,063.9 ^{AB}	1,423.01 ^A	512.55 ^B	15.608 ^a	< 0.001*

^a Brown-Forsythe Statistic (Asymptotically F distributed.)

* มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และตัวอักษรที่แตกต่างกันในแถวบนแสดง ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

จากการศึกษาความสัมพันธ์และเปรียบเทียบตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยง เป็ดไล่ทุ่ง สามารถสรุปได้ว่า เพศ ประสบการณ์ในการเลี้ยง การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพ เสริม ไม่มีผลทำให้รายได้เฉลี่ยของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีความแตกต่าง อย่างไรก็ตามลักษณะการ เลี้ยงเป็ดมีผลต่อต้นทุนและรายได้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

บทที่ 5

ผลการศึกษาปัจจัยเสี่ยงและแนวทางการจัดการความเสี่ยง

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาศรชชกิจการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงในเขตภาคใต้ตอนบน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในการศึกษาปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ ศึกษาแนวทางการปรับตัวต่อปัจจัยเสี่ยง และการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ตอนบน

ตอนที่ 1 ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

ตอนที่ 2 วิธีการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต่อปัจจัยเสี่ยงที่เกิดขึ้น

ตอนที่ 3 แนวทางการจัดการความเสี่ยงระบบการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเพื่อสร้างสมดุลในการดำรงชีพ

5.1 ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในปัจจุบันระบบการเลี้ยงเป็ดแบบไล่ทุ่งมีความจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด สภาพการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทำให้เกิดความเสี่ยงต่อระบบการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง โดยความเสี่ยงต่อระบบการผลิตเป็ดไล่ทุ่ง การดำเนินนโยบายของภาครัฐทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง เนื่องจากภาครัฐที่ต้องการควบคุมโรคไม่ให้แพร่ระบาด ทำให้ต้องมีการจำกัดพื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดซึ่งไม่สอดคล้องกับรูปแบบการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจึงส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นวงกว้าง

ผลการศึกษาสภาพการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลา นครศรีธรรมราช และพัทลุง การผลิต ต้นทุนและผลตอบแทน ห่วงโซ่อุปทานของการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง รวมทั้งปัจจัยเสี่ยงและผลกระทบของปัจจัยเสี่ยง แนวทางการปรับตัวและจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง มีรายละเอียดดังนี้

1) ความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

ในด้านความเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งส่วนใหญ่ไม่ต้องการขยายการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งคิดเป็นร้อยละ 60.50 ต้องการขยายการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งคิดเป็นร้อยละ 33.10 และคิดที่จะเลิกเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งร้อยละ 6.50

ในส่วนของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่คิดจะขยายการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งออกไปอีกเนื่องจากรายได้และผลตอบแทนจากการเลี้ยงเป็ดค่อนข้างดี ในส่วนของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่มีความต้องการจะเลิกเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง สาเหตุหลักเนื่องจากขาดแคลนแรงงานในการเลี้ยงและพื้นที่ที่ใช้ในการเลี้ยงเป็ดขาดความอุดมสมบูรณ์ เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ไม่ต้องการขยายสาเหตุหลัก เพราะพื้นที่นาในปัจจุบันมีจำกัดและขาดแคลนแรงงานที่จะมาเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง (ตารางที่ 5.1)

ตารางที่ 5.1 ความต้องการขยายการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
1.ต้องการขยาย	41	33.10
-ต้องการขยาย เพราะ	41	
(1) เลี้ยงเป็ดแบบขังคอกแทน	2	
(2) รายได้ดี	23	
(3) รอขยายทุน	2	
(4) รอช่วงฤดูเกี่ยวข้าว(ทุ่งเปิด)	6	
(5) มีแรงงาน	6	
(6) ถ้าทำนาเพิ่ม	1	
2.เลิกเลี้ยง	8	6.50
-เลิกเลี้ยง เพราะ	8	
(1) ไม่มีแรงงาน	4	
(2) นาไม่อุดมสมบูรณ์	2	
(3) สุขภาพไม่ดี	1	
(4) น้ำไม่พอเพียง	1	
3.ไม่ขยาย	75	60.50
-ไม่ขยาย เพราะ	75	
(1) พอเพียง	10	
(2) ไม่มีแรงงาน	20	
(3) นาไม่อุดมสมบูรณ์	3	
(4) คอกอนุบาลไม่เพียงพอ	1	
(5) สุขภาพไม่ดี	3	
(6) ชรา	2	
(7) พื้นที่นาจำกัด	19	
(8) น้ำไม่พอเพียง	4	
(9) ขายไข่ลำบาก	2	
(11) รอขยายทุน	2	
(10) รายได้ไม่พอเพียง	3	
(11) รอฤดูกาลเกี่ยวข้าว(ทุ่งเปิด)	3	

ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 71.30 ในพื้นที่กลุ่มตัวอย่างไม่เคยประสบกับปัญหาโรคระบาด ในขณะที่ร้อยละ 28.70 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดระบุว่า ประสบกับปัญหาโรคระบาด โดยโรคระบาดที่พบส่วนใหญ่คือกาฬโรค รองลงมาได้แก่ อหิวาต์ ไช้หวัดนก โรคไข้ขา เป็นต้น ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่พัทลุง ร้อยละ 10.5 เมืองพัทลุง รองลงมาได้แก่อำเภอเชียรใหญ่ ร้อยละ 7.3 อำเภอรโนด ร้อยละ 4.8 อำเภอหัวไทรร้อยละ 2.4 อำเภอกระแสสินธุ์ ร้อยละ 0.8 (ตารางที่ 5.2)

ตารางที่ 5.2 โรคระบาดในช่วง 1-5 ปี

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
-ไม่เคย	87	71.30
-เคย ระบุ	35	28.70
1) อหิวาต์	5	4.00
2) กาฬโรค	25	20.00
3) ไข้หวัดนก	3	2.40
4) โรคซึ้นขาว	1	1.60
5) ไม่ทราบโรค	2	8.00

เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 95.16 ระบุว่ามีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น อากาศที่ร้อนขึ้น ภัยแล้ง เป็นอุปสรรคในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเนื่องจากภัยแล้งทำให้ไม่มีน้ำรองลงมาได้แก่ ที่นาที่มีอยู่จำกัด คิดเป็นร้อยละ 84.68 และ ที่นาขาดความอุดมสมบูรณ์คิดเป็นร้อยละ 84.68 (ตารางที่ 5.3)

ตารางที่ 5.3 อุปสรรคในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ที่นาจำกัด	105	84.68
ที่นาขาดความอุดมสมบูรณ์ของอาหารที่จะใช้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	105	84.68
การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น อากาศที่ร้อนขึ้น	118	95.16
ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต	10	8.06
ขาดแคลนแรงงาน	26	20.97
โรคระบาด	27	21.77
ผลตอบแทนไม่แน่นอน	44	35.48
ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง	8	6.45
นโยบายรัฐไม่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	17	13.71
อื่นๆ เช่น	24	19.35
-สุนัขรบกวน	16	
-คนแย่งพื้นที่นาเลี้ยงเป็ด	3	
-เพื่อนขโมยเป็ดเนื่องจากเลี้ยงรวมกัน	2	
-เป็ดเปลี่ยนขนทำให้เป็นโรค	1	
-น้ำท่วม	1	
-ค่าน้ำมันสูบน้ำ	1	

*ร้อยละรวมมีค่ามากกว่า 100 เนื่องจากตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

เพื่อพิจารณาอันดับของอุปสรรคในการเลี้ยงเปิดโล่งพบว่า อุปสรรคอันดับแรก คือการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศ รองลงมาได้แก่ ที่นาขาดความอุดมสมบูรณ์ และที่นาจำกัด ซึ่งเป็นอุปสรรคหลักๆ ที่เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งระบุว่าส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงเปิดโล่ง (ตารางที่ 5.4)

ตารางที่ 5.4 อันดับอุปสรรคในการเลี้ยงเปิดโล่ง

อุปสรรค	จำนวน (ราย)	อันดับ1		อันดับ2		อันดับ3		ดัชนี
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ที่นาจำกัด	124	38	30.65	33	26.61	20	16.13	200
ที่นาขาดความอุดมสมบูรณ์ของ อาหารที่จะใช้เลี้ยงเปิดโล่ง	124	32	25.81	42	33.87	22	17.74	202
การเปลี่ยนแปลงสภาพ ภูมิอากาศ เช่น อากาศที่ร้อน ขึ้น	124	39	31.45	27	21.77	44	35.48	215
ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต	124	1	0.81	1	0.81	2	1.61	7
ขาดแคลนแรงงาน	124	1	0.81	5	4.03	4	3.23	17
โรคระบาด	124	1	0.81	6	4.84	5	4.03	20
ผลตอบแทนไม่แน่นอน	124	0	0.00	6	4.84	8	6.45	20
ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้า คนกลาง	124	0	0.00	1	0.81	1	0.81	3
นโยบายรัฐไม่ส่งเสริมหรือเป็น อุปสรรคในการเลี้ยงเปิดโล่ง	124	2	1.61		0.00	5	4.03	11
อื่น ๆ	124	10	8.06	2	1.61	5	4.03	39

หมายเหตุ: ดัชนี = (จำนวนผู้ตอบอันดับ1 x 3)+(จำนวนผู้ตอบอันดับ2 x 2)+(จำนวนผู้ตอบอันดับ1 x 1)

การเลี้ยงเปิดโล่งมีความเสี่ยงทางการผลิต ค่าเฉลี่ย 2.49 รองลงมาได้แก่ ความเสี่ยงด้านการเงิน ค่าเฉลี่ย 2.14 ความเสี่ยงด้านทรัพยากรมนุษย์ ค่าเฉลี่ย 2.08 และความเสี่ยงด้านสถาบัน ค่าเฉลี่ย 1.95

ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการเลี้ยงเปิดโล่งในด้านการผลิต พบว่า ในภาพรวมมีความเสี่ยงในระดับน้อย เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่ง ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีความเสี่ยงในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.19 รองลงมาได้แก่ พื้นที่ในการเลี้ยงเปิดโล่ง ค่าเฉลี่ย 3.10 และขาดความสมบูรณ์ของอาหาร ค่าเฉลี่ย 2.85

ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการเลี้ยงเปิดโล่งในด้านสถาบันพบว่า ในภาพรวมมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งระบุว่า นโยบายของรัฐไม่ส่งเสริมการเลี้ยงเปิดโล่งมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.08 รองลงมาได้แก่ กฎระเบียบในการเคลื่อนย้ายสัตว์ ค่าเฉลี่ยร้อยละ 1.82

ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการเลี้ยงเปิดโล่งในด้านการเงินในภาพรวมมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย ขาดแคลนเงินทุนมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.33 ภาระหนี้สิน ค่าเฉลี่ย 2.27 ขาดสินเชื่อ ค่าเฉลี่ย 2.04 ผลตอบแทนไม่คุ้มค่า ค่าเฉลี่ย 1.94

ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการเลี้ยงเปิดโล่งด้านทรัพยากรมนุษย์ ในภาพรวมมีความเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย การขาดการรวมกลุ่ม ค่าเฉลี่ย 2.27 ความไม่เข้มแข็งของกลุ่มผู้เลี้ยงเปิดโล่ง ค่าเฉลี่ย 2.21 อำนาจต่อรองระหว่างผู้เลี้ยงกับพ่อค้าคนกลาง ค่าเฉลี่ย 2.05

ตารางที่ 5.5 ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการเลี้ยงเปิดโล่ง

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
ด้านการผลิต		
1.ขาดความรู้ในการเลี้ยง	1.77	น้อยที่สุด
2.ขาดความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร	2.85	ปานกลาง
3.การแพร่ระบาดของโรค	1.86	น้อย
4.การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ	3.19	ปานกลาง
5.ความไม่แน่นอนของปริมาณผลผลิต	2.41	น้อย
6.ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต	2.22	น้อย
7.พื้นที่ในการเลี้ยงเปิดโล่ง	3.10	ปานกลาง
ด้านการผลิต	2.49	น้อย
ด้านสถาบัน		
1.นโยบายของภาครัฐ(ไม่ส่งเสริม)	2.08	น้อย
2.กฎระเบียบในการเคลื่อนย้ายสัตว์(การขออนุญาต)	1.82	น้อย
ด้านสถาบัน	1.95	น้อย
ด้านการเงิน		
1.ขาดแคลนเงินทุน	2.33	น้อย
2.ภาระหนี้สิน	2.27	น้อย
3.ขาดสินเชื่อ	2.04	น้อย
4.ผลตอบแทนไม่คุ้มค่า	1.94	น้อย
ด้านการเงิน	2.14	น้อย
ด้านทรัพยากรมนุษย์		
1.ขาดแคลนแรงงาน	1.90	น้อย
2.สุขภาพของเกษตรกร	1.96	น้อย
3.ขาดการรวมกลุ่ม	2.27	น้อย
4. ความไม่เข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยง	2.21	น้อย
5. อำนาจต่อรองระหว่างผู้เลี้ยงกับพ่อค้าคนกลาง	2.05	น้อย
ด้านทรัพยากรมนุษย์	2.08	น้อย

หากเปรียบเทียบระดับความเสี่ยงเฉลี่ยในแต่ละด้านจำแนกตามลักษณะการเลี้ยงเปิดโล่ง ตารางที่ 5.6 แสดงให้เห็นว่าลักษณะการเลี้ยงเปิดโล่งไม่มีอิทธิพลต่อระดับความเสี่ยงในแต่ละด้าน ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ตารางที่ 5.6 การเปรียบเทียบระดับความเสี่ยงเฉลี่ยในแต่ละด้านจำแนกตามลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

ปัจจัย	ลักษณะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง				F	p-value
	ลักษณะที่ 1	ลักษณะที่ 2	ลักษณะที่ 3	ลักษณะที่ 4		
ด้านการผลิต	2.53	1.95	2.52	2.52	1.725	0.166
ด้านสถาบัน	2.17	1.63	2.15	1.83	1.397	0.247
ด้านการเงิน	2.28	1.59	2.33	2.08	1.500	0.218
ด้านทรัพยากรมนุษย์	2.27	1.90	2.31	1.94	1.754	0.160

* มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และตัวอักษรที่แตกต่างกันในแถวบนแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

ความเสี่ยงเรื่องโรคที่จะเกิดกับการเลี้ยงเป็ดแบบไล่ทุ่ง เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง โดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 32.7 โรคที่พบได้บ่อยคือกาฬโรค รองลงมาได้แก่โรคคอหิวน้ำสัตว์ปีก ร้อยละ 31.70 และใช้หวัดนก ร้อยละ 5.0 (ตารางที่ 5.7)

ตารางที่ 5.7 โรคที่เกิดกับการเลี้ยงเป็ดแบบไล่ทุ่ง

โรค	จำนวน(ครัวเรือน)	ร้อยละ
กาฬโรค	33	32.70
ไข้หวัดนก	5	5.00
โรคคอหิวน้ำสัตว์ปีก	32	31.70
อื่นๆ เช่น	31	30.70
(1) สารตกค้างในเป็ด	29	
(2) โรคหน้าบวม	1	
(3) ไม่มีโรค	1	

เนื่องจากเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต้องพึ่งพิงเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อย่างไรก็ตามหากมีการใช้สารเคมีในนาข้าวอาจส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ร้อยละ 55 ระบุว่าได้รับผลกระทบของการใช้สารเคมีในนาข้าว โดยจะทำให้เป็ดตาบอด เป็ดตายและเป็ดป่วย

ในปัจจุบันนอกจากการใช้สารเคมีในนาข้าวซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง พบว่าในบางบริเวณมีการอพยพเข้ามาของนกปากห่างทำให้ส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงเป็ดโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 67 ระบุว่าส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ส่งผลให้เป็ดตาบอด เป็นต้น (ตารางที่ 5.8)

ตารางที่ 5.8 ผลกระทบของการใช้สารเคมีในนาข้าวของชาวนา

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ไม่มี	55	45.1
มี	67	
- เปิดตาบอด	36	29.5
- เปิดตาย	11	9.0
- เปิดป่วย	9	7.4
- โรคขาอ่อน	1	0.8
- เปิดไม่แข็งแรง/เปิดไม่กินอาหาร	3	2.5
- เปิดไม่ไข่	5	4.1
- เปิดขาดสารอาหาร	2	1.6

ตารางที่ 5.9 การอพยพเข้ามาของนกปากห่าง มีผลกระทบต่อการเลี้ยงเป็ด

รายการ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ไม่มี	14	11.5
มี	108	88.5

ในส่วนของคุณภาพของอาหารในพื้นที่นา ในเบื้องต้นเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่าพื้นที่นามีอยู่อย่างจำกัดและขาดคุณคุณภาพ หากพิจารณาพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ระบุว่าหอยเชอร์รี่ และกิ้ง ปู ปลา มีในปริมาณที่ลดลง ในขณะที่วัชพืชในนาข้าวยังอยู่ในระดับคงที่ (ตารางที่ 5.10)

ตารางที่ 5.10 คุณภาพของอาหารในพื้นที่นา

รายการ	เพิ่มขึ้น		ลดลง		คงที่	
	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
-หอยเชอร์รี่	2	1.6	111	88.8	11	8.8
-กิ้ง ปู ปลา	4	3.2	100	80.0	20	16.0
-วัชพืชในนาข้าว	7	5.6	50	40	67	53.6

5.2 การปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต่อปัจจัยเสี่ยงที่เกิดขึ้น

การปรับตัวของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต่อความเสี่ยงในด้านต่างๆ มีรายละเอียดดังนี้ (ตารางที่ 5.11)

ความเสี่ยงทางด้านการผลิต จากการสำรวจพบว่า (1) เกษตรกรบางส่วนมีการหาความรู้ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเพิ่มเติมเพื่อทำให้การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีต้นทุนที่ลดลงและมีผลผลิตที่เพิ่มขึ้น (2) การปรับตัวเพื่อรองรับการขาดความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่นา พบว่า มีแนวทางหลากหลาย เช่น การสูบน้ำเข้าพื้นที่นา การย้ายพื้นที่เลี้ยง การปรับมาเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแบบขังคอก การเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นหรือการเพิ่มอาหารเสริมให้กับเป็ดที่เลี้ยง (3) การแพร่ระบาดของโรค เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ มีการเฝ้าระวังเรื่องโรคระบาดและให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐเป็นอย่างดี หากพื้นที่ใดมีโรคระบาด แนวทางการปรับตัวคือการย้ายพื้นที่ การทำลายเป็ดทั้งฝูงในฝูงที่พบว่าเป็ดเป็นโรค การฉีดวัคซีนเป็นต้น (4) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แนวทางการปรับตัว ได้แก่ การสูบน้ำเข้าพื้นที่นาหากพื้นที่นาประสบกับภาวะแห้งแล้ง การลดจำนวนเป็ดที่เลี้ยงในแต่ละรอบลง เนื่องจากอาหารไม่อุดมสมบูรณ์ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งการปรับมาเลี้ยงแบบขังคอก (5) ความไม่แน่นอนของปริมาณผลผลิตและราคาผลผลิต พบว่าแนวทางในการรับมือความเสี่ยงดังกล่าว คือ การลดจำนวนเป็ดที่เลี้ยงในแต่ละรอบลง หรือการเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นในช่วงที่ราคาผลผลิตตกต่ำ (6) พื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง หากพื้นที่ไม่มีความอุดมสมบูรณ์เกษตรกรจะทำการย้ายพื้นที่ หรือหาแหล่งน้ำหรือลดจำนวนเป็น หรือหันมาเลี้ยงแบบขังคอก

ความเสี่ยงด้านสถาบัน เนื่องจากนโยบายภาครัฐไม่ส่งเสริมการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง แนวทางการปรับตัวของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่พบคือการขึ้นทะเบียนผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเพื่อให้ได้รับการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐ หรือการหยุดเลี้ยงไปประกอบอาชีพอื่น หรือการหันไปเลี้ยงแบบขังคอก

ความเสี่ยงด้านการเงิน ซึ่งประกอบไปด้วย การขาดแคลนเงินทุน ภาระหนี้สิน ขาดสินเชื่อ และผลตอบแทนไม่คุ้มค่า แนวทางการปรับตัวที่พบ การไปกู้ยืมเงินเพิ่มมาลงทุนในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง การขอประนอมหนี้ การหันไปประกอบอาชีพอื่นด้วยเพื่อหารายได้มาจุนเจือ และการเพิ่มจำนวนเป็ดที่เลี้ยงในแต่ละรอบเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

ความเสี่ยงด้านทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งประกอบไปด้วย การขาดแคลนแรงงาน สุขภาพของเกษตรกร การขาดการรวมกลุ่ม ความไม่เข้มแข็งของเกษตรกรผู้เลี้ยง อำนาจต่อรองระหว่างผู้เลี้ยงกับพ่อค้าคนกลาง แนวทางการปรับตัวที่พบเป็นการหันมาพึ่งพิงแรงงานในครัวเรือน การดูแลรักษาสุขภาพ ส่วนในเรื่องการรวมกลุ่มและความไม่เข้มแข็งของเกษตรกรผู้เลี้ยง พบว่าไม่มีการปรับตัวโดยเกษตรกรระบุว่าไม่มีแนวคิดที่จะรวมกลุ่ม

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าแนวทางการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต่อปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ยังมีข้อจำกัดและเป็นการปรับตัวเพื่อรองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้นในระยะสั้น ยังขาดการปรับตัวที่จะสามารถรับมือกับปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ในระยะยาว

ตารางที่ 5.11 การปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต่อปัจจัยเสี่ยงที่เกิดขึ้น

รายการ	แนวทางการปรับตัว
ด้านการผลิต	
1.ขาดความรู้ในการเลี้ยง	-การหาความรู้เพิ่มเติม -ไม่ทำอะไร
2.ขาดความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร	-สูบน้ำเข้าพื้นที่นา -ย้ายพื้นที่การเลี้ยง -หาแหล่งน้ำ -ขังคอก -ไม่ทำอะไร -อาหารเสริม -เปลี่ยนอาชีพ
3.การแพร่ระบาดของโรค	-หาแหล่งน้ำ -ให้ยา -อาหารเสริม -ย้ายพื้นที่
4.การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ	-สูบน้ำให้เป็ด -ย้ายพื้นที่ -หาแหล่งน้ำ -ลดจำนวนเป็ด -ขังคอก -ไม่ทำอะไร -อาหารเสริม -เปลี่ยนอาชีพ
5.ความไม่แน่นอนของปริมาณผลผลิต	-ไม่ทำอะไร -ย้ายพื้นที่
6.ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต	-ลดจำนวนเป็ด -อาหารเสริม -เปลี่ยนอาชีพ
7.พื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	-ย้ายพื้นที่ -หาแหล่งน้ำ -ลดจำนวนเป็ด -ขังคอก -ไม่ทำอะไร -อาหารเสริม -เปลี่ยนอาชีพ -สูบน้ำให้เป็ด

รายการ	แนวทางการปรับตัว
ด้านสถาบัน 1.นโยบายของภาครัฐ(ไม่ส่งเสริม)	-ดูแลตัวเอง -ขึ้นทะเบียนผู้เลี้ยงเปิดไหล่ทุ่ง -ไม่มีการปรับตัว -หยุดเลี้ยง -เลี้ยงคอก
2.กฎระเบียบในการเคลื่อนย้ายสัตว์(การขออนุญาต)	-ขึ้นทะเบียนผู้เลี้ยงเปิดไหล่ทุ่ง -ไม่มีการปรับตัว
ด้านการเงิน 1.ขาดแคลนเงินทุน	-กู้ยืม ธกส. -ทยอยเพิ่มจำนวนเปิด -ทำอาชีพอื่นมาจุนเจือ -หยุดเลี้ยง
2.ภาระหนี้สิน	-ทำการประนอมหนี้ -ทยอยเพิ่มจำนวนเปิด -กู้ยืม ธกส. -ทำอาชีพอื่นมาจุนเจือ
3.ขาดสินเชื่อ	-ให้ญาติกู้ให้ -กู้ยืม ธกส.
4.ผลตอบแทนไม่คุ้มค่า	-หยุดเลี้ยง
ด้านทรัพยากรมนุษย์ 1.ขาดแคลนแรงงาน	-ไม่มีการปรับตัวใดๆ -ใช้แรงงานในครัวเรือนแทน -จ้างแรงงาน -เปลี่ยนอาชีพ
2.สุขภาพของเกษตรกร	-ป้องกัน ดูแลรักษาสุขภาพตนเอง
3.ขาดการรวมกลุ่ม	-ไม่มีการปรับตัวใดๆ
4. ความไม่เข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยง	-ไม่มีการปรับตัวใดๆ
5. อำนาจต่อรองระหว่างผู้เลี้ยงกับพ่อค้าคนกลาง	-หาพ่อค้าคนกลางคนอื่นแทน

5.3 แนวทางการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไหล่ทุ่ง

สภาวะการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในปัจจุบันทำให้เกิดความเสี่ยงต่อระบบการเลี้ยงเปิดไหล่ทุ่ง ดังนั้นเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไหล่ทุ่งและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญและหาทางป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากความเสี่ยงในด้านต่างๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีการเลี้ยงเปิดไหล่ทุ่งในภาคใต้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การดำเนินการหาแนวทางปรับตัวให้สอดคล้องกับปัจจัยเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น ในภาพรวมจะเห็นได้ว่าความเสี่ยงที่เกิดขึ้นทางเกษตรกรรมของการเลี้ยงเปิดไหล่ทุ่งในเขตภาคใต้ตอนบนจะเป็นความเสี่ยงทางด้านการผลิต ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการเลี้ยงเปิดไหล่ทุ่งในด้านการผลิตประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลง

สภาพภูมิอากาศ พื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีจำกัด และขาดความสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

มุมมองของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐในการจัดการความเสี่ยง เกษตรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีความเสี่ยงทางด้านการผลิตสูงกว่าด้านอื่น ดังนั้นเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐบาลช่วยสนับสนุนด้านการเลี้ยง เช่น ลดต้นทุนการผลิต แจกพันธุ์สัตว์ คิดเป็นร้อยละ 38 รองลงมาได้แก่การฉีดวัคซีนให้เป็ดฟรี ร้อยละ 17.70 เพราะค่าใช้จ่ายในการฉีดวัคซีนค่อนข้างสูง ช่วยเหลือเวลาเกิดภัยพิบัติเปิดสูญหายไปกับน้ำท่วม ร้อยละ 10.10 เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำสำหรับเกษตรกร ร้อยละ 10.10 เป็นต้น (ตารางที่ 5.12)

ตารางที่ 5.12 ความต้องการของเกษตรกรที่ต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ

ความต้องการช่วยเหลือที่ต้องการจากภาครัฐ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
การสนับสนุนด้านการเลี้ยง (ลดต้นทุนการผลิต, แจกพันธุ์สัตว์)	30	38.00
การให้เงินอุดหนุน	4	5.10
เงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำสำหรับเกษตรกร	8	10.10
กั้นน้ำเค็มไม่ให้ทะเลเข้ามาในคลอง	1	1.30
อำนวยความสะดวกในการขนย้ายเป็ด	2	2.50
แนะนำการเลี้ยงสัตว์ (ที่มีการใช้เทคโนโลยี)	4	5.10
ฉีดวัคซีนให้เป็ดฟรี	14	17.70
กำหนดราคาให้ดีขึ้น	6	7.60
ช่วยเหลือเวลาเกิดภัยพิบัติเปิดสูญหายไปกับน้ำท่วม	8	10.10
จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง	2	2.50

จากการประชุมระดมสมอง และการสัมภาษณ์เชิงลึก แนวทางในการปรับตัวและการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งพบว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ (ในตารางที่ 5.12) โดย

1) การสนับสนุนด้านการเลี้ยง เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีความต้องการให้ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนด้านการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งให้มากขึ้น จากการสำรวจพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องไม่ค่อยมีความร่วมมือกัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาสนับสนุนด้านการเลี้ยงให้กับกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งให้มากขึ้น โดยการส่งเสริมหรือสนับสนุนควรเป็นไปในลักษณะที่ทำให้วิถีการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งผสมผสานและเกื้อกูลกับวิถีการทำนาได้อย่างสมดุล เช่น การจัดอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรในด้านพันธุ์เป็ดไล่ทุ่ง การแจกพันธุ์เป็ดไล่ทุ่ง การให้ความช่วยเหลือด้านการฉีดวัคซีนโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายหรือให้หาวิธีลดต้นทุน รวมทั้งการให้ความรู้เกี่ยวกับระบบสุขภาพของการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งให้กับเกษตรกร และการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจดบันทึกการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง รวมทั้งการทำบัญชีรายรับรายจ่ายเพื่อให้ทราบต้นทุนการเลี้ยงที่แท้จริง ผลผลิตที่แท้จริง และรายได้ที่แท้จริง เพื่อสามารถนำไปวางแผนการใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

2) การอนุรักษ์ พัฒนา ปรับปรุงทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำในพื้นที่ เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีการเลี้ยงที่กระจายไปตามพื้นที่ต่างๆ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของ

แหล่งน้ำในพื้นที่และปริมาณน้ำในพื้นที่ โดยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและปัญหาภัยแล้งจะส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรน้ำในพื้นที่ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการในการทำเกษตรกรรมโดยทั่วไปและการเลี้ยงเปิดโล่งซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นสำคัญ แนวทางที่มีการดำเนินการในปัจจุบันของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งคือการสูบน้ำเข้าพื้นที่นา รวมทั้งการพัฒนาแหล่งกักเก็บน้ำในพื้นที่เพื่อใช้ในการเกษตร การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในปัจจุบันพบว่าแหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติและใช้เพื่อทำเกษตรกรรมมีจำนวนและปริมาณที่ลดลง การพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งน้ำในพื้นที่จึงมีความสำคัญเพื่อให้เกษตรกรโดยทั่วไปและเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่ง เพื่อให้พื้นที่น่าน้ำเพียงพอและพื้นที่ในการเลี้ยงมีแหล่งน้ำที่ใกล้เคียงสำหรับการใช้ในการเลี้ยงเปิดโล่ง การจัดการในระดับพื้นที่หน่วยงานในพื้นที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์แหล่งน้ำ ซึ่งการดำเนินการอนุรักษ์ พัฒนา ปรับปรุงทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำในพื้นที่ จะทำให้เกษตรกรทั้งชาวนาและผู้เลี้ยงเปิดโล่งได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

3) การส่งเสริมให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งประกอบอาชีพเสริมเพื่อรองรับความเสี่ยงจากการผลิต จะเห็นได้ว่าความเสี่ยงที่เกิดขึ้นทางเกษตรกรรมของการเลี้ยงเปิดโล่งในเขตภาคใต้ตอนบนจะเป็นความเสี่ยงทางด้านการผลิต ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการเลี้ยงเปิดโล่งในด้านการผลิตประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พื้นที่ในการเลี้ยงเปิดโล่งมีจำกัด และขาดความสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่ การเลี้ยงเปิด ความเสี่ยงในการผลิตที่เกิดขึ้นจะทำให้รายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเปิดโล่งลดลงเนื่องจากผลผลิตไข่ที่ลดลง เพื่อลดผลกระทบดังกล่าวเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งควรได้รับการส่งเสริมให้มีอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ในช่วงที่ผลผลิตไข่ลดลงหรือช่วงที่หยุดพักการเลี้ยง จากการสำรวจพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งในชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพเสริมในช่วงที่หยุดพักการเลี้ยงหรือผลผลิตไข่ลดลง เกษตรกรยังขาดความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพเสริม ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะต้องดำเนินการผ่านกลยุทธิ์ระดับจังหวัดหน่วยงานต่างๆ ทางกรมเกษตรร่วมกับปศุสัตว์จังหวัดเข้าไปส่งเสริมอาชีพให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งซึ่งอาจดำเนินการในระดับชุมชนควบคู่กันไปโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับชุมชนดำเนินการส่งเสริมอาชีพให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งในพื้นที่

4) การจัดทำสำมะโนผู้เลี้ยงเปิดโล่งที่ถูกต้อง และกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในการเลี้ยงเปิดโล่ง อาชีพการเลี้ยงเปิดโล่งเป็นอาชีพที่อยู่คู่กับสังคมชนบทไทยและวิถีเกษตรกรรมไทยมาเป็นระยะเวลานาน อย่างไรก็ตามผลจากการระบาดของไข้หวัดนกทำให้ภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งหันมาเลี้ยงเปิดในระบบปิด และทำให้มีจำนวนผู้เลี้ยงเปิดโล่งลดลง การดำเนินการและควบคุมในปัจจุบันมีการสำรวจและลงทะเบียนผู้เลี้ยงเปิดโล่งในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งการควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์ข้ามพื้นที่โดยต้องทำการขออนุญาต ผลจากการดำเนินนโยบายดังกล่าว และจากการสำรวจพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งบางส่วนยังคงหลีกเลี่ยงไม่ลงทะเบียนและทำการเคลื่อนย้ายสัตว์ข้ามพื้นที่โดยไม่ขออนุญาต จากการสำรวจพบว่าข้อมูลในเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งในแต่ละพื้นที่ไม่มีความชัดเจนเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งในแต่ละปีค่อนข้างมาก นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งที่ยังไม่ลงทะเบียนจำนวนหนึ่ง ทำให้ข้อมูลเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งมีความคลาดเคลื่อน นอกจากนี้การจัดทำพื้นที่ที่เหมาะสมในการเลี้ยงเปิดโล่งเป็นแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมการเลี้ยงเปิดโล่งและควบคุมการระบาดของโรคได้อีกแนวทางหนึ่งเพื่อให้อาชีพการเลี้ยงเปิดโล่งยังคงอยู่คู่กับวิถีเกษตรกรรมของไทย มากกว่าการส่งเสริมให้เกษตรกรเลิกเลี้ยงเปิดโล่งแล้วหันไปเลี้ยงในระบบปิดแทน

5) การให้ความรู้ในเรื่องการตลาด และการแปรรูปผลผลิต เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตจากการสำรวจพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดโล่งบางส่วนยังขาดความรู้เรื่องการตลาด และการแปรรูปผลผลิต

เพื่อที่จะสามารถวางแผนการเลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งได้อย่างถูกต้องสอดคล้องกับสภาวะตลาด และมีความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิต เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต ในส่วนของการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง พบว่ามีความเป็นไปได้น้อยในการที่เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งจะรวมตัวกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการขาดองค์ความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการบริหารกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้ง

6) การสนับสนุนให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อการเลี้ยงเปิดไต่ฟุ้ง เพื่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งสามารถเตรียมความพร้อมและมีแนวทางในการปรับตัวเพื่อรองรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในอาชีพการเลี้ยงเปิดไต่ฟุ้ง เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้ง การพึ่งพิงรายได้จากภาคเกษตรค่อนข้างสูง ความไม่หลากหลายของแหล่งรายได้ ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการผลิต อำนาจต่อรองในตลาด จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งโดยส่วนใหญ่ยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการปรับตัวเพื่อรองรับความเสี่ยงในแต่ละด้าน โดยเฉพาะมาตรการจัดการความเสี่ยงด้านการผลิต การสร้างองค์ความรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งมีทางเลือกและแนวทางในการปรับตัวที่เหมาะสมกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้งการสร้างความสามารถทางเทคนิคให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ฟุ้งในการกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการปรับวิถีการเลี้ยงเปิด นอกจากนี้การสร้างกลไกในการสนับสนุนเงินทุนและทรัพยากรที่จำเป็นในการส่งเสริมให้มีการปรับตัวและจัดการความเสี่ยงที่เพียงพอ จะทำให้การจัดการความเสี่ยงมีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะกล่าวถึงสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1 สรุปการวิจัย และอภิปรายผล

สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

1) **การเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง** โครงสร้างในระดับครัวเรือนของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในภาคใต้ ยังคงสะท้อนวิถีการทำเกษตรไทยในอดีตโดยผู้ชายเป็นผู้นำในการทำเกษตรกรรมสอดคล้องกับงานศึกษาการจัดการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในจังหวัดปทุมธานีของชิตชนก สินธุสุวรรณ (2556) จากการศึกษาพบว่าผู้นำในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ซึ่งยังคงมีบทบาทค่อนข้างมากในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ในส่วนของผู้หญิงพบว่ามีเพียงส่วนน้อยที่ทำหน้าที่หลักในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง บทบาทของผู้หญิงส่วนใหญ่เป็นผู้สนับสนุนหรือผู้ช่วยและดูแล ตัวอย่างเช่น การจัดการไข่เป็ดไล่ทุ่งเพื่อจำหน่าย นอกจากนี้โครงสร้างอายุของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่เมื่อเทียบกับอาชีพเกษตรกรรมอื่นๆ พบว่าโครงสร้างอายุโดยส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยกลางคนที่กำลังเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ซึ่งยังไม่ส่งผลในระยะยาวต่อผลิตภาพในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมากนักเมื่อเทียบกับอาชีพเกษตรกรรมอื่นๆ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในด้านผลิตภาพในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจะส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในระยะยาวของอาชีพเกษตรกรจึงยังคงมีความเสี่ยงน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพเกษตรกรรมอื่นๆ

2) **เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีการพึ่งพิงภาคเกษตรอยู่ในอัตราที่สูง** ลักษณะโครงสร้างครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นครัวเรือนขนาดเล็ก ประสบการณ์ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยเฉลี่ยประมาณ 10 ปี ในภาพรวมแรงงานของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตร โดยเฉพาะการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็นหลักสอดคล้องกับงานศึกษาสุริยพงศ์ วัฒนาศักดิ์ (2549) โดยสมาชิกส่วนใหญ่ในครอบครัวเป็นแรงงานในภาคเกษตรเป็นหลัก จากการสำรวจแรงงานของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งพบว่าโดยส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรกรรม คิดเป็นจำนวนสมาชิกเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 3 คน ทำงานนอกภาคเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณจำนวน 2 คน และไม่ทำงานเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 1 คน แต่สมาชิกส่วนใหญ่ในครอบครัวเป็นแรงงานในภาคเกษตรสะท้อนให้เห็นว่าอัตราการพึ่งพิงภาคเกษตรค่อนข้างสูง แหล่งรายได้ของครัวเรือนไม่หลากหลาย

3) **อาชีพเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและอาชีพทำนายนายังคงมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างมากในลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันและเกี่ยวเนื่องกัน** การเป็ดไล่ทุ่งจึงมีส่วนสำคัญในการกำจัดศัตรูข้าวและให้ปุ๋ยจากมูลเป็นการพึ่งพากันระหว่างชาวนาและเจ้าของเป็ด หากอาชีพใดอาชีพหนึ่งลดหรือเลิกไปก็จะส่งผลกระทบต่ออีกอาชีพ เนื่องจากต่างเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่การผลิตสอดคล้องกับความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตและผลผลิตซึ่งมีลักษณะเกี่ยวเนื่องกัน (ประยงค์ เนตaylorักษ์, 2550)

4) **การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งพึ่งพิงแรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก** จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลักไม่นิยมการจ้างแรงงานนอกครัวเรือนสอดคล้องกับงานศึกษาของชิตชนก สินธุสุวรรณ (2556) และสุริยพงศ์ วัฒนาศักดิ์ และคณะ (2549) เนื่องจากโดยส่วนใหญ่การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในภาพมีจำนวนเป็ดไม่มากเฉลี่ยประมาณ 1,000 ตัว การจ้างแรงงานนอกครัวเรือนจะเกิดขึ้นในกรณีที่มีการเลี้ยงเป็ดจำนวนมาก นอกจากนี้การใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลักสุขภาพของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเป็น

ประเด็นสำคัญ โดยพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ไม่มีการเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลอายุเฉลี่ยของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยกลางคน มีเพียงบางส่วนที่เข้าสู่วัยผู้สูงอายุทำให้มีการเจ็บป่วยไม่มากในอัตราที่ค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้แรงงานและประสิทธิภาพแรงงานในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งอาจจะยังไม่ได้รับผลกระทบที่ชัดเจนจากโครงสร้างอายุเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง เนื่องจากความสามารถในการประกอบอาชีพ หรือทำงานอื่นๆ เพื่อหารายได้ยังอยู่ในเกณฑ์ดี

รายได้ แหล่งที่มาของรายได้ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้ หนี้สิน การออมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

5) แหล่งที่มาของรายได้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งไม่หลากหลาย จากการสำรวจเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกลุ่มตัวอย่างพบว่าแหล่งที่มาของรายได้ก่อนหักค่าใช้จ่ายหลักมาจากภาคเกษตร โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง มีแหล่งที่มาของรายได้ส่วนใหญ่มาจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ส่วนรายได้อื่นๆ มาจากการปลูกพืชชนิดอื่นและการเลี้ยงสัตว์ อาชีพการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจะมีความเสี่ยงหากมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ปัจจัยสำคัญในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อกรเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งส่วนหนึ่งมาจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น และรายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งที่ลดลงเนื่องจากปัจจัยทางธรรมชาติที่ทำให้ผลผลิตที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งลดลง นอกจากนี้ภาพรวมด้านการเงินของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งพบว่าการออมยังคงอยู่ในระดับที่ไม่สูงมาก อย่างไรก็ตามการกักตุนส่วนใหญ่เป็นการกักตุนมาลงทุนเพื่อการเกษตรซึ่งโดยส่วนใหญ่นำมาลงทุนในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจึงยังคงเป็นการนำเงินมาลงทุนให้เกิดผลผลิตทางการเกษตร

6) ค่าใช้จ่ายด้านสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งค่อนข้างสูง ค่าใช้จ่ายด้านสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง เช่น งานแต่งงาน งานศพ งานบวช เฉลี่ยประมาณ 2,310 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน ส่วนหนึ่งเนื่องจากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งจำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายทางสังคมในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับงานประเพณีต่างๆ ในพื้นที่ นอกเหนือจากการให้ผลผลิตไข่ตอบแทนกับเจ้าของที่นาและคนในพื้นที่เวลามีงานบุญหรืองานประเพณีต่างๆ

7) การกักตุนเป็นการกักตุนเพื่อลงทุนในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่มีการกักตุน โดยแหล่งกักตุนหลักคือ ธกส. ทั้งนี้วัตถุประสงค์การกักตุนหลักๆ เป็นการนำมาลงทุนในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ซึ่งเป็นการกักตุนที่ก่อให้เกิดผลผลิตทางการเกษตร ในส่วนของการออม เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่มีการออม การออมโดยส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการซื้อรถซึ่งนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและการขนถ่ายเป็ดไล่ทุ่ง

สภาพการเลี้ยง ระบบการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทน โครงสร้างตลาด ลักษณะการซื้อขาย ห่วงโซ่อุปทาน

8) ข้อตกลงในการใช้พื้นที่นาในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีลักษณะไม่เป็นทางการและเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งและเจ้าของที่นา จากการศึกษาพบว่ากรเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงบนที่นาคนอื่นเป็นหลัก ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งกับเจ้าของที่นาเป็นไปอย่างไม่เป็นทางการมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตไข่เป็ดของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในลักษณะเป็นการให้โดยความสมัครใจของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเพื่อตอบแทนเจ้าของที่นาในการให้ผู้เลี้ยงเป็ดนำฝูงเป็ดไล่ทุ่งมาเลี้ยงในที่นา

การเข้าใช้พื้นที่นามี 2 ลักษณะ (1) การติดต่อโดยเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งดำเนินการผ่านทางเครือญาติและครอบครัวที่มีอาชีพเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งด้วยกัน (2) เจ้าของพื้นที่นาติดต่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งนำเป็ดไปลงในที่นาของตนเอง การใช้พื้นที่นาโดยส่วนใหญ่ไม่มีความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

ด้วยกัน ทั้งนี้ในกรณีที่มีปัญหาความขัดแย้งโดยส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งในการแย่งพื้นที่ในการเลี้ยงเป็นหลัก รองลงมาคือความขัดแย้งที่เกิดจากการที่เปิดไถ่ทุ่งที่เลี้ยงในพื้นที่ใกล้เคียงกันปะปนกัน

9) โครงสร้างลักษณะการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งมี 4 ลักษณะโดยที่พบโดยส่วนใหญ่เป็นการซื้อเปิดปลดระวางมาเลี้ยง แตกต่างไปจากการเลี้ยงในภาคกลางและภาคตะวันออก ที่ไม่นิยมการเลี้ยงเปิดปลดระวาง ลักษณะการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งในพื้นที่ภาคใต้ตอนบนในจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุงพบว่าส่วนใหญ่เป็นการซื้อเปิดปลดระวางมาเลี้ยงโดยจะใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงสั้นกว่าลักษณะการเลี้ยงเปิดแบบอื่น

10) การเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งมีต้นทุนคงที่ค่อนข้างต่ำ ผลตอบแทนค่อนข้างดี จากการศึกษาพบว่าต้นทุนหลักๆ ในการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งประกอบด้วยต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ ในส่วนของต้นทุนผันแปรพบว่าต้นทุนหลักเป็นค่าอาหารเปิด รองลงมาได้แก่อาหารเสริมซึ่งจะต้องทำการซื้อให้เปิดกินในช่วงที่เป็นลูกเปิด ค่าลูกเปิดเปิดสาว หรือเปิดปลดระวาง เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ระบุว่าสาเหตุที่มาเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งเนื่องจากเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ที่ดีให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งสอดคล้องกับงานศึกษาสุริยพงศ์ วัฒนาศักดิ์ และคณะ(2549) โดยรายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งสามารถยังชีพได้และมีเหลือเก็บ

11) ผลผลิตไข่เปิดไถ่ทุ่งเป็นการผลิตเพื่อขายเกือบทั้งหมด มีเพียงส่วนน้อยที่เก็บไว้บริโภค การจำหน่ายผลผลิตไข่เปิดไถ่ทุ่งจำหน่ายวันต่อวัน โดยส่วนใหญ่เป็นการขายทั้งหมดไม่ได้เก็บไว้บริโภค รวมทั้งมีการนำไปแปรรูปน้อยมาก โดยความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งกับพ่อค้าคนกลางไม่พบการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งในลักษณะแบบลูกเล้าเหมือนภาคอื่นๆ สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดผลผลิตไข่ ในส่วนเครือข่ายการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งในมุมมองเกษตรกรระบุว่าชาวนามีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาได้แก่ เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่ง รองลงมาได้แก่ พ่อค้าคนกลาง

12) การจำหน่ายไข่เปิด เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่ง ส่วนใหญ่จะส่งไข่สดให้กับผู้ค้าไข่ ทั้งผู้ค้าที่อยู่ในพื้นที่ และผู้ค้าที่มารับซื้อนอกพื้นที่ ไม่มีเจ้าประจำเพียงรายเดียวส่วนใหญ่จะหมุนเวียนกันมาซื้อไข่เปิด มีการล้างทำความสะอาดไข่เปิด เหมาะทั้งไข่เปิดสดขนาดกลางหรือใหญ่ รองลงมา คือ ส่งร้านค้าในหมู่บ้าน / สหกรณ์ อันดับที่สาม คือ ส่งไข่เปิดให้กับร้านเบเกอรี่ในท้องถิ่น

13) ท่วงโซ่อุปทานผู้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่ง พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งมีความสำคัญที่สุดในกระบวนการต้นน้ำ พ่อค้าคนกลางและผู้ค้าเปิดจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการกลางกลางน้ำ กระบวนการปลายน้ำคือ ผู้บริโภคจะซื้อไข่เปิดสดในตลาดท้องถิ่น

ปัจจัยเสี่ยง แนวทางการปรับตัวและการจัดการความเสี่ยง

สภาวะการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในปัจจุบันทำให้เกิดความเสี่ยงต่อระบบการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่ง ปัจจัยเสี่ยงที่จะส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) การลดลงของพื้นที่นาและแหล่งน้ำ การลดลงของพื้นที่นาและแหล่งน้ำเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้มีการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งในการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่ง โดยในปัจจุบันเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการขยายการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งเนื่องจากพื้นที่นาในปัจจุบันมีจำกัดและมีขาดแคลนแรงงานเป็นหลัก

(2) ที่นาขาดความอุดมสมบูรณ์ของอาหารที่จะใช้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่ง ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่ที่จะใช้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งใช้เลือกพื้นที่ในการเลี้ยง นอกจากนี้ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งยังเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อผลผลิตของเปิดไถ่ทุ่ง เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ระบุว่าหอยเชอร์รี่ และกุ้ง ปู ปลา มีในปริมาณที่ลดลง โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งในปัจจุบันส่วนหนึ่งมีความต้องการจะเลิกเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งเนื่องจากพื้นที่ที่ใช้ในการเลี้ยงเปิดขาดความอุดมสมบูรณ์

(3) **ความเสี่ยงที่เกิดจากโรคระบาด** โดยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยส่วนใหญ่ระบุว่าไม่เคยประสบกับปัญหาโรคระบาด ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายของภาครัฐในการป้องกันการระบาดของไข้หวัดนกโดยโรคที่พบโดยทั่วไปในเป็ดไล่ทุ่งปัจจุบันได้แก่โรค กากโรค รองลงมาได้แก่ อหิวาต์ อย่างไรก็ตามถึงแม้สถานการณ์ปัจจุบันความเสี่ยงที่เกิดจากโรคระบาดโดยเฉพาะโรคไข้หวัดนกจะมีไม่มากแต่ผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งยังต้องเฝ้าระวัง

(4) **การใช้สารเคมีในนาข้าว** เนื่องจากเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต้องพึ่งพิงเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อย่างไรก็ตามหากมีการใช้สารเคมีในนาข้าวอาจส่งผลกระทบต่อการใช้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งระบุว่าในบางพื้นที่เจ้าของพื้นที่นาที่มีการใช้สารเคมีในนาข้าวซึ่งเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งไม่ทราบก่อนเอาเป็ดไล่ทุ่งไปลง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมีในนาข้าวคือจะทำให้เป็ดตาบอด เป็ดตายและเป็ดป่วย

(5) **การอพยพเข้ามาของนกปากห่างในพื้นที่** นกปากห่างที่อพยพเข้ามาในพื้นที่ที่จะเข้ามาเก็บกินหอยเชอร์รี่ซึ่งเป็นอาหารสำคัญของเป็ดไล่ทุ่งส่งผลให้หอยเชอร์รี่ซึ่งเป็นศัตรูของต้นข้าวหมดไปในขณะเดียวกันทำให้แหล่งอาหารที่สำคัญของเป็ดไล่ทุ่งลดน้อยลงไปด้วย โดยในปัจจุบันพบการเข้ามาของนกปากห่างในพื้นที่และส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารในพื้นที่นาที่จะใช้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

(6) **การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อการใช้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง** สภาพความแปรปรวนทางภูมิอากาศของแต่ละพื้นที่ย่อมมีผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรในแต่ละพื้นที่ ซึ่งความผันผวนของผลผลิตจะส่งผลกระทบต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง จากการสำรวจพบว่าในปีที่ทำการสำรวจภัยแล้งมีส่งผลกระทบต่อผลผลิตของเป็ดไล่ทุ่ง ในระยะยาวปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะทวีความรุนแรงมากขึ้น การปรับตัวต่อความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งพบว่ามีข้อจำกัดโดยส่วนใหญ่เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งยังปล่อยตามธรรมชาติ หรือปล่อยตามสภาพไม่มีการปรับตัวใดๆ แนวทางในการปรับตัวที่พบ การสูบน้ำเข้าพื้นที่นา การปรับเปลี่ยนมาเลี้ยงแบบขังคอก การลดจำนวนเป็ดในการเลี้ยงในแต่ละรอบ

(7) **ความเสี่ยงทางด้านการผลิตเป็นความเสี่ยงหลักในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง** สภาพการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทำให้เกิดความเสี่ยงต่อระบบการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ในภาพรวมจะเห็นได้ว่าความเสี่ยงที่เกิดขึ้นทางเกษตรกรรมของการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในเขตภาคใต้ตอนบนจะเป็นความเสี่ยงทางด้านการผลิต ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในด้านการผลิตประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีความเสี่ยง พื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง และขาดความสมบูรณ์ของอาหาร

(8) **แนวทางการปรับตัวไม่หลากหลาย มีข้อจำกัด** โดยแนวทางการปรับตัวเพื่อรองรับปัญหาโดยส่วนใหญ่เป็นการปรับตัว เพื่อแก้ปัญหาในระยะสั้น โดยจะเห็นได้ว่าแนวทางการปรับตัวของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งไม่หลากหลาย ตัวอย่างแนวทางการปรับตัวเช่น การสูบน้ำเข้าพื้นที่นา การปรับมาเลี้ยงแบบขังคอก การลดจำนวนเป็ดใน 1 รอบ การย้ายพื้นที่ การขังคอก เป็นต้น

(9) **แนวทางการจัดการความเสี่ยง** เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐในการสนับสนุนการเลี้ยง รวมทั้งการลดต้นทุน ซึ่งประกอบไปด้วย การฉีดวัคซีน การส่งเสริมให้เกษตรกรประกอบอาชีพเสริมเพื่อกระจายความเสี่ยง การอบรมให้ความรู้ทางด้านการตลาด และการแปรรูปผลผลิต และการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น

จากการสรุปผลและอภิปรายผล เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งมีความเสี่ยงที่จะต้องเผชิญทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และต้องการการสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะสำหรับเกษตรกร เกษตรกรควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง และศึกษาการตลาด รวมทั้งแนวทางการแปรรูปผลิตภัณฑ์

รวมทั้งการจดบันทึกรายรับ รายจ่าย และผลผลิต ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนการเลี้ยง เป็ดไล่ทุ่งในลักษณะที่เกื้อหนุนกันระหว่างชาวนา และผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งอย่างสมดุล รวมทั้งการส่งเสริมให้มีการ เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยคำนึงถึงความเสี่ยงจากโรคระบาด การให้การสนับสนุนด้านวัคซีน และการลดต้นทุนอาหาร สัตว์ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กรมปศุสัตว์. 2555. ยุทธศาสตร์ไก่พื้นเมืองและเป็ดไล่ทุ่ง สืบค้นจาก
http://planning.dld.go.th/th/index.php?option=com_content&view=article&id=362&Itemid=141, 21 มีนาคม 2558
- กรมปศุสัตว์. 2547. มูลค่าการนำเข้า/ส่งออกสินค้าปศุสัตว์ มกราคม-ธันวาคม 2546. สืบค้นจาก
http://www.dld.go.th/doc/im_ex1.html , 21 ธันวาคม 2558
- กรรณิกา อุตสาสาร. (2555) การเมืองว่าด้วยเป็ดไล่ทุ่ง : วาทกรรมใช้หวัดนกและการต่อรองของเกษตรกร (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะศิลปศาสตร์. สืบค้นจาก
<http://cmuir.cmu.ac.th/handle/6653943832/35755> <http://search.library.tu.ac.th/> ,
22 มีนาคม 2558
- คุณากร เต็มปิยพล, สุวิชา เกษมสุวรรณ, วราพร พิมพ์ประไพ. 2554. รูปแบบการเลี้ยงและการผลิตเป็ดไข่
ในจังหวัดสุพรรณบุรี อัญญา และนครปฐม สืบค้นจาก
<http://kucon.lib.ku.ac.th/Fulltext/KC5003001.pdf>, 22 มีนาคม 2558
- คุณาพร เต็มปิยะพล. (2555). การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมของการเลี้ยงเป็ดไข่ในเขตพื้นที่ภาคกลางของ
ประเทศไทย วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ทวีศักดิ์ ส่งเสริม. (2551). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การศึกษาโครงการระบบตลาดข้อตกลงสินค้าปศุสัตว์
(เป็ดเนื้อ) ในประเทศไทย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ทวีศักดิ์ ส่งเสริม 2557 เป็ดไล่ทุ่ง: เส้นทางสกัดใช้หวัดนกด้วยเครือข่ายเฝ้าระวัง สืบค้นจาก
http://www.trf.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=5031:2014-09-01-10-49-33&catid=317:2013-12-14-18-51-41&Itemid=262, 22 มีนาคม 2558
- ธงชัย กิตติพงษ์ไพศาล (2533) สภาพการเลี้ยงเป็ดไข่และความต้องการทางวิชาการของเกษตรกรอำเภอบาง
เลน จังหวัดนครปฐม วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ธัญญธร จรรย์ยานนท์ วิทยารรณ ปาณะพล. วิโรจน์ วนาสีทธิชัยวัฒน์ รักไทย งามภักดี นพพร ปานจินดา เวียงทอง อินทอง และนิสาชล ศรีอ่อน. (2549) การเลี้ยงการจัดการและต้นทุนการผลิตจากอาชีพการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในโซนภาคกลางและภาคตะวันออก: กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

ธัญญธร จรรย์ยานนท์และคณะ. (2548). การศึกษารูปแบบและต้นทุนการผลิตของเป็ดไล่ทุ่งในพื้นที่เขต 7 จุฬาสารปศุสัตว์เขต 7 :1-3

นิพนธ์ พัวพงศกร, บุญจิต ฐิตาภวิวัฒนกุล, สุเมธ องกิตติกุล, ชัยสิทธิ์ อนุชิตวรวงศ์, ชลัท ทัพประเสริฐ, สุวรรณาทุลยวสินพงศ์, นิภา ศรีอนันต์, เสก เมธาสุรารักษ์, กัมพล ปั้นตะกั่ว (2553) โครงการศึกษาแนวทางการจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตร สืบค้น <http://tdri.or.th/wp-content/uploads/2012/09/a148.pdf>

ประภากร ธาราฉาย. (2553). การผลิตสัตว์ปีก, 10 เมษายน สืบค้นจาก http://www.animal.mju.ac.th/E-book/t_prapakorn/prapakorn.html

ประภากร ธาราฉาย. การเลี้ยงเป็ด สืบค้นจาก http://www.as.mju.ac.th/E-Book/t_prapakorn/สศ241/การเลี้ยงเป็ด.pdf, 12 ธันวาคม 2558

ประยงค์ เนตยารักษ์.(2550).เศรษฐศาสตร์การเกษตร.สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.กรุงเทพฯ.

ไพโรจน์ ชัยสมตระกุล. (2531). การเลี้ยงเป็ดในภาคเหนือตอนบน วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ไพโรจน์ เสงแสงชัย. (2549). การศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนการเลี้ยงเป็ดไข่แบบฟาร์มปล่อยลานและแบบไล่ทุ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พรรัตน์ ท่วมกรุง. (2550). แนวทางการส่งเสริมเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไข่ในจังหวัดชัยนาท มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

วัชรินทร์ ชมมณฑา (2527). การศึกษาสภาพการเลี้ยงเป็ดไข่และความต้องการบางประการของเกษตรกรในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สิริพงศ์ สิริลักษณ์, และณัฐภูมิ ปุรินทรภิบาล. (2555). การผลิตและการตลาดเป็ดไข่ของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา สืบค้นจาก <http://pvlo-sgk.dld.go.th/th/images/stories/reseach57/dug57.pdf>, 23 มีนาคม 2558

_____การจัดเขตศักยภาพการผลิตข้าว จังหวัดพัทลุง สืบค้นจาก

<http://www.brrd.in.th/ricemap/data/Phatthalung/book.pdf>, 15 ธันวาคม 2558

_____การจัดเขตศักยภาพการผลิตข้าว จังหวัดนครศรีธรรมราช. สืบค้นจาก

http://www.brrd.in.th/ricemap/data/Nakhon_Si_Thammarat/book.pdf, 20 ธันวาคม 2558

_____การจัดเขตศักยภาพการผลิตข้าว จังหวัดสงขลา. สืบค้นจาก

<http://www.brrd.in.th/ricemap/data/Songkhla/book.pdf>, 20 ธันวาคม 2558

อรรรรณ ชินราศรี. (2547). เทคโนโลยีการผลิตสัตว์ปีก มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์

Christopher Martin.2005.Logistics and Supply Chain Management, 3 rd ed. London : Pitman.

Gilbert M, Chaitaweesub P, Parakamawongsa T, Premshthira S, Tiensin T, Kalparavidh W, Wagner H and Slingenbergh J. 2006. Free-grazing ducks and highly pathogenic avian influenza, Thailand. Emerg Infect Dis 12(2):227-34

Handfield, R.B. and Nichols, E. L. Jr.1999.Introduction to supply Chain Management, Prentice Hall, Upper Saddle River,NJ.

Russell, R.S. and Taylor, B.W.2009. Operations management : Creating value along the supply chain.Hoboken,NJ: Jonh Wiley & Sons.

Songserm T, Jam-on R, Sae-Heng N, Meemak N, Hulse-Post Dj, Sturm-Ramirez Kam and Wester RG. 2006. Domestic Ducks and H5N1 influenza epidemic, Thailand. Emerge Infect Dis 12(4):575-81

Tiensin, T., P. Chaitaweesub, T. Songserm, A. Chaisingh, W. Hoonswan, C. Buranathai, T. Parakamawongsa, S. Premashthira, A. Amonsin, M. Gilbert, M. Nielen and A. Stegeman. 2005. Highly pathogenic avian influenza H5N1, Thailand, Emerg. Infect. Dis. 11: 1664–72.

Vogt, R., Pienaar , W.J., and de Witt, P.W.C.2002.Business logistics management. Oxford.

ภาคผนวก

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน

1. ข้อมูลพื้นที่นาแยกตามรายจังหวัด

1.1 จังหวัดพัทลุง

จังหวัดพัทลุง ประกอบด้วย 10 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเมืองพัทลุง ความขนุน, เขาชัยสน, ปากพะยูน กงหรา, ตะโหมด, ป่าบอน, ศรีบรรพต, บางแก้ว, ป่าพะยอมและ กิ่ง อ.ศรี-นครินทร์ มีพื้นที่การทำนา 586,161 ไร่ หรือ ประมาณร้อยละ 41 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด 1,425,413 ไร่ รองลงมา เป็นการใช้พื้นที่เพื่อการปลูกพืชไร่ และ ไม้ผล

ตารางที่ 2 แสดงพื้นที่ปลูกนาข้าว ปี 2557

อำเภอ	พื้นที่นา (ไร่)
เมืองพัทลุง	164,587
ความขนุน	150,786
เขาชัยสน	78,041
ปากพะยูน	70,850
กงหรา	32,789
ตะโหมด	12,330
ป่าบอน	52,341
ศรีบรรพต	5,277
บางแก้ว	42,777
ป่าพะยอม	35,143
กิ่งอำเภอศรีนครินทร์	18,539
รวม	663,460

ที่มา: รายงาน การจัดเขตศักยภาพการผลิตข้าว จังหวัดพัทลุง

1.2 จังหวัดนครศรีธรรมราช

จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 21 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมือง, เขียวใหญ่, ปากพนัง, ชะอวด, ทุ่งสง, ท่าศาลา, ร่อนพิบูลย์, สีชล, ลานสกา, พิปูน, หัวไทร, ทุ่งใหญ่, ฉวาง, บางขัน, ขนอม, นาบอน, พรหมคีรี, จุฬาภรณ์, ถ้ำพรรณรา, พระพรหม, เฉลิมพระเกียรติ, กิ่งอำเภอนบพิตำ และ กิ่งอำเภอช้างกลาง มีพื้นที่การทำนาประมาณร้อยละ 22.89 ของพื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่นาส่วนใหญ่เป็นน่าน้ำฝน ปลูกข้าวปีละครั้ง

ตารางที่ 3 แสดงพื้นที่ปลูกนาข้าว ปี 2557

อำเภอ	พื้นที่นา (ไร่)
เมือง	64,627
เชียรใหญ่	79,600
ปากพนัง	57,850
ชะอวด	63,450
ทุ่งสง	13,530
ท่าศาลา	36,695
ร่อนพิบูลย์	30,100
สิชล	30,830
ลานสกา	7,000
พิปูน	5,000
หัวไทร	166,550
ทุ่งใหญ่	3,850
ฉวาง	9,000
บางขัน	542
ขนอม	570
นาบอน	9,000
พรหมคีรี	14,000
จุฬาภรณ์	14,429
ถ้าพรธรรมา	4,050
พระพรหม	25,728
เฉลิมพระเกียรติ	58,978
กิ่งอำเภอนบพิตำ	4,594
กิ่งอำเภอช้างกลาง	556
รวม	700,529

ที่มา: รายงานการจัดเขตศักยภาพการผลิตข้าว จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.3 จังหวัดสงขลา

จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย 16 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสงขลา อำเภอนาทวี อำเภอหาดใหญ่ อำเภอจะนะ อำเภอระโนด อำเภอรัตนภูมิ อำเภอสะบ้าย้อย อำเภอสทิงพระ อำเภอเทพา อำเภอกระแสสินธุ์ อำเภอนาหม่อม อำเภอกันตัง อำเภอบางกล่ำ อำเภอสิงหนคร อำเภอคลองหอยโข่ง และอำเภอสะเดา มีพื้นที่ปลูกข้าว ประมาณ 437,002 ไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ยต่อพื้นที่เก็บเกี่ยวประมาณ 510 กิโลกรัม/ไร่ ปริมาณผลผลิตรวม 210,122 ตัน อำเภอที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด ได้แก่ อำเภอระโนด มีพื้นที่ปลูก 124,525 ไร่ รองลงมา

ได้แก่ อำเภोजะนะ มีพื้นที่ปลูก 56,120 ไร่ และอำเภอที่มีพื้นที่น้อยที่สุด คือ อำเภอนาหม่อม มีพื้นที่ปลูก 480 ไร่

ตารางที่ 4 แสดงพื้นที่ปลูกนาข้าว ปี 2557

อำเภอ	พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)
เมืองสงขลา	7,820
นาทวี	5,105
หาดใหญ่	7,500
จะนะ	56,120
ระโนด	133,208
รัตภูมิ	46,950
สะบ้าย้อย	2,900
สติงพระ	37,145
เทพา	16,000
กระแสดินธุ์	27,800
นาหม่อม	480
ควนเนียง	25,600
บางกล่ำ	4,500
สิงหนคร	44,644
คลองหอยโข่ง	1,500
รวม	417,292

ที่มา: รายงาน การจัดเขตศักยภาพการผลิตข้าว จังหวัดสงขลา

แบบสอบถาม

โครงการวิจัยเรื่อง“เศรษฐกิจการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในภาคใต้ของประเทศไทย ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง”

ชื่อ-สกุล..... เบอร์โทรศัพท์

.....

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด..... พื้นที่

.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ ชาย หญิง

2. อายุปี

3. สถานภาพ โสด สมรส หย่า/หม้าย/แยกกันอยู่

4. ระดับการศึกษา

ต่ำกว่าประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา

อนุปริญญา ปริญญาตรี ปริญญาโทหรือสูงกว่า

5.เลี้ยงเปิดเป็นอาชีพ

อาชีพหลัก อาชีพเสริม (ระบุ) คือ.....

อาชีพเสริม อาชีพหลัก (ระบุ) คือ.....

6. ลักษณะการเลี้ยงเปิดเป็นแบบ

ปล่อยทุ่ง ไล่ทุ่ง

7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน

ประกอบด้วย อายุ.....ปี อายุ.....ปี อายุ.....ปี

อายุ.....ปี อายุ.....ปี อายุ.....ปี

ทำงานในภาคเกษตร.....คน เลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง.....คน อื่น ๆ (ระบุ).....คน

นอกภาคเกษตร.....คน โปรตรระบุอาชีพ.....

8. สถานะสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือน

- ไม่มีสมาชิกป่วย
- มีสมาชิกป่วย จำนวน.....คน เป็นโรค.....

ตอนที่ 2 รายได้ แหล่งที่มาของรายได้ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้ รายจ่าย หนี้สิน การออม

1. รายได้ของครัวเรือน (ก่อนหักค่าใช้จ่าย).....บาท/ปี

2. แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือน

2.1) ในภาคเกษตร

- การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง.....บาท/ปี
- การปลูกพืชบาท/ปี
- การเลี้ยงสัตว์บาท/ปี

2.2) นอกภาคเกษตร

- รับจ้างทั่วไป.....บาท/ปี
- ค่าขาย/ธุรกิจส่วนตัว.....บาท/ปี
- เงินเดือน/ค่าจ้าง.....บาท/ปี
- บุตรหลานส่งให้.....บาท/ปี
- อื่น ๆ (ระบุ)บาท/ปี

3. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ค่าครองชีพที่สูงขึ้น
- รายได้จาก การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งลดลง
- อื่นๆ โปรดระบุ.....

4. ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภค/บริโภค ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา

- ข้าวสาร.....บาท/เดือน
- ค่าอาหารสด (เนื้อ, ปลา, ไข่, ผัก).....บาท/สัปดาห์
- ค่าอาหารปรุงสำเร็จ (แกงถุง).....บาท/สัปดาห์

- ค่าเสื้อผ้า/เครื่องแต่งกาย.....บาท/เดือน
- ค่ารักษาพยาบาล.....บาท/เดือน
- ค่าเล่าเรียนการศึกษาบาท/เดือน
- ค่าโดยสาร/ค่าน้ำมันบาท/เดือน
- ค่าน้ำ/ค่าไฟฟ้าบาท/เดือน
- ค่าห่วย บุหรี่ เหล้า การพนันบาท/เดือน
- ค่าใช้จ่ายของใช้ส่วนบุคคล (สบู่ ยาสีฟัน แป้ง).....บาท/เดือน
- ค่าใช้จ่ายด้านสังคม (คนแต่งงาน งานศพ งานบวช ขึ้นบ้านใหม่).....บาท/เดือน
- ค่าอื่น ๆบาท/เดือน

5. หนี้สินของครัวเรือน ในรอบ 12 เดือน

- ไม่มีหนี้สิน
 - มีหนี้สิน วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม.....
- แหล่งสินเชื่อ ธกส. สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน
- กลุ่มเกษตรกร ญาติ อื่น ๆ ระบุ.....

6. การออมของครัวเรือนในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา

- 6.1 ไม่มีการออม
 - 6.2 มีการออม จำนวน.....บาทต่อปี แหล่งการออม.....
- วัตถุประสงค์การออม.....
- นำเงินออมไปใช้ทำอะไร.....

ตอนที่ 3 สภาพทั่วไปของการเลี้ยง ต้นทุน และผลตอบแทนที่เกษตรกรได้รับ

1. ประสบการณ์ในการเลี้ยงเปิดโล่งปี.....เดือน
2. เริ่มต้นการเลี้ยงเปิดโล่ง เริ่มต้นด้วยตัวเอง รับช่วงต่อจาก
.....
3. มีคนรับช่วงต่อการเลี้ยงเปิดโล่งหรือไม่ มี ไม่มี
เพราะ.....

4. พื้นที่ถือครอง

4.1 มีพื้นที่ถือครอง.....ไร่
สิทธิการถือครองพื้นที่ โฉนด อื่นๆ โปรตรระบุ.....

4.2 ไม่มีพื้นที่ถือครอง
เช่าที่ดิน

5. การใช้ประโยชน์พื้นที่ถือครอง

5.1 เพื่อการเกษตร
5.1.1 ปลูกพืช จำนวน.....ไร่
5.1.2 เลี้ยงสัตว์ จำนวน.....ไร่
 5.2 ไม่ใช่เพื่อการเกษตร โปรตรระบุ.....จำนวน.....ไร่

6. พื้นที่ในการเลี้ยงเปิด

เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งบนที่นาของตนเอง
 เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งบนที่นาของคนอื่น
 จ่ายค่าเช่าที่นา.....(โปรตรระบุค่าเช่า.....บาทต่อไร่)
 การแลกเปลี่ยน เช่น ให้ไข่ การสูบน้ำเข้านาให้ (โปรตรระบุ.....)
 การตกลงลักษณะอื่นๆ (โปรตรระบุ.....)
 ไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ และไม่ต้องทำการแลกเปลี่ยนหรือตกลงใดๆ

7. เหตุจูงใจในการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

เลี้ยงตามเพื่อนบ้าน/ครอบครัว
 รายได้ดี
 การสนับสนุนจากภาครัฐ
 อื่น ๆ โปรตรระบุ.....

8. รายได้ที่ได้จากการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งกับการยังชีพ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ไม่เพียงพอที่จะยังชีพ
 พอที่จะยังชีพ
 ยังชีพได้และมีเหลือเก็บ
 อื่น ๆ โปรตรระบุ.....

9. การเลือกพื้นที่ในการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งพิจารณาปัจจัยใดเป็นหลัก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร อยู่ใกล้แหล่งน้ำ ลุ่มน้ำ
 รอบการทำนา ระยะทาง
 ไม่มีหลักเกณฑ์เอาตามหลักความสะดวก อื่น ๆ โปรตรระบุ.....

10. การติดต่อหรือใช้พื้นที่นาในการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่งดำเนินการผ่านทาง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งในพื้นที่ใกล้เคียง
 เครือญาติ/ครอบครัวประกอบอาชีพเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง
 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนของแต่ละพื้นที่ที่จะเข้าไปเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง
 เจ้าของที่นาในแต่ละพื้นที่ติดต่อมา อื่น ๆ โปรตรระบุ.....

11. การจับจองพื้นที่นาในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง
- ต้องจับจองพื้นที่ ด้วยวิธีการ (โปรดระบุ).....
- ไม่ต้องจับจองพื้นที่
12. ปัญหาความขัดแย้งในการจับจองพื้นที่นาในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง
- ไม่มี
- มี โปรดระบุ.....
13. ลักษณะการเดินทางเพื่อเข้าไปในพื้นที่เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง
- เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเดินทางไปเพียงลำพังพร้อมเป็ดไล่ทุ่ง
- เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งเดินทางไปพร้อมๆ กับเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งรายอื่นๆ
- อื่น ๆ โปรดระบุ.....
14. พื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดในรอบ 1 ปี จำนวนกี่พื้นที่.....พื้นที่ เส้นทางในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง (ตามลำดับ)
- พื้นที่ 1 หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....ช่วงเวลาเดือน.....
- แนวโน้มความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่ ลดลง คงที่ เพิ่มขึ้น เพราะ.....
- อุปสรรคและปัญหาในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในพื้นที่ข้างต้น (โปรดระบุ).....
- พื้นที่ 2 หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....ช่วงเวลาเดือน.....
- แนวโน้มความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่ ลดลง คงที่ เพิ่มขึ้น เพราะ.....
- อุปสรรคและปัญหาในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในพื้นที่ข้างต้น (โปรดระบุ).....
- พื้นที่ 3 หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....ช่วงเวลาเดือน.....
- แนวโน้มความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่ ลดลง คงที่ เพิ่มขึ้น เพราะ.....
- อุปสรรคและปัญหาในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในพื้นที่ข้างต้น (โปรดระบุ).....
- พื้นที่ 4 หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....ช่วงเวลาเดือน.....
- แนวโน้มความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่ ลดลง คงที่ เพิ่มขึ้น (ระบุสาเหตุ.....)
- อุปสรรคและปัญหาในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งในพื้นที่ข้างต้น (โปรดระบุ.....)
15. จำนวนเป็ดที่เลี้ยงในรอบ 1 ครั้ง.....ตัว (เป็ดไข่.....ตัว เป็ดเนื้อ.....ตัว)

16. ลักษณะการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่ง

- ซื้อลูกเปิดเลี้ยงจนออกไปจนถึงเก็บไข่จำหน่ายและจำหน่ายเปิดปลดระวาง ครั้งละกี่ตัว.....
อัตราการตาย(ร้อยละ)..... อายุเปิดที่เริ่มออกไป.....เดือน
ระยะเวลาการออกไป.....เดือน อายุเปิดปลดระวาง.....ปี
- ซื้อลูกเปิดเลี้ยงจนเป็นเปิดสาวจึงแบ่งขายเปิดสาวส่วนหนึ่ง เปิดที่เหลือเก็บไข่จำหน่ายจนเปิดปลด
ระวาง
ครั้งละกี่ตัว..... แบ่งขาย(ร้อยละ).....
เลี้ยงเอง(ร้อยละ)..... อัตราการตาย(ร้อยละ).....
อายุที่เริ่มออกไป..... ระยะเวลาการออกไป.....เดือน
อายุปลดระวาง.....ปี
- ซื้อเปิดสาวมาเลี้ยงจนออกไปและจำหน่ายเปิดปลดระวาง
ครั้งละกี่ตัว.....อัตราการตาย(ร้อยละ)..... อายุที่เริ่มออกไป.....ปี
ระยะเวลาการออกไป.....เดือน อายุปลดระวาง.....ปี.
- ซื้อเปิดปลดระวางมาเลี้ยง ครั้งละกี่ตัว..... ระยะเวลาการออกไป.....เดือน
- อื่น ๆ โปรดระบุ.....

17. การจ้างแรงงานในการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่ง (เลือกได้หลายคำตอบ)

- 15.1) แรงงานในครัวเรือน จำนวน.....คน
- 15.2) แรงงานนอกครัวเรือน จำนวน.....คน (โปรดระบุสัญชาติ.....จ้างเพื่อทำอะไร.....)

18. สายพันธุ์เปิดที่เลี้ยง

- พันธุ์พื้นเมือง
- พันธุ์ผสมระหว่างกากี้แคมเบล กับพันธุ์พื้นเมือง ปากน้ำ นครปฐม ไม่ทราบ/อื่นๆ .
- พันธุ์อื่นๆ โปรดระบุ.....
- ไม่ทราบพันธุ์

19. ปัจจัยที่ทำให้ปลดระวางเปิด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- อายุ โรคระบาด
- ผลผลิตไข่ที่น้อยลง เกิดปัญหาในพื้นที่การเลี้ยง
- ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ สภาวะการตลาด อื่นๆ โปรดระบุ.....

20. เมื่อเปิดปลดระวางมีวิธีการดำเนินการอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ขาย/จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง บริโภคในครัวเรือน
- ส่งโรงฆ่าสัตว์ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

21. ต้นทุนในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

ต้นทุนผันแปร	จำนวน	ราคาต่อหน่วย	จำนวนวัน	จำนวนเดือน	รวม	หมายเหตุ
1.ค่าลูกเป็ด/เป็ดสาว/เป็นปลดระวาง						
2.ค่าขนส่งจากโรงฟักไข่						
3. ค่าอาหารเป็ด						
4.ค่าอาหารเสริม -วิตามิน -ข้าวเปลือก -หญ้าข้าวนก						
5.ค่ายา/วัคซีน ในการป้องกันรักษาโรค -วัคซีนกาฬโรค -วัคซีนอหิวาต์ -วัคซีนอื่นๆ						
6.ค่าน้ำ						
7.ค่าไฟฟ้า						
8.ค่าจ้างแรงงานในการเลี้ยงเป็ด						
9.ค่าอื่น ๆ ระบุ.....						
ต้นทุนคงที่	จำนวน	ราคาต่อหน่วย	จำนวนวัน	จำนวนเดือน	รวม	หมายเหตุ
1.ค่าเช่าที่ดิน (ถ้ามี)						
2.ค่าโรงเรือน						
3.ค่าอุปกรณ์ต่าง ๆ (ตาข่าย รางน้ำ รางอาหาร หลอดไฟ อื่นๆ)						
4.ค่าอื่น ๆ โปรดระบุ.....						

22. รายได้จากการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

รายได้จาก	จำนวน	ราคาต่อหน่วย	จำนวนวัน	จำนวนเดือน	รวม	หมายเหตุ
1.ขายเป็ดสาว						
2.ขายไข่เป็ด						
3ขายเป็ดปลดระวาง						
4.อื่น ๆ โปรดระบุ						

23. ความถี่ในการขายไข่เปิด

- วันต่อวัน
- 2 วันต่อ 1 ครั้ง
- อื่น ๆ โปรดระบุ.....

24. การจัดการไข่เปิด

- ขายทั้งหมด
- ขายบางส่วน และเก็บไว้เอง สัดส่วนร้อยละ.....
 - เอาไว้บริโภคเอง สัดส่วนร้อยละ.....
 - นำมาแปรรูปอื่น ๆ สัดส่วนร้อยละ..... แปรรูป(โปรดระบุ).....

25. การจำหน่ายไข่เปิด

- มีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่ ระบุชื่อ.....เบอร์โทร.....วิธีการจ่ายเงิน.....
- นำไปส่งเอง ที่..... เบอร์โทร.....วิธีการจ่ายเงิน.....

26. การจำหน่ายเปิดปลดระวาง

- มีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่ ระบุชื่อ.....เบอร์โทร.....วิธีการจ่ายเงิน.....
- ขายโรงฆ่าสัตว์ (ในพื้นที่ นอกพื้นที่) วิธีการจ่ายเงิน.....

27. ผลตอบแทนที่ได้จากการขายไข่เปิด

- แผงละ.....บาท
- ฟองละบาท

28. ผลตอบแทนที่ได้จากการขายเปิดสาว

- ราคาสูงสุดตัวละ.....บาท
- ราคาต่ำสุดตัวละ.....บาท

29. ผลตอบแทนที่ได้จากเปิดปลดระวาง

- ราคาสูงสุดตัวละ.....บาท
- ราคาต่ำสุดตัวละ.....บาท

30. ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดราคา

- ไข่เปิด ความสะอาดของไข่
- ขนาดของไข่
- ปัจจัยอื่น ๆ โปรดระบุ.....
- เปิดสาว โปรดระบุ.....
- เปิดปลดระวาง โปรดระบุ.....

31. ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดผลผลิตไข่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- สุขภาพเปิด
- สภาพแวดล้อม
- การรบกวนของสัตว์อื่น
- อายุของเปิด
- ปัจจัยอื่นๆ โปรดระบุ.....

32. ความสัมพันธ์กับพ่อค้าคนกลางระบบลูกเล้า (พ่อค้าคนกลางให้สินเชื่อในการสั่งซื้อลูกเปิดหรือเปิดสาว เกษตรกรต้องขายไข่คืนพ่อค้าคนกลางให้ครบจำนวนเงินที่พ่อค้าคนกลาง และขายเปิดคืนพ่อค้าคนกลาง)

- ไม่มีความสัมพันธ์ในลักษณะระบบลูกเล้า
- มีความสัมพันธ์ในลักษณะระบบลูกเล้า โปรดระบุ พ่อค้าคนกลาง

33. ปัจจัยการผลิต

- เปิดสาว ซื้อจาก..... เงินสด เงินเชื่อ
- เปิดปลดระวาง ซื้อจาก..... เงินสด เงินเชื่อ
- เปิดอนุบาล ซื้อจาก..... เงินสด เงินเชื่อ
- อาหาร ซื้อจาก..... เงินสด เงินเชื่อ
- อาหารเสริม/วิตามิน ซื้อจาก..... เงินสด เงินเชื่อ ไม่มีค่าใช้จ่ายเพราะ.....
- ยาและวัคซีนในการป้องกันโรค ซื้อจาก..... เงินสด เงินเชื่อ ไม่มีค่าใช้จ่ายเพราะ.....
- อื่นๆ โปรดระบุ.....

ตอนที่ 4 ความเสี่ยงของเกษตรกรต่อการเลี้ยงเปิด

1. ความต้องการขยายการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง

- ต้องการขยาย เพราะ.....
- เลิกเลี้ยง เพราะ.....
- ไม่ขยาย เพราะ.....

2. ท่านเคยประสบกับโรคระบาดในช่วง 1-5 ปี หรือไม่

- ไม่เคย
- เคย โรค..... ร้อยละที่ตาย..... เกิดขึ้นในพื้นที่ใด.....
โรค..... ร้อยละที่ตาย..... เกิดขึ้นในพื้นที่ใด.....

3. อุปสรรคในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง มีอะไรบ้าง และโปรดเรียงลำดับความสำคัญ จาก 1-5 ตามลำดับ)

- ที่นาจำกัด
- ที่นาขาดความอุดมสมบูรณ์ของอาหารที่จะใช้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง
- การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น อากาศที่ร้อนขึ้น
- ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต
- ขาดแคลนแรงงาน
- โรคระบาด
- ผลตอบแทนไม่แน่นอน
- ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง (โปรดระบุ.....)
- นโยบายรัฐไม่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง (โปรดระบุ.....)
- อื่น ๆ โปรดระบุ.....

คำแนะนำ : กรุณาตอบแบบสอบถาม โดยเลือกคำตอบ ตามลำดับความสำคัญที่ตรงกับความเห็นท่านมากที่สุด

4. ท่านคิดว่าปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต่อไปนี้มี ความสำคัญมากน้อยเพียงใดในการตัดสินใจในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งของท่าน

ปัจจัย	ระดับความเสี่ยง				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
ด้านการผลิต					
1.ขาดความรู้ในการเลี้ยง					
2.ขาดความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร					
3.การแพร่ระบาดของโรค					
4.การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ					
5.ความไม่แน่นอนของปริมาณผลผลิต					
6.ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต					
7.พื้นที่ในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง					
8. อื่นๆ ระบุ.....					

ปัจจัย	ระดับความเสี่ยง				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
ด้านสถาบัน 1.นโยบายของภาครัฐ(ไม่ส่งเสริม) 2.กฎระเบียบในการเคลื่อนย้ายสัตว์ (การขออนุญาต) 3.อื่นๆ ระบุ.....					
ด้านการเงิน 1.ขาดแคลนเงินทุน 2.ภาระหนี้สิน 3.ขาดสินเชื่อ 4.ผลตอบแทนไม่คุ้มค่า 5.อื่นๆ ระบุ.....					
ด้านทรัพยากรมนุษย์ 1.ขาดแคลนแรงงาน 2.สุขภาพของเกษตรกร 3.ขาดการรวมกลุ่ม 4. ความไม่เข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยง 5. อำนาจต่อรองระหว่างผู้เลี้ยงกับพ่อค้าคน กลาง 6. อื่นๆ ระบุ					

5. โรคที่เกิดกับการเลี้ยงเปิดแบบไล่ทุ่ง

กาฬโรค

ไข้หวัดนก

โรคอหิวาต์สัตว์ปีก

อื่นๆ โปรดระบุ.....

6. การใช้สารเคมีในนาข้าวของชาวนา มีผลกระทบต่อผลผลิตของท่านหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

7. การอพยพเข้ามาของนกปากห่าง มีผลกระทบต่อความเสี่ยงเปิดของท่านหรือไม่

.....

.....

.....

8. ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่นา

	เพิ่มขึ้น	ลดลง	คงที่
- หอยเชอร์รี่
- กุ้ง ปู ปลา
- วัชพืชในนาข้าว

ตอนที่ 5 การปรับตัวของเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งต่อความเสี่ยง

โปรดระบุความเสี่ยงที่สำคัญ 3 อันดับแรก (จากตารางปัจจัยเสี่ยง) และแนวทางในการปรับตัวเพื่อบรรเทาหรือรองรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น

ความเสี่ยงทางการผลิต

- 1 ความเสี่ยง.....แนวทางการปรับตัว.....
- 2 ความเสี่ยง.....แนวทางการปรับตัว.....
- 3 ความเสี่ยง.....แนวทางการปรับตัว.....

ความเสี่ยงทางด้านสถาบัน

- 1 ความเสี่ยง.....แนวทางการปรับตัว.....
- 2 ความเสี่ยง.....แนวทางการปรับตัว.....
- 3 ความเสี่ยง.....แนวทางการปรับตัว.....

ความเสี่ยงทางการเงิน

- 1 ความเสี่ยง.....แนวทางการปรับตัว.....
- 2 ความเสี่ยง.....แนวทางการปรับตัว.....

3. ความเสี่ยง.....แนวทางการ
ปรับตัว.....

ความเสี่ยงทางด้านทรัพยากรมนุษย์

1 ความเสี่ยง.....แนวทางการ
ปรับตัว.....

2. ความเสี่ยง.....แนวทางการ
ปรับตัว.....

3. ความเสี่ยง.....แนวทางการ
ปรับตัว.....

ท่านอยากให้รัฐบาล/หน่วยงานของรัฐมาช่วยเหลือท่านในด้านใดบ้าง โปรดระบุ

.....

.....

.....

ตอนที่ 6 เครื่องช่วยผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง

1. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ตั้งแต่ต้นจนถึงผู้บริโภค โปรดระบุ

5	หมายถึง	มากที่สุด
4	หมายถึง	มาก
3	หมายถึง	ปานกลาง
2	หมายถึง	น้อย
1	หมายถึง	น้อยที่สุด

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ระดับความสำคัญ					ความมีอิทธิพล				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. ชาวนา										
2. โรงฟัก										
3. เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง										
4. เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์										
5. พ่อค้าคนกลาง										
6. โรงฆ่าสัตว์										
7. ผู้บริโภค										
8. อื่นๆ โปรด ระบุ.....										

ตอนที่ 7 ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้

ข้อที่	คำถาม	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1	การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยีในการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่ง ท่านสามารถตัดสินใจเลือกใช้อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ และนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาปรับใช้ได้เหมาะสมกับการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่ง					
2	ท่านได้ไปเรียนรู้ ศึกษา ดูงานจากเพื่อนบ้านหรือชุมชนอื่นเกี่ยวกับการนำอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการประกอบอาชีพการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งเพื่อให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นรวมทั้งเพื่อดำรงชีพในฐานะเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งมากนักน้อยเพียงใด					
3	ท่านสามารถนำความรู้เกี่ยวกับอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่น รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้กับเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อใช้ในการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่ง					
4	ท่านสามารถนำเศษวัสดุ อุปกรณ์ที่เหลือใช้หรือใช้ไม่ได้แล้ว มาสร้างเป็นอุปกรณ์ชิ้นใหม่เพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งและการดำรงชีพได้มากนักน้อยเพียงใด					
5	ท่านสามารถนำความรู้เรื่องการจัดการมาใช้ในการวางแผนในการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่ง					
	การพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ					
1	การเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งเพียงอย่างเดียวทำให้ครัวเรือนของท่านมีรายได้ที่แน่นอนเป็นประจำทุกปี					
2	การเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่งทำให้ท่านสามารถยังชีพได้ โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงอาชีพอื่น					
3	ท่านสามารถกำหนดราคาสินค้า (ไข่เปิด เปิดปลด ระวัง) ของตนเองได้					
4	จากการประกอบอาชีพการเลี้ยงเปิดไถ่ทุ่ง ท่านสามารถ ซื้อ หาอาหาร เสื้อผ้า และยารักษาโรคได้อย่างพอเพียงกับการดำรงชีพ					
5	ท่านสามารถชำระคืนเงินกู้ได้					

คำถาม		ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1	การพึ่งพาตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ					
	ท่านมีการดูแลและรักษาที่นำไปสู่อุดมสมบูรณ์					
	ท่านปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนและไม่สร้างผลกระทบต่อเชิงลบให้กับชุมชน					
	ท่าน ร่วมรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร รวมทั้งรักษาสมดุลของระบบนิเวศน์ เพื่อการประกอบอาชีพการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง					
	ท่านปรับปรุงหรือฟื้นฟูสภาพของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ต่อการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง					
5	ท่านดำเนินการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของการผลิต ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม					
1	การพึ่งพาตนเองด้านจิตใจ					
	ท่านดำเนินการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งโดยคำนึงถึงความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่นและชุมชน					
	ท่านดำเนินกิจกรรมการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต					
	ท่านดำเนินกิจกรรมการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งด้วยความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ความปรองดอง ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน					
4	ท่านสามารถแยกแยะความต้องการทางได้วัตถุและความต้องการทางได้จิตใจได้					
1	การพึ่งพาตนเองด้านสังคมและวัฒนธรรม					
	ชุมชนของท่านมีเครือข่ายของชุมชนที่เข้มแข็ง					
	ท่านประกอบอาชีพการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งด้วยความสามัคคี ปรองดอง ไม่แบ่งพรรค แบ่งพวก					
3	ท่านประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตโดยยึดวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นสำคัญ					

คำถาม		ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
4	ท่านมีการดำเนินการรักษาและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
5	ท่านรณรงค์ให้คนอื่นเห็นความสำคัญของการปฏิบัติสืบต่อวัฒนธรรมและมีส่วนร่วมฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชุมชน					

ขอขอบคุณทุกท่านที่สละเวลาตอบแบบสอบถาม